

Baglyok és emberek

Sarkadi László írásai

Ajánló

Balogh Erzsike az én szeretett Édesanyám. Utolsó találkozásunkkor közösen kezdtek rendezni „*Életem története*” című kéziratát, melynek számítógépbe vitelét egyedül fejeztem be. Boldog voltam, hogy halála után is olvashattam anyai felmenőim és az akkori faluközösség életéről. Írásainak felhasználásával, most Önök is megismerkedhetnek a mezőszási Balogh család három generációjának történetével.

Én is ebben a faluban születtem, mint ahogyan Buksi is, az a gyöngybagoly, aki a szelek szárnyán jutott Mezőkovácsházára, és kapott esélyt, hogy boldoguljon. Városunk engem is befogadott, több mint 30 éve. Itt tanítok azóta is, mert szüleimtől ezt láttam - biológiát, mert Fekete István regényein nőttem fel, és Édesapámmal sokat csavarogtunk a határban.

Néhány éve diákjaim egy elpusztult gyöngybagoly-párt mutattak, akik a leirtak szerint, haláluk pillanatáig kitarítottak egymás mellett. Mái nem felejttem az egymás mellett nyugvó madarakat, talán azért, mert nekem is van egy hűséges társam! Így kerültek „képbe” a baglyok, de az Ő történeteik az írói fantázia világába tartoznak.

A szerencse megajándékozott az újságíró Seleszt Ferenc-Tóth Ibolya házaspár barátságával, akik olvasva a több évtized alatt összegyűlt kisebb-nagyobb írásaimat, azok kiadására ösztönöztek, javították, ahol kellett. A kisregény mellett olvashatnak humoros írásokat közelünkben élő állatokról, az erdélyi havasok vadregényes tájairól, „angyalbőrös” élményeimről... és még másokról.

Szeretettel ajánlom szülő-, és választott hazám lakóinak!

BAGLYOK ÉS EMBEREK

Sarkadi László
írásai

©Sarkadi László

A szerző magánkiadása

Címlapon:

„*Buksi Mezősas felett*” – a szerző olajfestménye

Fotó a hátsó borítón: Szabó Ákos

Lektorok:

Seleszt Ferenc

Tóth Ibolya

Sági Krisztina

Nyomdai munkák: Yes-Press 2001. Bt., Tótkomlós

*Édesanyám emlékének,
és feleségemnek ajánlom!*

MEZŐSAS

Pöttyös

A nap utolsó sugarai éppen bevillantak a harangtorony nap-szította zsalugáterein. Pöttyös odébb totyogott testvéreitől, hogy egy kis mozgástere legyen, és gyakorlásba kezdett. A szárnyát próbálgatta, nagyokat csapkodott, fel-felemelkedett, de mozgása még olyan groteszk volt, hogy biztosan elnevette volna magát esetlensége láttán, ha embernek születik. Pöttyös azonban bagolynak született, méghozzá a felső tízezerből – szó szerint, mert ilyen magas lakóhelye csak a gyöngybagolynak szokott lenni, már ha alföldi viszonylatban gondolkodunk.

A harangozó idős volt már, egyre nehezebben szedte a templom lépcsőjét, így azután a bagolycsalád teljes nyugalomban élhette mindennapjait. Baglyunk tehát tovább folytatta a légügyi manővereket. Gerendáról gerendára billent – mert a fékezés még nem ment rutinból –, s ha már eltökélte magát, megcélozta az ablakpárkányt, az Élet kapuját.

Sikerült! – de itt kénytelen volt pihenőt tartani, mert az erő elfogyott, és fel kellett mérnie az ismeretlent. Alant álmos kis falu terült el, girbegurba utcákkal. Az emberek úgy tudják, államalapítás korabeli, a XVII. században hajdúvárosi címerrel, pecséttel, kiváltságokkal. A nevét fejtegetők azt viszont nem tudják biztosan, hogy sas vagy sás, de mindenesetre Mező-, itt a Bihari-hegység lábánál. Lakói nagy erőfeszítések árán emelték templomukat, orgonával, három haranggal (melyek egyike is sok volt Pöttyös érzékeny fülének), a középsőn szép felirattal: „Ha szavamat halljátok, meg ne keményítsétek a szíveteket.”

Persze Pöttyöst a vadászterületek érdekelték, amiből volt is itt bőven: szántók, legelők, erdők, ameddig a szem ellát. Addig azonban további gyakorlás szükségeltetik: erőnlét fokozása, siklás, „szitálás”, fordulók, megállás nagy sebességnél... Egyenként is sok, a repülés viszont komplex, fejest kellett tehát ugrani a mélybe, vagyis lesiklani a templomhajó tetejére, ami legalább kényelmes és biztonságos landolópálya volt. Kicsit csúszott a „futómű” a bádogtetőn, de sikerült a megérkezés.

Nagy büszkén sétált végig a gerincen, közben tovább szemlélte lakhelyét. De mi lesz a visszarepüléssel? – mert közeledik az etetés. Végül többszöri próbálkozásra elérte a párkányt, és elégedetten huppant testvérei közé, immár légvonalban. A következő hetek az elválásról szóltak. Mind kevesebb ennivaló jutott az egyre keményebb osztozkodásban; a szülők nemigen akarták tovább etetni a fiókákat, a második fészekalj felnevelésére készültek. Pöttyös éhezett, hiszen még nem merészkedett messzire, a faluban kevesebb volt az ennivaló, és nagyobb a versengés. Csekélyke tapasztalatával időnként sikerült egy-egy egeret, cickányt elkapni, de sokszor be kellett érnie békával, szöcskével. A faluszélen viszont gazdagabb vadászmezők várták. Már érett az őszi árpa, szőkéllett a búza, és tömegével futkostak a mezei pockok a táblák szélén, úgyhogy végre jóllakhatott. Ideje volt szálláshely után néznie.

A Balogh család

A szélső ház tehetősebb parasztemberé, Balogh Pálé volt. Nádtető, de nagyobbacska. Mellette ló- és tehénistálló, majd ólak, a tágas udvaron góré, több boglya széna és szalma, a nyitott színben szekér, vetőgép, rosta, boronák. A „palláson” nagy szellőzőablak, hiszen minden őszen ide is hordják a friss tengerrit csaknem fél méter vastagon, és kell a huzat a száradáshoz.

Pöttyösnek pedig épp’ a berepülőnyílás kellett a „bagolyvárba”. Azt is felmérte, hogy remek hely lesz fészekrakáshoz is. A nappalt teljes nyugalomban töltötte az egyik gerendán. Ahogy leszállt az est, kiröppent az ablakon. Az egyik akácfáról szemlélte új birtokát, amikor lovas érkezett a házhoz. Béla volt az, Pál egyetlen fia. Alig múlt húsz, de máris erőteljes, mint aki állandóan a földeken dolgozik. Széles váll, nagy lapátkezek, lóra termett „O” láb. (Anyja fáslizta, hogy egyenes legyen, de az csak görbe maradt, úgy látszik, genetikai örökségként.) Hevenyészve bekötötte a lovat, majd nagy sebbel-lobbal ment a

tisztaszobába, ahol a mécses világított. Anyja szinte repült szeretett gyermeke felé.

- Mi újság Váradon? - kérdezte remegő hangon.

- Rövidesen elindulunk a frontra. Most kaptam két hét szabadságot, hogy rendezni tudjam az esküvőt Rózával. Lenne még más is... Azt hallottam, hogy valaki jó pénzért el tudja intézni, hogy ne kerüljek ki a frontra. Ha adna Édesapám rávalót... Persze sok kellene.

Pál száraz, mint a fa.

- Mi a földből élünk - mondta. - Ha elveszítjük, koldusok leszünk, földönfutók. Növelni, gyarapítani kell. Nem adok el egy talpalatnyt se!

Zsuzsanna zokogásban tört ki. Az első világháború már addig is ezrével szedte áldozatait. Tudta, hogy férje kijelentése csaknem egyenlő a halálos ítélettel, de nem tehetett semmit, a Balogh-vagyon felett Pál rendelkezett.

Az esküvő minden külsőséget nélkülözött, mondhatni, az „alkalomhoz” illett. Róza árva leány volt, nagyon szerette Bélát, aki egyben jó partinak is számított a faluban. Nem sok idő maradt a házasesetre, már lehetett is búcsúzkodni. Béla azt sem tudta, kit csókolgasson többet. Végül az anyja vállán sírta el magát utoljára.

- Lehet, hogy sohasem találkozunk többé - mondta könnyben úszó szemekkel, aztán lóra szállt, és elvágtatott Várad felé. Nem is sejtette, hogy megérezte a jövőt!

Pöttyös a nyáron belakta birodalmát. Övé volt már nemcsak a padlás, hanem a határ is. A Botló, Csörgőhát, Berek-dűlő szántói, a Toldi-erdő, mely éppen csak karnyújtásnyira, akarom mondani, szárnycsapásnyira volt a falu szélétől. A Fekete-ér, Ölyvös, Kutas-csatorna ezüstös szalagja sötét éjszakán is mutatta, merre jár.

Pál észlelte az új jövevényt. Mi a fene? - morfondírozott a sok bagolyköpet láttán, amikor újabb kosár tengeriért ment

a padlásra. Felnézett, és szemügyre vette a gerendán pislogó Pöttyöst. Ismerte ugyan a kuvikot és a fülesbaglyot is, velük szemben babonás tisztelettel viseltetett, de ilyen madarat még nem látott! Nagyjából háromarasznyi, karcsú testű, hosszú szárnyú és tollas lábú. Rokonaitól jól megkülönbözteti, hogy világos „arca” szív alakú, hátul szürkés, hasán csaknem fehér tollazata nagyrészt gyöngyözött – Pöttyös különösen, mert nőstény –, persze ezt Pál nem tudhatta. Azt sem, hogy otthon érzi magát, mert veszély esetén egyébként hanyatt vágná magát, és éles karmait mutatná. Problémás is lenne levetnie magát a gerendáról, másfelől többször „kifigyelte” a gazda jámbor természetét annak tudta és beleegyezése nélkül.

– Szép madár – összegezte Pál a látottakat –, másfelől bese-gít a macskáknak. Nem is piszkol sokfelé. Majd a sarokba nem hányok tengerit, ha fészkelni akarna. Meglehet, hogy hím, akkor meg hozhat „asszonyt” a házhoz – fűzte tovább gondolatait, már lefelé mentében.

Elérkezett a tavasz. A nap sugaraitól gőzöltek a szántók rögei, az erdőben az utolsó hófoltok olvadoztak. Az avar szinte megelevenedett éjszakánként. Egerek, cickányok szaladgáltak egyik tagból a másikba az erdei utakon keresztül. Pöttyös próbálta kihasználni az új lehetőséget. A fák koronája alatt, az utak felett siklott nesztelenül, mert az evezőtollak széle rojtos, ezért nem jön létre turbulencia, és csendes a repülés. Füleinek kissé aszimmetrikus elhelyezkedése a zsákmány 2 fokos pontosságú bemérését tette lehetővé teljes sötétben is. Már egy levél zizezésére szitáló üzemmódba kapcsolt, hogy egyhelyben lebegve pontosan azonosíthassa a zsákmányt. Amint jóllakott, szokásos pihenőfájára ült – mert az is volt már!

„*Khröüh-szrüühhel... Khröüh-szrüühhel... Khröüh-szrüühhel*”. Ezzel a különös, szortyogó, hörgésre emlékeztető hangjával jelezte, hogy pár nélküli nőstény, és családot szeretne!

Avatatlan – emberi – fülek általában félelmetesnek találják ezt az üzenetet, de itt, az erdőben senkit nem rémített meg.

„Khröüh-szrüühhel... Khröüh-szrüühhel...” Újra és újra hallatta sürgető, nászra hívó hangját, és közben az eget kémlelte.

Hirtelen egy hatalmas fekete árnyat pillantott meg. Egy uhu! Ösztönösen közelebb húzódott a fa törzséhez, hogy észrevétlen maradjon. Hiába csücsragadozó minden bagoly, de a „főnök” mégiscsak az uhu, aki éppen most vadászik. Ilyenkor nem számít, rokon vagy nem, a hús az hús, Pöttyös is főfogás lehet.

Ezen az estén nem volt sem több vadászat, sem több üzenet. A hormonoknak viszont nem lehetett parancsolni. Másnap már repülés közben is hallatta hangját – nemhiába. Messziről válasz érkezett, majd megjelent Selymes, csőrében frissen elejtett pócok, mint a vadásztudás ékes bizonyítéka. Bemutatkozásként átadta az ajándékot, pergő rikoltással tudatta, hogy szándékai komolyak. Pöttyös alaposan szemügyre vette a kérőt, mert *egy életre* választ: sorsa, leendő fiókáinak élete jobbára a hím kezében van. Selymes narancsosabb hátsó tollait, hófehér mellkasát mutogatta, közben leendő társa erőteljes pöttyeit mustrálta, mely a legújabb kutatások szerint genetikailag öröklődő ellenálló képességről szól. Mondhatnánk, szerelem első látásra, de ezeknél a ritka madaraknál az élettani szükségletek hatalmas kényszerítő erejét kellene inkább hangsúlyozni. Mindenesetre ezen a hajnalon már két bagoly repült be Balogh Pál padlására.

A „jegyeség” nem tartott sokáig. Selymes nap, mint nap a figyelmesség egérben kifejezett jeleivel erősítette szerelmüket, mígnem Pöttyös rövid, speciális hangjával jelezte, készen áll a párzásra.

Béla hazajött! Sürgöny hozta a hírt, őt magát a vonat Újfaluig. Pál szekérrel tette meg a 14 km-es utat az állomásra. De micso-da viszontlátás! Fiát két társa támogatta, a szekéren is le kellett fektetni. Verejtékezett, a hideg is rázta: malária. A Drina-menti, boszniai mocsarak következménye.

Pál magába roskadva hajtotta a kocsit. Béla nagy nehezen fel-emelte a fejét, tekintetét apjára szegezte.

– Róza nem jött?

Pál visszakérdezett:

- A levelet nem kaptad meg?

- Hogy kaptam volna, az utolsó hónapokban az életünket mentettük. Mondja már, mi újság itthon?

- Csak rossz híreim vannak. Róza spanyolnáthás lett a tavaszon, és meghalt.

- Édesanyám?

Pált a sírás fojtogatta.

- Ő is elment - mondta.

Azt már nem tette hozzá, hogy a szóbeszéd szerint megszokadt a szíve bánatában. Fia, egyedüli gyerekként anyja szemefénye volt. Kiskorában mindenhová kísérte, de még legényemberként is gyakran kapta magát azon, hogy hosszasan gyönyörködik a fiában.

Béla feje hátrahanyatlott. Mintha tagló sújtotta volna le. Megjárta a háború poklát, özvegy, árva, és súlyos beteg lett egy éven belül. Mindezt húszéves fejjel kellett elviselnie.

Bizony, Pál megátkozta a napot is, amikor nemet mondott a fia kérésére. Ezerszer rádöbrent, nem ér a föld semmit, ha nincs, aki megművelje, és élvezze a hasznát. Rágondolni sem mert, mi lett volna, ha a fia is odavész a háborúban. Most már csak gyógyulnia kell, aztán jöhet egy jóra való fehérnép, és majd csak meglesznek valahogy.

A lábadozás hetei következtek. Pál többször megjárta Újfalut, hol az orvosért, hol csak gyógyszerekért. Néha, mert ideje és kedve is ritkán volt hozzá, leült Béla ágya mellé szót váltani.

- Oszt' mi vót a fronton?

- Szörnyű vérfürdő! Mi a hatodik hadsereg egyik hadosztálya voltunk Boszniában. Augusztusban indult a támadás, ez a második offenzíva volt Ljubovina környékén, az előzőt visszaverték. Mindjárt az elején átkeltünk a Drinán. A szerbek számítottak ránk, megerősítették állásaikat és folyamatosan tüzeltek. Sok komphajó találatot kapott és elsüllyedt, a sebesültek, és akik nem tudtak úszni, mind a vízbe fúltak. Nagy nehezen állásokat foglaltunk. Kemény idők következtek. Fokozatosan

szorítottuk hátrább az ellenséget. A mi csapatunk Montenegro (Fekete hegyek) egy részét is bevette. De nem nekünk való hely az! Meredek, magas hegyek vannak arrafelé, sebes folyók, szűk völgyek, szántókat nem is láttunk. Egyszer úgy megáradt az egyik folyó, hogy derékig öntötte el a sátrunkat. Decemberben ellentámadás ért bennünket. Szinte menekültünk. Sok volt a sebesült köztünk, mindenki fáradt volt a többhónapos kimerítő harctól, a meneteléstől, a muníció kifogyott, már-már éhezünk. Hátulról a szerbek, oldalról a „komitácsi” támadott bennünket. Az utakat szinte elzárta a sok vonatott löveg, ember, állat. Én már akkor nagyon beteg voltam, jární se tudtam. Bajtársaim a hátukon cipeltek, pedig nekik sem volt könnyű. *(Legyen áldott az emlékük! Így szülehettem meg! – a szerző).* Egyszer drótkötélpályán ereszkedtünk lefelé, jó komáim a csilléhez szíjaztak, nehogy leessek. Aztán elértük a biztonságos vonalakat. Kórházba kerültem, és amikor lehetett, vonattal küldtek haza Pestre.

- Embert öltél-e?

- Nem tudom, hány golyó talált célba. De a szuronyos rohamnál muszáj volt, vagy Ó, vagy Én!.. Ne is beszéljünk róla.

Pál maga elé bámult. Ő Grazban volt katona, fiatal korában egy osztrák kapitány tisztiszolgájaként. Ellátta a lovakat, rendben tartotta a kapitány felszerelését: könnyű élete volt.

- Apám, hogy nem nősült meg eddig?

- Reméltem, hogy hazajössz. Nem akartam móríngot, földet adni a második asszonynak, hogy kevesebb maradjon Neked. Néha rám nézett Ágnes nénéd, hozott ezt-azt, lehet, vitt is. Más asszonyok is jártak itt, egyszer azt vettem észre, üres a kamra, elhordták az edényeket, kendőket. De volt is nekem időm ezeket számolgatni?! Mostanában meg egyedül kínlódtam.

Béla lassan meggyógyult, és asszony után nézett. Sason nem talált magának valót, így jutott el Biharkeresztesre, de az innen ajánlott menyecske sem tetszett. Egy ismerős családnál szállt meg, nekik is elmondta búját-baját. A vendéglátó fiatalasszony azt mondta, „kommendálok én magának egy olyan lányt, aki

mindenképpen megfelelő, csak azt nem tudom, hozzáadják-e, merthogy maga özvegy. A lány szülei ráadásul gazdagok, itt laknak nem messze, Kisszántón. Ha kell, elmegyek, és bemutatom Jolánkát.”

Béla nehezen várta ezt a napot. Ünneplőbe öltözött, fényes fekete csizmát húzott, megborotválkozott, megigazitotta bajuszát, és egy kölcsönként gyors utazókocsin indult el.

Még nem járt a faluban, de tudta, Váradig sem kell menni.

A házat könnyen megtalálta, mert mindenki ismerte és tisztelte az előneves „Vasas” Kiss nemesi családot. Sándor, az após-jelölt bíró, az egyháznál kántor gondnok volt. Kicsit inába is szállt Béla bátorsága, mikor beköszönt:

- Dicsértessék!

- Magának is, fiatalember! Foglaljon helyet nálunk. Hallom, megjárta a frontot. Nem is kérdezem efelől, hiszen nekem is szolgálnak fiaim a seregben. Nézzen inkább körül, szusszanjon egyet, aztán adja elő, mi járatban is van nálunk?

(Ez nem is kérdés, inkább felkérés volt, hiszen értesült a kérő jöveteléről, és amit lehetett, megtudakolt, de a személyes találkozó mégis más.)

Béla rövid idő alatt felmérte, hogy bizony más családba csöppent: a szekrényekben könyvek, zsoltárok, a polcokon hímezések, finom porcelán díszek, a falakon festmények jeleztek, itt a műveltség, kultúra előrébb jár, mint náluk. A kisebb gyerekek a másik szobában egyházi énekeket fújtak több szólamban - de milyen is legyen egy kántor családja? Népes! Az is volt. Kiss Sándornak tizennégy gyermeke született, négy lány és négy fiú nőtt fel, hat pedig fiatalon hunyt el. Béla ezen nem nagyon csodálkozott, hiszen apjának is hét testvére volt, ebből három nagybácsit ismerhetett meg.

Figyelmét inkább Jolánka kötötte le, aki csendesen, szemle-sütve ült vele szemben. Korban hozzáillő, formás testű, sötétbarna hajú, hűséséges barna szemű, kissé törékeny menyecskét látott benne. Mindent mérlegelve fogott mondandójába.

- Tisztelt bátyámuram! Tudja, Jolánka miatt vagyok itt. Nagyon nehéz férfiembernek asszony nélkül boldogulni. Van annyi földünk, házunk, hogy tisztességesen megéljünk, s ha Sándor bátyám, Jolánka, és a Jóisten is úgy akarja, mi ketten egy családként élhetnénk.

- Balogh uram, mert mondhatom így, fogyasszon egy pohár bort, addig mi megbeszéljük a dolgot. Tudja, nem szeretnék semmit a lányomra erőltetni – érkezett a válasz, aztán a házbeliek átmentek a másik szobába.

Béla egyedül maradt a gondolataival. Nem várhat a szerelemre, talán el sem jön, ha a mindennapi robotra gondol. De kaphat egy kedves, szemrevaló teremtest. Hiányzott már egy nő ölelése, egy gyengéd simogatás annyi szenvedés után. Ekkor az ajtó kinyílt, Jolánka mosolyogva lépett be, és tudta már, elérheti a Boldogságot!

A lakodalomra sokan jöttek el Kisszántóról Mezősásra. Jeles események voltak ezek akkoriban, amikre a fél falu „hivatalos” volt. A családok hoztak tyúkot, süteményeket, meg persze menyasszonytáncra valót, hogy legyen induló tőkéje a fiataloknak. Ismeretségek, házasságok születtek itt más lehetőségek híján. Ezen a napon talált párra Jolánka testvére, Gyula, és unokatestvére, Lujza is. *(Utóbbi házasságból született Pataki Zsigmond, aki tanárként „lázította” a diákokat '56-ban. Ezért listára került, kénytelen volt elhagyni szeretett hazáját. Az USA-ban egyetemi tanárként tanított, az első lehetőséget kihasználva látogatott haza. Nyugdíjas éveit is itthon képzelte, de sajnos nem érthette meg.)*

Már hajnalodott, mire elnéptelenedett az udvar. Az utolsó vendégek is hazatámolyogtak, és az új házasok megtalálták egymást. Még csak most kezdtek igazán ismerkedni. Jolánka először szólhatott négyszemközt.

- Tudod Béla, én is úgy vagyok, mint ahogyan Te. Ma még csak elfogadtuk egymást, de remélem, hogy szeretet és megbecsülés lesz köztünk. Most már nem vagy egyedül, mint ahogyan én sem.

Nem kellett sok idő, hogy Béla rájöjjön, kincset talált. Felesége szinte mindenhez értett. Nagy családban nevelkedve könnyen ment a háztartás vezetése. Mivel fiútestvérei katonáskodtak, Kisszántón a mezőgazdasági munkákat is kitanulta. Be tudta fogni a lovakat, segített szántani-vetni.

Hozománya kalandos úton érkezett. Leiben próbálták átcsempészni a határon, a trianoni békekötés után ugyanis Kisszántó Romániához került. Egy „jóakaró” megtudta ezt, és értesítette a vámhivatalt, megadva Tóth „sógor” (Kiss Juliska férje) pontos személyleírását is.

A határhoz érve annak rendje és módja szerint vetkőztetni kezdték az irodán. Már nagy kupacban állt a ruha, amikor kucsmáját dühösen a földhöz vágta: „Talán már a gatyát is lehúzzák rólam?!” A vámosok zavartan engedték el, nem sejtve, hogy a fejfedőben annyi pénz lapult, amennyiért 16 hold földet lehetett venni!

Gyermekáldás?!

Jolánka

Jolánka terhes lett, és tavasszal megszülte kislányát. A férfiak a konyhában tébláboltak, majd amikor lemosták és megtörölték a jövevényt, ők is megnézhatték. Némi csalódottság tükröződött, mert fiút szerettek volna, de Pál megenyhült, amikor alaposabban szemügyre vette.

- A mi fajtánk!

- Ezt meg honnan veszi, apám? - kérdezte Béla.

- Hát nem látod? Háta, karja erős, lábfeje széles, kis haja szőkés, mint a Balogh famíliáé!

Pál megszerette, a maga módján kényeztette is unokáját, aki-ben a kis Jolánka később „cinkostársra” lelt csínytevéseiben. Ha megkérdezték tőle, „kié vagy kislányom?” - Jolánka rögtön rávágta: „Balogh Pál nagyapámé!”

A kis Jolánka imádott szekerezni. Egyszer-kétszer el is vitte Béla egy darabig, de egy idő után megunta az állandó követelődést, ami lassan már a munkát is akadályozta. Az egyre inkább hoppon maradt és toporzékoló Jolánkát Vekerdi Elek „segítette” (és játszotta) ki. Odafordult a duzzogó kislányhoz: „Egyet se búsulj. Csinálok én egy jó erős kötelet. Te kényelmesen beleülsz a szalmahordó kosárba, én a szekérhez kötöm a kosarat, és úgy szekerezel!”

Jolánka ráállt a dologra. Amint a kötél elkészült, beleült a kosárba, ahol nagy urasan feszített. A szekér elindult, és annak rendje-módja szerint a kosár is. Mikor a nagykapuhoz értek, a kosár elakadt az ütközőfában, a szalmakötél elszakadt, a kosár megállt. Jolánka kiugrott a kosárból és a szekér után szaladt. Béla megostorozta a lovakat, de úgy intézte, hogy Jolánka lábára is jusson egy kevés. Ettől egy ideig lemondott a szekerezésről.

Béla

Az idő telt. 1926 nyarán megszületett a várva-várt fiúgyermek, Béla. Mindenki sugárzott a boldogságtól! Akármilyen kedves volt a kis Jolánka, Pál egy mondattal elintézte a trónfosztást: „Minden Balogh-föld a Béláé! A lány örököljön az anyjától!”

Béla eleinte szépen gyarapodott, de alig volt pár hetes, vészjóslóan nyűgösködni kezdett. „Biztosan fáj a kis hasa!” – mondogatták jobb híján. Egyik este hiába ringatták még a család férfi tagjai is, folyamatosan nyöszörgött. Hajnalra elcsendesedett, és lehetett egy kicsit pihenni, mielőtt elindulnak a földekre dolgozni. Reggel Jolánka zokogva ébresztette férjét: „Meghalt Béluska!” (Antibiotikumok híján a „torokgyík” akkoriban sok ember halálát okozta.)

A haláleset az édesanyát viselte meg a legjobban. Egyik este közelebb bújt Bélához és halkán suttogetta:

- Úgy fáj a szívem!

- Már hogyan fájna, mikor ilyen nagy veszteség ért bennünket! De majd csak túl leszünk rajta, aztán születhet még

gyerekünk, ha a Jóisten is úgy akarja – próbálta vigasztalni feleségét.

A mindennapos kemény munka a határban, a jószágok ellátása, a ház körüli sok teendő lassan fásult belenyugvást hozott. Egyik este Jolánka csendesen megterített a vacsorához, amikor csaknem elsötétült a világ. Béla, látván a bajt, még időben elkapta.

– Mi van veled?

Kis ideig várnia kellett a válaszra:

– A szívem!... Úgy szorít, majd belehalok – mondta Jolánka ölomszürke arccal.

Béla átvette az irányítást.

– Holnap vásár lesz Újfaluban. Eladunk pár malacot, és megkeressük az orvost is. Most meg pihenj le, meg tudunk vacsorázni nélküled is.

Csak hümmögni tudott az orvos, mikor a fonendoszkópon meghallgatta a szívet. Más műszere nem is volt – de sok beteget látott már életében. A pulzus vizsgálata, a hát megkopogtatása erősítette a diagnózist. Sóhajtozva csapta össze a kezét:

– Fitalasszony! Magának szívnagyobbodása, és billentyűtárgulata van. Ha tud magára vigyázni, kímélő életmóddal sokáig élhet, de nem szabad dolgoznia, még a seprűt se vegye a kezébe. Megértette?

Jolánka némán bólintott, majd gondolataiba mélyedt kifelé menet. Mit is tegyen ezután? Nem ér semmit egy beteg asszony... Majd próbálok többet pihenni, de el kell látnom a családomat, és még fiút is akarok szülni az uramnak.

– Múló rosszullet! – vetette oda az idegesen topogó Bélának, aki éppen ezt akarta hallani.

Erzsébet

Az élet továbbhaladt a maga útján. Jolánka lopott pihenőkkel próbálta megelőzni a nagyobb rosszulleteket, rejtegette gyengeségeit. Egy év múlva túláradó örömmel mutatta gömbölyödő hasát Bélának:

- Látod, ismét áldott állapotban vagyok! Imádkozzunk, hogy fiunk legyen.

De az ima nem hallgattatott meg. 1928. november 18-án ismét kislány sírt fel. Pál nagy kényszeredetten vette szemügyre második unokáját. Ez tényleg kis lány volt, vékony és madár-csontú, sötét haja tovább erősítette Kiss vonásait. Már éppen kifelé indult a szobából, mikor a bábaasszony hozzáfordult:

- Aztán mi legyen a baba neve?

- Erzsók lesz, és kész. Magával hozta a nevét - vágta rá ellentmondást nem tűrő hangon. (Másnap volt ugyanis ez a név a naptárban).

Béla nem tudta fékezni magát, hogy ismét „csak” lánya született, sapkáját dühében a földhöz vágta.

- Nem dolgozok többet!...

Tíz év telt el...

Péter-Pál napján megkezdődött a nehéz és fáradságos aratás. Béla egyedül nem győzte volna a 20-30 hold gabonát betakarítani, így három pár aratót (egy kaszás férfi és egy marokszedő nő) fogadott, még a télen. Ők nem pénzt kaptak, hanem minden tizedik kereszt lett az övék.

A munka már hajnalban megkezdődött a búzaszárból készült kötelek előkészítésével. Ezzel fogták össze a kényeni búzát, majd keresztekbe rakták. Bármily' melegen sütött a nap, hosszú ujjú ingben (ruhában) kellett dolgozni minden embernek a por, a bogarak, a gabonaszárak miatt, és talán a nap sem égetett annyira.

A poros úton Erzsike közeledett, egyik kezében az 5 literes ételhordó, a másikban a fehér szalvétába kötött porcelán tál. Igencsak kapkodta kis lábait, mert a földút felforrósodott, ilyenkor próbált az útszéli fűvön menni - már ott, ahol az nem sült ki a nagy melegben. Igyekezett, hogy délre kiérjen a Tagra (Gergely-dűlő).

- Nem fáradtál el? - kérdezte az akácfák hűvösében apja, mikor megérkezett.

- De elfáradtam, főleg a kezem, mert Édesanyám azt mondta, nem tehetem le az edényeket a földre, nehogy piszkosak legyenek.

- Hát az igaz, de lássuk, mit hoztál? - kérdezett, majd választ sem várva, porciózni kezdte az ebédet a munkásoknak. Erzsike remélte, neki is marad, mert a finom pörköltet már az úton megkívánta.

- Aztán megelőzted-e Szabó Irénkét ma reggel? - folytatta apja.

- Hát most sem sikerült, mert Irénke mindig nagyon korán kel, én nem is tudom mikor szokott aludni?!

- De legalább jóllaktak a libák a tarlón?

- Szerintem igen, mert olyan helyet találtam, ahol sok kalász maradt a földön.

- Na, ez a lényeg, aztán egyél egy kicsit, és viheted is hazafelé az edényeket.

Mire Erzsike összepakolt, és a kevés maradékot félretette a kutyáknak, az aratók felszedelőzködtek, és nekikezdték a hordásnak. A szekerek két oldalára vendégoldalt (hosszú erős rudak) tettek, így a szekér hosszabb és szélesebb is lett, több kéve fért rá. Egyik ember feladta a kévét, a másik elhelyezte a szekéren. Mikor már nem fért rá több, erős kötelekkel, facsigával leszorították a rakományt, a kötélvéget a vendégoldalhoz kötötték, majd elindultak a szérűre, ahol asztagba rakták. Itt várakozott a gabona a cséplésre.

Hazafelé még mindig meleg volt, de legalább nem kellett Erzsikének cipekednie. A földek végén hatalmas szalmakazlakban fiúk játszadoztak. Az ügyesebbek hamar felmásztak a csúszós szárazon, hogy nagy ugrásokkal vessék magukat a végén kialakított „érkezőre”. Erzsike el-elnézte jókedvűen hancúrozó társait, de gondolni sem mert rá, hogy egyszer is kipróbálja.

A Tagon volt egy kis házikó is: cseréptető, padlásos, jól zárható ajtóval. Volt benne egy régi ágy, használt szék, vizeskanna,

néhány szerszám, lavór, s a tarisznyában elegendő kenyér és szalonna. A ház mögött pár akácfa nyújtott hűvöst a nyári nagy melegben. Volt itt egy ásott kút is, ebből itatták a jószágokat.

Pál ide költözött a hordás és cséplés idejére a kotlókkal, csirkékkel és a gyönyörű Hattyúval, ami a nevével ellentétben nem madár, hanem egy hófehér kuvasz kutya volt. A csirkék a vizet kivéve önellátók voltak, az ennivalót összeszedték a tarlón, a kotlósok vezetésével. Pál és a kutya elsősorban az asztagokat vigyázta, nehogy valami rosszakaró felgyűjtsa, és odalegyen az egész éves munka.

Egyik délután a sok munka közepette Bélának eszébe ötlött, hogy Pálról megfeledkeztek.

- Jolánka! Küldjél már apámnak valami meleget, napok óta száraz kosztan van! (Mondanom sem kell, hogy az ételt ide is Erzsike vitte.)

- Most? Nem látod, milyen idő jön?!

Béla nem szólt, de tekintete nem tűrt ellentmondást. Erzsike elindult hát a kis batyúval. A falu szélén már erősen fúj a szél, meg-megbontva az asztagok szabályos rendjét. A tarlón portölcsérek emelkedetek, az ég csaknem feketére váltott. Egy hatalmas villám hasította szét a felhőket, akkora dörgéssel, hogy Erzsike önkéntelen dobta el kis motyóját, és futva menekült, most már nem is hazafelé, hanem nagyapja kunyhójának irányába. Hirtelen, hideg széllel kezdett esni, egyre több, egyre nagyobb jégszemek keveredtek az esőcseppek közé. Teljesen átázott, átfagyott, mire a kunyhóhoz ért.

- Nagyapa! Nagyapa! - dörömbölt kis öklével az ajtón.

Pál alig hallotta meg kiáltását a mennydörgések robajában, és nem is gondolta volna, hogy valaki úton van ilyen időben. A határban dolgozók találnak menedéket a szekér, vagy a fák alatt. Szinte földbe gyökerezett a lába, mikor meglátta unokáját, aztán gyorsan berántotta az ázott kis verebet. Erzsike sírva mentegetőzött:

- A batyut elveszítettem!

- Jól van no, ne sírj mán!... Maradt még szalonna, egy darab kenyér is akad, elleszek egy ideig – majd magához húzta a vézna kis testet, száraz kabátba bugyolálta, és kérges tenyerével végigsimította arcát.

Közben Béla már meg is bánta erőszakosságát. Ijedten ugrott fel az első dörrenésre, és futva indult az istállóba. Már nem volt idő felnyergelni a lovat, szekérbe fogni végképp'. Szőre mentén vágtatott Zari hátán a kunyhó felé. Nem tudni, a ló, vagy gazdája zihált jobban, mikor megérkeztek.

- Hát ideértél? Csakhogy nem lett semmi bajod! – fordult kislánya felé. Szívéről hatalmas kő esett le, fáradt arcáról egy könnycsepp.

Erzsike nagyon boldog volt ezen a napon.

Tita

A baglyok is arattak a maguk módján. A tarlón megszokott ösvényeiket keresgélve idegesen futkostak a mezei pockok, könnyű zsákmányt kínálva az éjszaka ragadozó madarainak. A keresztek, asztagok átmeneti búvóhelyet jelentettek ugyan, de a csépléssel ezek is megszűntek. A bőség nem is jöhetett volna jobbkor, hiszen Tita a második fészekalját nevelgette a Baloghpadlásra, és a télre is fel kellett készülni. A helyet „örökölte” anyjától, és Selymes is elpusztult már. Párjáról nem is tudta, hogy özvegy, de mindegy is, a hűség és a szorgalom a fontos. Az pedig megvan, ezért is mert belevágni az újabb kotlásba. Ha kicsi a korkülönbség, talán még 4-6 évet élhetnek együtt, az évtizedes párkapcsolat ugyanis rekordnak számít a gyöngybaglyok körében.

Újfaluban a csütörtöki napon voltak a legnagyobb vásárok. A város határán kívül kaotikus összevisszaságban álltak a kisebb-nagyobb sátrak, bódék és asztalok, az apróbb szabad helyeken földre terített ponyvákra kellett magukat a különféle por-

tékák. Volt itt minden, ami kellett: vargák, szűcsök, fazekasok, kádárok és még másféle mesteremberek kínálták árujukat, az állatokat elkülönített helyen lehetett mustrálni. Aki megéhezett ehetett-ihatott a lacikonyhán, aki csak szórakozni akart, nézhette a mutatványosokat. A sokadalomban néhány zsebtolvaj, és kártyások apasztották a pénztárcákat.

Béla az újbúzából hozott eladni. Igaz, később többet is kaphatna, de sok volt a kiadás az utóbbi időben. Erzsike még álmosan pislogott a zsákok tetejéről, vagy két órát zötykölődött, mire ideértek.

- Maradj itt, és vigyázd a szekeret - hallgatta a szokásos utasítást, aztán szüleit elnyelte a forgatag. „Most ülhetek egyedül a bakon, ahelyett, hogy nézelődnék! De talán kapok valamit, ha minden sikerül. Az is lehet, hogy elmegyünk Édesanyámmal vásárolni, vagy a fürdőbe” - elmélkedett magában a lány.

Béla hamar vevőre talált, jó áron elkelt a búza. Talán meglovagolhatná a szerencséjét?! Éppen az előbb nyert valaki a kártyán, neki is menne, csak jó szem kell hozzá. Elindult hát az ismerős hangok irányába. A csődület közepén kis asztalkáján kevergette a (hamis) kártyás a lapokat.

- Bárki nyerhet!... Mutatom, csak figyelje!... Itt a piros,...hol a piros?!

Néhányszor áttemelte a lapokat, mégis többen eltalálták a nyelő lapot a próbajátékban.

- Játsszik, gazduram? - fordult Bélához.

- Megpróbálok. Mennyi a tét?

- Amennyit kockáztat, de egy pengő szokott lenni.

- Hát az sem kevés, de keverje!

Tekintetével görcsösen követte a pirosat, és nyert!

- Ha megnyerte, hadd vigye!

- Keverjen újra!

- Ha megnyerte, hadd vigye! - szólt a csaknem ingyen reklám, mert Béla megint talált. Úgy vélte, mindenkinél ügyesebb a játékhoz.

- Lehet duplázni a tétet?

- Mondtam már.

A kezek most mintha fürgébben jártak volna. A mozdulat ment, a piros lap maradt – és Béla veszített. Semmi baj, hiszen az előbb nyert, a játék eddig nem került pénzbe. Pedig már elgondolta, mit is csináljon a „talált” pénzzel. Ebből kedveskedhetett volna Jolánkának, és Erzsikének is. De most jobban figyel, és most Ő következik(?) a nyerésben.

- Dupla téttel!

Gyors kevergetés, aztán biztos kézzel mutatott – mellé.

- Ha megnyertem, hadd vigyem! – hangzott újra és újra.

Béla már a pénze után futott, hiába. Alig maradt a zsebében valami, mire abbahagyta. Ekkor döbbsent rá, milyen ostoba volt. Mint a szélütött támolgyott vissza a székérhez.

- Mit tetszett hozni, édesapám? – kérdezte reménykedve Erzsike.

- Összeveszték a zsidók – mondta keserűen Béla.

Erzsike nem értette, miért veszekednek olyan sokszor ezek az emberek... Jolánka feleslegesnek érzett minden kérdezősködést.

Erzsike nagyon akkurátusan öltözködött. Kezdődik a tanév, és új tanító úr, Bérczi Miklós jön, méghozzá az ő osztályába. Talán később is érkezett, mint szokott, mert már hangos volt az iskola a zsi bongó gyerekektől: „Iskoláré-fáré, kell egy darab málé? Ha nem kell, tedd el, majd megeszed reggel!” Mondanom sem kell, a málé reggel sem volt a kedvence. Az osztályteremben is hideg zuhany fogadta. „Kiérdemelt” első padját, és a többi jobb helyet is elfoglalták, már csak leghátul ülhetett le. Ismét bizonyítania kell. Első osztályban is így járt, és eszébe jutottak Édesanyjának szavai: „Figyelj az órán! Tanulj szorgalmasan! Ha tudod azt, amit kérdeznek, ne légy rest, jelentkezz, és majd előrébb kerülsz!”

A recept tehát megvolt, és sok küszködés árán Erzsike szépen araszolgotatt előre, mígnem visszakapta régi „jussát”. Bizonyára az első padnak járó figyelem miatt kérdezte épp’ őt a tanfelügyelő, mikor erre járt.

- Ki ölte meg Kaint?... Na, miért nem felelsz!?

Erzsike udvariasan válaszolt:

- Nem jól tetszett kérdezni, mert nem Kaint ölték meg, hanem Ábelt.

Bérczi tanító úr csak később fejezhette ki örömét. Felkapta őt, és feltette az asztalra, hogy mindenki lássa: „Itt van egy nagyon ügyes kislány!”

Persze az osztály nehezen nyelte le az ügyesebb előmenetelét, mindjárt új rigmust faragtak: „Balogh Erzsike nagy okos, majd elveszi egy nagy kos!”

Erzsike már régebben lemondott arról, hogy mindenki kedvence legyen, elsősorban az Édesanyjának akart megfelelni, aki állandóan tanítgatta, bátorította. Mit sem törődve a többiekkel, menetelt előre. Az összevont osztályban matematika óra volt. Gyorsan elkészült a munkájával, és kisvártatva felnyújtotta a kezét!

- Mit akarsz? - kérdezte a tanító úr mérgesen. - Most voltál szüneten.

- Nem a WC-re szeretnék menni, hanem megcsinálni a nagyobbak feladatát.

Bérczi Miklós nagyot nézett a hibátlan megoldás láttán. Csaknem természetes ezek után, hogy Muránszki néni betegségekor Erzsikét küldte „helyettesíteni” az első és második osztályosokhoz.

Ünnepek

A tél hamar beköszöntött. Már Mikulásra megérkeztek az első hópihék, Advent idejére fehérbe öltözött a táj. Béla az őszi betakarítás, szántás-vetés fáradságait pihengette. A földeken nem volt teendő, az állatokat csak gyérítette, mintsem szaporította. Reggelente befűtött a boglyakemencébe szalmával, napraforgószárral, vagy ízikkóróval. Utóbbi a tehenek segédletével állt elő: a jászolba vetett kukoricaszárakról a jószág lerágta a leve-

leket, a megmaradt vastagját kötötte a gazda kérékbe, később a tűzre. A meleg tehát ingyen volt, hulladékból.

Tüzelni a konyhából lehetett, így a szoba sem lett piszkos. A konyhában álltak a szerszámok is: piszkafa, „szívónó” (nyeles vasrúdra erősített trapéz alakú deszkadarab a parázs igazgatására, ami a hetek múlásával kezdett elszenesedni a nagy hőtől), fából készült sütőlapát, amire rendszeresen sor került a kenyérsütéskor, hiszen a családok ekkor még önellátók voltak ebben a vonatkozásban (is). Még a kovászt is maguk újították, ez volt a „morzsóka”. Ezek a kenyerek több kilósok voltak, vastag pirosbarna héjjal, a „szavidő” több napra szólt. De sült itt krumpli, tök, lángos, hurka-kolbász, varjúlepény. Cserépfazékban töltött káposztát főztek, vagy füstölt húst szárazpaszullyal. Mindenféle tésza: piskóta, pogácsa, kelt tészta is készült, különösen ünnep közeledtével, amit Erzsike is nagyon várt már.

És eljött végre Jézus születésének napja! Alig pirkadt, amikor leugrott kedvenc szállásáról, a sutról. Ez egy kis magaslat a kemence és a szobafal között, vályogból rakva, a ház legmelegebb fekvőhelye, ahová nem az iskolatáskát dobálták, mint a későbbiekben.

- Édesanyám, mit kell segíteni?

- Mosd ki a tepsiket, aztán törjél diót a süteményekhez. Ha végeztél, darálj mákot is, vagy nem szereted a beigli? - a kérdés költői volt, meg aztán Erzsike világ életében szóra hajlott.

Késő délután lett, mire minden elkészült, és a helyére került. A szobában kis fenyőfa pompázott szerény díszével. Jolánka szépen megterítette az asztalt, felszeletelte az illatos friss süteményeket, majd eligazította családját.

- Erzsike, a szép piros bársony ruhádat vedd fel, Béla, kikécsiztettem az ünneplődöt, a csizmád is ki van fényesítve. Ideje lenne megborotválkozni, de előbb kösd ki a kutyát, nehogy megharapjon valakit.

Ahogy leszáll az est, kis lámpák bokrétaí - kántáló gyerekek - járják be a falut. Nyílik a kapu, és négy-öt gyerek jön be.

Az ablak alá állnak, és bekiáltanak: „Szabad az Istent dicsérni?” Jolánka feleli rá: „Szabad!”

„Krisztus urunknak áldott születésén...” – hangzik az énekük, majd „Az Istennek szent anygala mennyekből, hogy alászálla...” – mondják tovább.

És szól, és száll az ének, és feljut egészen az Úr trónusáig – szívből, szeretettel. Majd ismét kiáltás hallatszik az ablakon át: „Add ki uram, add ki, amit akarsz adni, nemcsak itt kék’ lenni, tovább is kén’ menni!” Jolánka kiosztja a gyerekeknek szánt pénzt, tésztát és kalácsot. Később újabb kántálók jönnek, s mennek, éneküktől hangos az utca.

Erősen sötétedik, mire ismét nyílik a kapu. Felnőtt férfiak, a betlehemesek jönnek be a szobába. Az asztalra teszik az üveg-szekrénybe zárt kis Jézust. Angyalok veszik körül. Megjelenik Heródes kivont karddal. A bundába öltözött pásztorok táncolnak, rigmusokat mondanak, énekelnek. A játék végén pénzt kapnak, és elmennek ők is.

Az Újév várása is kántálással kezdődik: „Új esztendő vígság szerző. Most kezd újulni. Újulása vig örömet akar hirdetni, akar hirdetni!” – hangzik a gyermekek száján.

Szilveszter éjjelén zengnek, zúgnak a templom harangjai. Hirdetik, hogy itt van, megérkezett az Új esztendő! Ostorok csattogása, kongatás, dudálás, pergetés hallatszik. Meglett férfiak és fiúk mennek a gáton. Hajtják a képzeletbeli teheneket, süldőket, birkákat, kecskéket, hogy a jövő évben sok állata legyen az itt élő embereknek. Közben kiabálnak: „Ne te!... Kuss ki!...Ne maradj le!... Hiss ki!” – hangoskodnak, mintha igazi állatokat hajtának.

Az éjszakák még igen hosszúak, és a tél most kezd igazán szorítani. Erzsike persze nem fázik, és szereti ezeket a csendes, sötét estéket, ahol a mécses vagy a petróleumlámpa a legnagyobb fény. Ilyenkor együtt van a család, jut idő beszélgetni, a képzelet szabadon szárnyal.

A vacsora elég szertartásos. Pál ül az asztalfőnél, ő szed legelőbb. Utána következik Béla, Jolánka, a cseléd, majd Ő utoljára.

ra. Más családoknál a gyerekek legfeljebb kisszékre ülhetnek, és az ölükbe tett tányérból esznek, úgyhogy nem is olyan rossz a helyzet. Vacsora után mennek „(le)tanyázni”! Béla előveszi a lámpást, olajat tölt bele, Jolánka kerekas rokkáját veszi magához, Erzsike csizmát húz, és gyorsan kabátba burkolózik. Irány a szomszéd, vagy valamelyik rokon, barát. Míg a felnőttek kukoricát morzsolnak, fonnak, kártyáznak, vagy csak beszélgetnek, lehet játszani: „tucska”, vagy kóróbabával, de néha „igazival” is, már ha vettek valakinek ilyen a vásárban.

Tita nem örült ezeknek a hosszú estéknek. Idő ugyan volt a vadászatra, de zsákmány alig akadt. A határt vastag hótakaró borította, az egerek, pocok nemigen mutatkoztak a felszínen. A házak udvarán néha felbukkant egy-egy „hajléktalan”, ahogy fogatkoztak a kórókúpok, kazlak, de semmi több. Át kellett térni a kis madarakra, főleg a verébre, amiből a legtöbb volt, de ezek is védett helyeken éjszakáztak általában. Márpedig, ha egy hétig semmit nem fog, éhen pusztul. A trópusokon, ahonnan faja származik, nincs hó, egész évben van zsákmány, nincs szükség zsírtartalékra, aminek a cipelése rontaná a repülést. Így aztán Titának sincs, pedig milyen jól jönne! A hó ugyanis hetekig nem olvad el. A Balogh-padlás pár napos haladékot ad még, mert a nádtető véd a hidegtől, és a kémény is melegít, de ez a végső határ. Ez pedig közeledni látszik!

Tita éppen akkor kezdte a vadászatot, amikor Bélának tanyázni indultak.

– Ott megy a madarunk! – mutatta gyorsan az apja Erzsikének, aki szájátva követte útját, amíg el nem tűnt a sötétben.

– Vajon kell neki az „ajándékunk”, Édesapám? – kérdezte.

– Nem tudom, esznek-e dögöt, de elég friss, reggelre meglátjuk – hangzott a válasz.

Tita egyelőre nem észlelte azt a két patkányt, amit Béla dobott fel a melléképület tetejére. Délután fogta őket Hattyú, miközben kimenekültek a góréból, ahová korábban befészkeltek magukat. Most, a morzsolásnál fogatkozott meg a bűvő- (és

táplálkozó) hely annyira, hogy kockáztatniuk kellett, de Hattyú szagot fogott, és egymás után fojtotta meg a hívatlan vendégeket. Béla is sejtette, hogy patkányuk lehet, mert rágott kukoricák voltak, de egér nem, mint szokásosan.

Tita nem is tudta, merre repüljön, mert napok óta mindenütt eredménytelen volt. Végül a szőlőskert felé vette az irányt. Türelmesen üldögélt az egyik diófán, de minden kihalt volt, tovább erőlködni a hideg szélben csak tetézte volna a bajt. Most is üres gyomorral, de „hátról” közelített hazafelé – szerencséjére. A patkányok nem adtak hangot, és nem is mozogtak, de éles szemével hamar kivette sötét foltjukat a fehér havon. Előfordult már, hogy zsákmányolt növendéket, de a felnőttek veszélyesek, elég egy harapás a lábra, és lebénulva szenved ki maga is. De ezek nem mozogtak. Még életében nem evett dögöt, de most muszáj volt, az Életért!

Másnap Béla felpillantott az alacsony tetőre. Az egyik patkány hiányzott. Nyomok nem vezettek a hóban, tehát csak madár ehette meg. Eszébe jutottak a Szentírásból Jézus szavai: „Etessétek az ég madarait!” Soha nem gondolta volna, hogy egyszer egy bagollyal is megteheti ezt.

Erzsikének nem hozott „bevételt” a Karácsony, mint a kántálóknak. Abban bízhatott, hogy „nagyanyja” felköszöntésével fordul a kocka. Kendőt akart venni édesanyjának, így égető szüksége volt a pénzre.

Fáber Ágnes tulajdonképpen a testvére volt a nagymamájának, de mivel az még a világháború idején meghalt, megörökölte a címet. Jólesett neki ez a megszólítás, hiszen előző, és mostani házasságából sem született gyermeke. Szép özvegyként ment Hegyi Elekhez – aki 100 hold földjével a falu leggazdagabbja volt –, s kapott mostoha fiát, később tőle unokát. De Erzsike mégiscsak vér szerinti. Megörült hát, mikor neve napján bekopogtatott.

- Isten áldja Hegyi nagymamámat, és adjon erőt, egészséget!
- mondta az köszönés helyett.

- Már vártalak!... Tessék, ez a tiéd! - és 2 fillért nyomott a kezébe.

Erzsikéből kitört a gyermeki önérzet, ahogy meglátta a pénzt.

- Édesanyám a koldusnak is többet ad...

Elek, aki a háttérből figyelte az eseményeket, csaknem elnevette magát, ahogy a kis rokon megleckézteti zsugori feleségét.

- Hűsz fillért adj, ha már ilyen szépen felköszöntöttek - parancsolt Ágnesre, aki azonnal megpróbálta jóvátenni a dolgokat.

- Vegyél cukrot is, a komádi vásárból hoztam. Ha már itt vagy, nézd meg, milyen kendőket horgolt a Te „igazi” nagyanyád - és letett két jegykendőt az asztalra.

Erzsike látott már annyi kézimunkát, hogy megítélje, milyen aprólékos munkával készültek ezek a fél méter átmérőjű, gyönyörűen megmunkált darabok.

- Tessék nekem adni az egyiket - kérlelte nagyanyját.

Még tartott Ágnesben a bűnbánat, de csak a kevésbé értékeset ajándékozta el. Erzsike szinte hazáig futott kincsével. Nagy büszkén mutatta anyjának.

- Tessék megnézni, mit kaptam!

Jolánka szakértő szemekkel nézte a kendőt.

- Nagyon szép! Légy büszke rá, hogy a Te nagymamád csinálta. Vigyázz rá, mert kevés van belőle. A jegykendő egyszer szemfedő lesz, és a sírba száll.

- És akkor ez hogyan maradt meg?

- Biztosan csinálta valakinek, aki nem olyan ügyes, és lehet, hogy később mégse kellett! Látod, nem is a nagyapád monogramja van benne, de akkor is az Ő munkája! (A kendő ma is a családban van!)

Már tavaszodott, amikor az egyik délután Hegyi nagymama megjelent Béláéknál. Láthatólag valami fontos mondanivalója volt, de nem szólt semmit, csak tipegett-topogott. Végül Béla megelégedte a dolgot.

- Mondja már néném, mi a baja?

- Van egy kis probléma a családban, nem tudok kijönni az unokákkal. Úgy érzem, kiutálnak. Ha lehetne, ideköltöznék egy kis időre.

- Ha annyira rossz az élete és nem bírja tovább, akkor jöjjön nyugodtan hozzánk - nyugtatta meg Jolánka.

Bélának már nem is kellett szólnia, de nem lelkesedett az ötletért, ismerve nagynénje házsártos természetét. Kelletlenül székérbe fogott, és még aznap lebonyolította a költöztetést.

Ahogy telt az idő, Ágnes asszony kezdett a családra telepedni. Megszokta otthon, hogy Ő a „főnök”, kezeli a pénzt, minden úgy van, ahogyan akarja. Béla csendben tűrt egyelőre, Jolánka nem különben, de néha megjegyezte: „A Te nagynénéd, nem az enyém!”

Ágnes titokban abban reménykedett, hogy a Hegyi család eljön, és rimánkodnak, menjen haza, de úgy látszott, jól megvannak nélküle.

Egy idő múlva idősebb unokáját behívták katonának. Ágnes azon sopánkodott, mi van Elekkel? Béla azonban lecsillapította kedélyét, mondván: „Énutánam nem sopánkodott ennyit, pedig én a fronton voltam!”

Néhány nap múlva Ágnes ismét felvetette:

- Vajon mi van Elekkel? Jó volna küldeni neki egy kis csomagot.

Bélát elöntötte a méreg és a düh.

- Innen maga nem fog csomagot küldeni a mostoha unokájának. Mikor én a fronton voltam, nekem nem küldött, pedig tudta, hogy meghalt az anyám. Maga gazdag volt és fősvény, nem törődött velem. Nem sopánkodott utánam, mi van Bélával? Betelt a pohár. Takarodjon a házamból! Most elmegyek dolgozni, estére, mikor hazajövök, nem akarom itt látni Magát!

Ágnes még aznap hazament, és megkövette családját. Estére már ott volt a székér a holmijáért. Mikor mindent összepakolt, egy párnát adott Erzsikének. Béla eszelősen kirángatta a lánya kezéből.

- Nekünk nincs szükségünk a maga párnájára - vetette oda, aztán bement a házba, a szekér meg kifelé a nagykapun.

Tita ismét bajba került. Tojásai rendre kikeltek, a fiókák is pelyhesedtek, mikor párja nem érkezett meg az egyik vadászat után. És nem jött másnap, és harmad nap sem. Magára maradt. A fiókák egyre éhesebben versengtek a kevéske ennivalóért. Hiába nyújtotta meg Tita a vadászatokat - olykor hajnaltájt is próbálkozott -, kevesebbet fogott, mint kellett volna. A hosszú, kemény tél a pockokat is megtizedelte, és egyedül nem győzte.

Buksi

Be kellett látni, hogy mindegyik fióka nem maradhat életben. Az íratlan törvény szerint a legerősebbet kell etetni, hogy legyen túlélő. Ha jut, következhet a második, a harmadik, és így tovább... De ki a legerősebb? Buksi, egy hím, akinek szerencséje volt, hogy leghamarabb kelt ki a tojásból. Ő kapta ez első falatokat minden nap, így nagyobb is lett a többinél, és eredményesen harcolt a testvéreivel - magáért. Farkastörvény ez, de az életösztön még az emberből is farkast csinál.

Végül ketten maradtak a fészekaljából, de nekik most már jutott ennivaló, és Tita is összeszedte magát. Gondolnia kell a jövőre és leendő új párjára, akivel még sok fiókát nevelhet fel, ha szerencséje lesz.

Buksi kihasználta a nagy padlás lehetőségeit. Előbb csak kicsiket emelkedett el, és rövidesen landolt, majd egyre magasabbra, egyre hosszabban szállt. Napok múltán sikeresen elérte a keresztgerendák magasságát, és meg is tudott kapaszkodni. Egyelőre mégsem merészkedett a szabadba, anyja ugyanis etette, és megvolt a gyakorló pálya is.

Ahogy kialakult végleges tollazata, elérkezett az idő, hogy kirepüljön. Napokig a ház közelében maradt, egyik tetőről a másikra, vagy valamelyik fára szállt. Egyik alkalommal még csak alkonyodott, mikor portyára indult. Mindjárt a háznál észlelte,

hogy a fiatal, tudatlan verebek a veszekedéssel, mintsem az éjjeli szálláshely elfoglalásával törődnek, így sikerült egyet megfogni. Még le se gyömöszölte a torkán, mikor nyílt a kiskapu, és Bérczi Miklós lépett az udvarba.

- Jó estét Béla bátyám!

- Dicsértessék! Mi járatban nálunk, tanító úr?

- Erzsike jövőjéről szeretnék magával, meg Jolánkával beszélni.

- Na, akkor fáradjon a tisztaszobába - és maga elé engedte a vendéget.

Jolánka hozott egy üveg bort a saját termésből, és teletöltötte a poharakat.

- Azért jöttem most, mert ötödik után kell a polgáriba beiratkozni annak, aki tovább szeretne tanulni. Erzsike eszes, szorgalmas lány, diplomát szerezhet, ha így folytatja. Aztán úgy látom, nem neki való a paraszti munka, de ezt maguk jobban tudják. Majd szóljanak, mire jutottak.

Pár nap múlva összeült a Családi Tanács (Pál, Béla, Jolánka, Simon Lászlóné, aki nem más, mint a kis Jolánka, férjével), és megbeszélték a dolgokat. Jolánka - aki magával hozta Kisszántóról a tudás iránti vágyat, így mindenképpen a továbbtanulást képzelte el - *ebben* a családban az anyagiakat hangsúlyozta.

- Hiszen már vannak női tanítók, és tisztességesen meg is fizetik őket. Nem csak a földből lehet megélni!

Béla legyintett, mint akinek nincs más választása:

- Nem tudna kapálni, markot szedni, jószágokkal kínlódni.

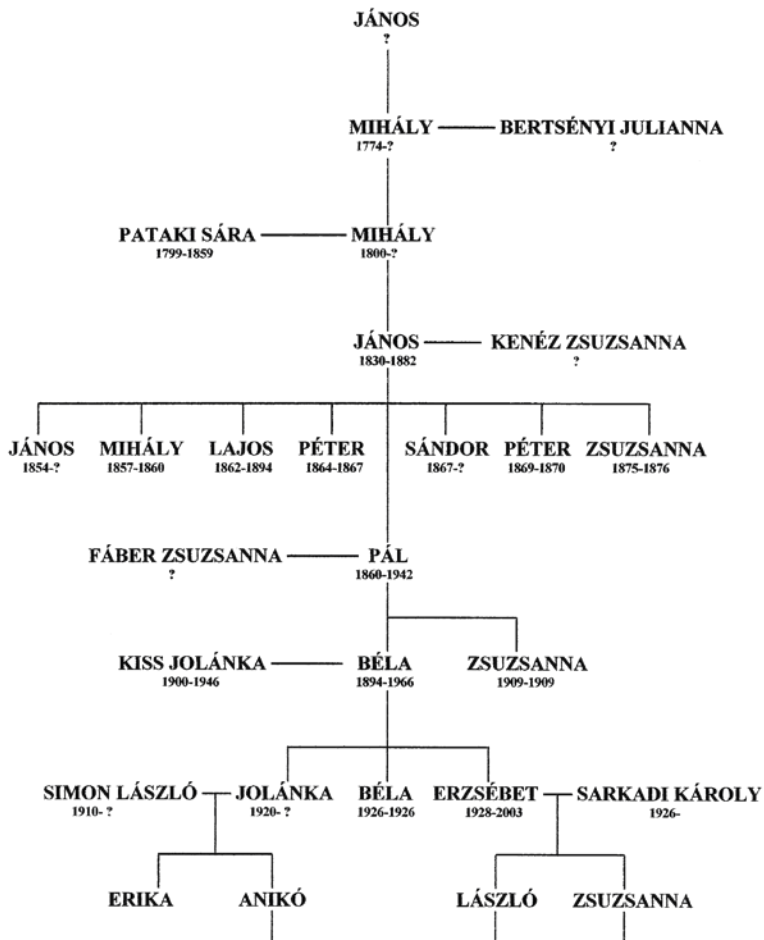
Pálnak még mindig más volt az értékrendje.

- Majd elveszi egy tintanyaló!

Abban egyetértettek, hogy a kiadások miatt Jolánka lányukat kárpótolni kell, és öt holddal több föld illesse az örökségnél.

Így indulhatott el szeptemberben Újfaluba Erzsike, hogy egykoron Debrecenből tanítóként térjen vissza.

A BALOG(H) CSALÁD

Balogh Erzsike

*Balogh Jolánka esküvője: Erzsike (Édesanyám) a vőlegény
ölében, Balogh Béla (Nagyapám) balról üveggel a kezében,
Balogh Pál (Dédnagyapám) leghátul kalapban*

*Anyai nagyszüleim Kiss Jolánka és Balogh Béla,
hátul gyermekeik: Erzsike (balról) és Jolánka*

MEZŐKOVÁCSHÁZA

...És elindult Buksi is! Ő délnek tartott, nem annyira kalandvagyból, mint inkább a jobb vadászterületeket keresve. Néha keletnek fordult, de a hegyek „visszaterelték” a szántók felé, melyből egyre többet talált. Erdőkből viszont kevesebbet, inkább csak a Körösök mentén, melyeket egyre-másra maga mögött hagyott. Hol a sűrű fák lombjában, hol az épületek zugában húzta meg magát, de a tél közeledtével biztos menedék után kellett néznie.

Egyik este a Rajta-erdőhöz ért, melyen keskeny csatorna, a Szárazér pántlikázott keresztül. Partján nádtetős ház, kevés melléképülettel, távolabb, kis város gyenge fényei. Már túl volt az „ebéden”, így kényelmesen, nagy ívben kanyarodott a ház felé. Ahogy leszállt a kéményre, valami kellemes bizsergés fogta el. Mintha haza érkezett volna. A tanya minden vonatkozásban szerényebb volt annál a háznál, ahol született. De rögtön itt az erdő, a víz a nádassal, a sok szántó, ami tele van ennivalóval. Neki különben is csak egy kis hely kell a padláson, ha be lehet jutni.

Izgatottan tett egy kört a ház körül, melynek padlására hátul kényelmes bejárót talált. Nem szándékos volt a nyílás, a deszkákat már csak a lélek tartotta a helyén, az egyiket az sem. Így aztán Buksi beljebb totyoghatott.

Emberi szemmel ez egy szegényes padlás volt. Bagoly szemmel viszont palota! Csaknem üres, leszámítva hajdan volt eszközök rozsdás maradványait, néhány rongyot, semmit érő kacatot. Látszik, régen jártak itt utoljára, vagyis a csend és nyugalom hona, ami a legfontosabb. Buksi úgy döntött, marad.

Másnap a város felé ment felfedező útra. Tudta, a településen időnként jobb lehetőségek vannak: a szeméten sok az egér, de patkány is akad, melyet megpróbálhat legyűrti, ha muszáj. Aztán sok a veréb is. Majd minden háznál van fészek. Alkonyat, vagy hajnal idején gyakran zsákmányol közülük, az óvatlanab-

bakat éjszaka is elejtheti. Útján két magas épületre – templomra – lett figyelmes. Egyiken csillag, mint szülőfalujában, a másikon kereszt, amelyet még nem látott. Egy gyöngybagoly mindig érdeklődik a templomok iránt, mert soha nem lehet tudni!... Számítása bevált, jóllakottan ment hazafelé, útközben már csak „köpködni” kellett az előző étkezésekből származó szőrös-tollas csontgombócokat.

Az öreg házban Sára élt Kálmánnal. Túljutottak már életük delén, sőt délutánján is. Látogató itt a tanyán nemigen fordult meg, és családtagok sem. Alig találkoztak egyetlen lányukkal, unokájukkal. Esténként a tűzhely előtt üldögélve nagyokat sóhajtoztak elmerengő tekintetekkel. Vajon, mit rontottak el?... Hiszen törődtek vele... Segítették... Mégis, jószerivel elszökött... Néha ugyan érkezett levél, vagy ismerőstől híradás, de az ölelést nemigen pótolhatta. Így aztán csak vártak és vártak...

A ház, amit még Kálmán épített szinte a két kezével, velük öregedett. Régen javítani kellett volna, de miből, minek, és kinek? A kis pénz elvitte Veronka taníttatása, majd az esküvő, segítség a kezdéshez. Mind kevesebb földjük maradt a tanya körül, mára éppen csak annyi, ami elég az állatoknak: a tehénnek, pár disznónak, baromfinak. Még kutyájuk sincs, csak egy macska, aki élvezi az egyeduralmat a portán. Ilyenkor, nagy hidegben a konyhában durmol, a sparhelt alatti kosárban, ahol elnyúlik a jó melegben. Sára éppen most rakott egy kis fát a tűzre, aztán kicibálta a macskát ellenőrzésre.

– Nem vagy bolhás, Bonifác? – kérdezte, csak úgy magának, aztán ujjával végigbirizgálta a hasát, állát, majd hümmögve visszatette a fáskosárba a még mindig doromboló jószágot. Még ha jó lenne a szemem... De lehet, akkor se látnám ebben a fekete bundában.

Bonifác afféle „lelengyerek” volt. Még Gábor találta az útszélen nyávogó apróságot, mikor legutóbb itt volt. Azóta nagyra nőtt, pedig kezdetben „cumiztatni” kellett egy gyógyszeres kisüvegből, melynek kupakjába Kálmán bicikli szelepgumit tett,

és egy kis lyukat is csinált, hogy ne nyeljen sok levegőt. Persze így is kínlódott Bonifác, akart is enni meg nem is, végül az éhség győzött. De ki emlékszik már erre?

Másnap, hosszú idő után, megérkezett az unoka. Gábor zavarban volt, hiszen olyan régen nem találkoztak már. Nem sejtette, hogy nagyszülei is küszködnek. Végre Sára törte meg a csendet:

- Na, gyere beljebb! Látom, jól megnőttél mióta nem találkoztunk!...Aztán meséld, mi újság?

- Hát... semmi!

- Akkor Neked nagyon unalmas lehet az életed!... Hogy vannak Anyádék, mit kaptál Karácsonyra,...meddig tart a szünidő?... Ezekről csak tudsz valamit? - forszírozta.

- Anyáék sokat veszekednek mostanában - szakadt ki fájdalommal Gáborból... - A Karácsony sem volt olyan jó, mint más-kor. Kaptam ajándékokat, de most nem is tudtam igazán örülni. Ide is *küldtek* egy hétre, lehet azért, hogy ne legyenek otthon.

- Azt hittük, Te akartál jönni!

- Hát...

- Na, mindegy, reméljük, minden rendbe jön mire hazamégy, addig meg érezd jól magad!... Kapsz tőlünk is valamit Karácsonyra - húzott elő egy dobozt a szekrényből.

- Egy korcsolya! - lelkenedett Gábor... - De nem is tudok korcsolyázni.

- Senki se ezzel születik. Majd nagyapád segít.

- Papa tud?

- Gyerekkorában ment neki, de most már nem fog ráállni, mert ha elesik, mehet a kórházba az öreg csont. Persze, Te még fiatal vagy.

Kálmán átvette a szót:

- Nekünk nem ilyen volt gyerekkorunkban. Mi magunk készítettük ék alakú fából, a hosszában beégetett vastag drót volt az éle. Madzaggal kötöttük a csizmára vagy a bakancsra. Persze gyakran meglazult, nem is mindig arra ment amerre akartuk, de ugyanolyan jót lehetett vele esni, mint ezekkel a fém kor-

csolyákkal, sőt még többet – mondta nevetve –, mivel állítani lehet, biztosan jó lesz a lábadra. Csak aztán nagyon oda kell figyelni. Ne az eséstől félj, hanem a beszakadástól.

– Te szakadtál már be?

– Nem is egyszer, ezért lettem ilyen nagyokos. Úgy húztak ki bottal a pajtásaim, Istennek hála. Mondom is, mire vigyázz, mert ha valami bajod esik, nem kerülhetünk Anyád szeme elé. Először nagyon lassan kell menni, és figyelni, ha reped a jég, vagy víz szivárog fel, ne menj tovább! Kerüld ki a növényeket, a kiálló fákat! Ha megváltozik a jég színe és sötétebb lesz, ott vékony. Sokkal veszélyesebb a Szárazéren, mint a műpályákon, de sokkal érdekesebb.

– Mert? – nyitotta tágra szemeit Gábor.

– Mivel csendesen suhansz, sok madarat, vagy más állatot lehet észrevenni. A jég is nagyon szép. Ahol jól átlátszik, olyan, mintha akváriumba néznél. Levegőbuborékok, termések, néha béka vagy hal van belefagyva. De most már tegyük el magunkat holnapra, hogy kipihenten próbálkozzál!

Másnap délelőtt Kálmán egy belvizes tavacska szélén, „szárazon” mutatta a technikát. Az alapokat, mert többet Ő sem tudott: elindulás, fordulás, megállás, de ennyivel is boldog lehet az ember!

És Gábor mindent elfeledett, ami rossz történt vele mostanában! Már nagyjából arra ment a korcsolya, amerre akarta, mikor szakadni kezdett a hó.

– Most mit csináljunk, nagypapa?

– Hát a korcsolyázásnak egyelőre lóttak, de otthon készíthetünk madáretetőt, mert sok éhes vendég lesz nemsokára. Eljönnek a házig is, majd meglátod, méghozzá kényelmesen, a meleg szobából az ablakon át.

Még aznap délután nekifogtak a munkának. Mindketten egy-egy kiszáritott lopótök hasára faragtak egy nagyobbacska lyukat, kikaparták a belet, majd pálcát dugtak keresztül „ülőkének”.

- Készen is van, jöhet az elemózsia! - rikkantotta Gábor. Gyorsan feltöltötte dióbéllal, napraforgóval, és máris szaladt felfüggeszteni a szemközti fára. Nagypapja elseperte a havat az egyik bokor alól, és oda is eleséget szórt. Pár perc telt el, és máris megérkeztek az első vendégek az ingyen konyhára.

- Az melyik madár, amelyiknek fekete a feje és a mellénye, sárga a hasa, a hátán meg olyan zöldes? - kérdezte Gábor.

- Ez a szécinege, csodálkozom, hogy nem ismered, mert elég közönséges madár.

- Papa, nézd! Egy madár elzavarta a cinegéket.

- Az a meggyvágó. Olyan nagy és erős a csőre, hogy a magokat is feltöri. Úgy is hívják, hogy „vasorrú”. Amíg jól nem lakik, a kisebbek csak várhatják a sorukat, ha nem, kaphatnak egyet a fejükre. Mindig az erősebb győz! Vagy Te nem így gondold?

- Hát, néha ki lehet cselezni a nagyobbakat!

- Jól mondd, ezért is kell tanulni, mert az okos legyőzheti a butábbat, még ha kisebb, vagy gyengébb is. Holnap sok mindent megtudhatsz még az állatokról, ha eláll a hóesés, pedig nem is fogod látni őket.

Másnap Gábor korán kelt és lelkesen öltözködött. Sehogyan sem fért a fejébe Kálmán talányos ígérete. Alig távolodtak el a tanyától, és ránézett a óra, „leesett a tantusz”.

- A nyomok!

- Látod, máris megfejtettél valamit. Most már az a kérdés, melyik kié, és ki mit csinált? Nézd csak, itt van mindjárt kétféle is - mutatott az erdőszélen a bokrok alá. A nagyobbik a fácáné, a kisebbik a varjúé. Három ujjuk előre áll, ez mutatja, merre mentek. Itt, a bokrok alatt kerestéltek ennivalót, és a széltől is védve voltak. Ott a szántáson is vannak nyomok, nézzük meg!

- Hát ez érdekes. Itt van két nagy lábnyom lenyomata, mindegyik előtt két kicsi. Itt eszegetett a nyuszi és időnként figyelt, nehogy baja essék, ilyenkor a hátsó lábára támaszkodik, ezek a leghosszabb nyomok. Nézd csak! Itt még elég sűrűn vannak, aztán hirtelen nagy távolságra következnek egymás után, biztosan futni kellett. Látod, másféle lábnyomok is sorakoznak

mellettük. Úgy látszik, róka komát is érdekli a nyomolvasás, mert ezeket Ő hagyta itt. Ha sokáig követnénk ezeket, megtudnánk, sikerült-e a tapsifülesnek meglógni, de inkább menjünk le az érpárra, hátha látunk egyebet is.

Ez jó döntésnek bizonyult, nem véletlenül. Kálmán tudta, hol pihennek a kacsák, és a közelükben hangos kiáltással zavarta fel a kis csapatot. Gábor álmélkodva nézte az egyre emelkedő madárfelhőt, amint köröket ír le az erdő felett.

- Ezek vadkacsák! - kommentálta Kálmán. - Jobb lenne tőkés-récét mondani, mert tavasszal és ősszel, a vonulási időszakban vannak itt böjti-, meg csörgőrécék, néha kanalas-, és cigányréce csapatok is, és azok is „vadkacsák”. Most azt javaslom, hazafelé menjünk végig az érpárton, legalább azt is megnézzük, lehet-e már a jégen korcsolyázni.

Kálmán időnként lement az ér szélére, de lehangoló volt az eredmény: a vékonyka jég recsegett, ropogott, helyenként még be sem fagyott.

- Emlékszel, mit mondtam? A kis tocsogó megbírt, mert könnyen átfagyott, itt meg az áramlás miatt lemondhatunk a korcsolyázásról. Reméljük, jövőre nagyobb szerencsénk lesz. Nézd csak, kaptunk egy kis kárpótlást! - mutatott egy újabb nyomra. Ehhez is nagy szerencse kell, hogy ilyen lássunk, mert ez a vidra. Kicsit hasonlít a rókáéhoz, de úszóhárttyás, hiszen vízben él!

- Te ezeket hol tanultad, nagypapa?

- Itt kinn, a határban. Ha valaki figyel, sok mindent láthat, és ha észreveszed az állatot is, könnyű azonosítani a lépteket, hangokat. Ilyen egyszerű a dolog. Egy kicsit megismerheted az állatok nyelvét, a jó levegő és a mozgás még egészséges is!

Buksi nem idegeskedett a hóesés miatt, hanem átgondolta a „B” tervet: újabb vadászati lehetőségek keresése a faluban az ólak, górék, kazlak környékén, vagy a kórókúpoknál a határban, esetleg a sűrű bokrok, fák oldalában, ahol mindig van egy kis hómentes terület. Ő szerencsére ide vetődött, mikor délnek

vette az irányt felfedező útján, és ezen a tájon ritkák a hosszú havas telek, mint ahogyan a mostani hó is elolvadt pár nap múlva. Gábor már visszautazott, és nem élvezhette a „tükörjeget”, ami később újra kialakult a vizeken.

Buksi lassacskán ráhangolódott a tavaszra. Hormonjai beindították azt a csodát, amit vágyakozásnak nevezhetnénk a pár, és az utódok iránt. Éjszakai útjain mind többet hallatta szerelmes üzeneteit, de a „férjezett” hölgyek figyelembe se vették próbálkozásait. Pedig micsoda vadászterülettel rendelkezik! Újra és újra kiáltotta hívó hangjait a feneketlen éjszakákba, míg nem puha szárnyakon, elegáns csapásokkal megérkezett: Ő!

Gyöngyi az előző nyáron, a város északi részén nevelkedett református csillagzat alatt. Aztán meg kellett válnia a kis templomtól, hiszen szülei elűzték volna a következő költési időszak kezdetén. A szép, de tapasztalatlan kisasszony eddig nem akadt kérőre, míg nem a Szárazeret követve jutott idáig. Most egymásban gyönyörködtek és beszéltek meg a jövőt a maguk hörgő, rekedtes nyelvén.

Buksi hajnalban szerelemtől égve vezette *élete* párját most már közös lakhelyük, a kis tanya padlása felé. A „bemutató” jól sikerült, és Buksi hozzálátott a költőhely kialakításához. Nem vitte túlzásba a dolgot, csak egy kis mélyedést forgolódott ki az egyik sarokban, ami a legszárazabbnak tűnt, majd úgyis lesz egy kis pereme a kiöklendezett köpetek széttaposásával.

Alig telt el két hét, amikor az óvatos Gyöngyi a kezdő anyukákhoz hasonlóan ötnél befejezte a tojások lerakását. Buksi olyan szorgalmasan etette, hogy sokszor már bele sem fért a sok enivaló. Utólag végiggondolva, talán több tojást is rakhatott volna, de még nem tudta, mire képes a szerelme, és a lehetséges zsákmány felmérésében is tapasztalatlan volt. Így legalább valamennyi fiókának volt esélye az életre.

Kálmán csak a nyár elején vette észre, hogy lakói vannak. Itt, az erdőszélen megszokta már a baglyok tavaszi rikoltásait, jövés-menését. Az egyik holdvilágos éjszakán viszont tiszt-

tán látta, hogy Buksi tart valamit a szájában, mikor berepül a padlásra.

A nemjóját! – kiáltott fel elragadtatással. Most már rendszeresen nézegette a berepülő nyílást esténként, mert a padlásra nem akaródzott felmenni a rossz lábával. Majd megőrül Gábor, ha meglátja a fiókákat – gondolta. Erről az jutott eszébe, hogy elő kellene készülni a horgászatra, legyen valami szórakozása nyáron is az unokának.

Mire eljött a szünidő, már könnyűre száradtak a hosszú kőrisfa husángok. Csak pár méter zsinórt, néhány horgot kellett még venni, mert dugó akadt bőven a kiürült borosüvegekben, súlynak megfelelt egy-egy rozsdás anyacsavar is. A mélység beállítását egy tollgerinc segítette a dugó közepén. Kálmán tudta, a szeméthalakattal ezzel is meg lehet fogni, másfélék nemigen vannak ebben a kicsiny vízfolyásban, meg aztán a fogáson van a hangsúly.

Gábor folyóvíz közelében sem volt eddig, nemhogy pecázott volna. Nagyjajja felszerelése – minden egyszerűsége ellenére – kincset ért gyermeki szemében. Talán meg is bánta Kálmán, hogy mindjárt megmutatta a „készségeket”, mert jószerivel meg sem érkezett az unoka, azonnal indulni kellett az érpártra, ebéd ide vagy oda.

Már jócskán eltávolodtak a háztól, mikor Gábor észbekapott:

– De papa! Nem hoztunk se csalit, se haltartót, amiben hazavigyük a zsákmányt.

Kálmán elmosolyodott a bajusza alatt.

– Majd meglátod, mindkettő ott lesz, ahol kell!

Kisvártatva megálltak egy füves területnél.

– Nézd csak! Itt ugrálnak a csalik – és elkapott egy zöldes rovar.

– Egy szöcske! – kiáltott Gábor.

– Nem éppen, mert sáska. Ha megnézed, kicsi a csápja, de a halaknak mindegy.

– És hol a tartó?

Kálmán letépett egy vadmurok szárat.

- Itt van-e! A tövénél kell feldugni a hal kopoltyúfedője alatt, aztán a száján ki, a virág fogja meg, hogy ne csússzon le..

Gábor fancsali képet vágott.

- De hát ez nem sok halat bír meg.

- Attól tartok, többet, mint amennyit fogunk. Mert a nagy halhoz nagy víz kell, itt meg ugye kicsi van, a sok halhoz meg sok idő, éppen most az sincs, mert nemsokára nyakunkra jönnek a szúnyogok, úgyhogy kezdjünk is hozzá. Megmutatom, hogy kell - azzal feltűzte a szárnya-, és lábaszegett sáskát a horogra, akkurátusan meglóbálta a dugót, ami egy szép tiszta vízfelületre pottyant.

- Ha lehet, ne a nádasba vagy a hínárba dobd, mert csak kínlódhatunk vele! Na, próbáld meg Te is!

A bot elég hosszú, az ér elég keskeny volt, úgyhogy Gábornak elsőre sikerült. Kálmán tovább folytatta:

- Ha a dugó mozogni kezd, kapás van. Ha kicsiket ugrál, csak „játszik” a hal, ne is törődj vele. Ha folyamatosan arrébb húzza, vagy a víz alá, akkor kell kirántani, de nem túl erősen, nehogy kiszakadjon a hal szájából a horog.

Egyelőre azonban semmi mozgás nem volt, leszámítva a szép piros és kék szitakötőket, utóbbiak olyan nagyok voltak, hogy Gábornak halból is megfelelt volna. Zizegve kergetőztek a víz szélén, olykor éppen a dugóra szálltak pihenni Gábor legnagyobb bosszúságára. Úgy látszik, a dugó is megelégette a dolgot, mert némi ugrálás után nekiiramodott.

Gábor riadtan lendítette kifelé a botot, majd önfeledten kiáltott fel:

- Egy *igazi* hal!

- Hát igazinak igazi, de még nőhetett volna egy kicsit - kommentálta Kálmán. - Bár, ha többet fogunk, nagyanyád megsütheti őket ropogósra!

Gábornak nem is kellett több biztatás, újra lendítette botját.

- És a csali? Újra kell tölteni a puskát, hogy elsüljön - mosolygott a nagyapja.

Be kellett látni, tényleg üres volt a horog, de volt utánpótlás bőven, nem is kellett messzire menni.

Lassan „beindult az üzem”, a vadmurom száron egyre több ezüstös keszeg csillogott.

A következő alkalommal nem úgy mozgott a dugó, mint eddig. Lassan húzta le valami, majd lassan fel, és újra le. Lesz, ami lesz, Gábor bevágott. Már az elején érezte, milyen nehéz a húzása. Először megörült, majd a következő másodpercben megijedt, mikor meglátta a kifelé „repülő” teknőst.

- Ez lesz a Te ebéded - incselkedett Kálmán. - Félre a tréfával, kivesszük a horgot a szájából és visszaengedjük. Bár eszi a halivadékot, de nincs belőlük sok, kár lenne elpusztítani. Ez is csak Isten teremtménye. Hadd éljen!

Aztán szépen visszacsúsztatta a vízbe a „begubózdott” teknőst. Gábor arra gondolt, milyen kár, hogy nem aranyhal, mert akkor lehetne három kívánsága!

Sára, mi sem természetesebb, vacsorára sütötte is, főzte is a zsákmányt, hogy a „halásznak” kedvét keresse. A rutin most az unoka ellen dolgozott, mert igencsak csipőstre sikeredett a halászlé. Gábor egy szót sem szólt, hősiesen fogyasztotta az ételt, de még a füle is viszkedett! Lefekvés előtt még „raportra” kellett menni nagymamához.

- Gyere csak. Had lássam, nincs-e kullancs benned, mert az erdőben van.

- De nem is voltunk, csak az érpardon!

- Az mindegy! A rókák, nyulak széthordják mindenfelé, amerre járnak!

Gábor meztelenül tűrte a fürkésző tekinteteket. Ahogy „lejebb” ért, Sára nem hagyhatta ki a poént:

- Képzeld el, mi lenne, ha elszívnák a férfiasságod! - kacsinzott Károly felé, aki Gáborral ellentétben értette a viccet. A tüzetes átvizsgálás szerencséjére nem hozott eredményt, Gábor megnyugodhatott még nem létező férfiasságát illetően.

A nyár legmelegebb időszaka következett. Az erdő, és a víz fölől jött néha egy kis szellő, amúgy reggeltől estig forróság volt. A kisöregek, ha csak lehetett, a jól szigetelő vályogházba húzódtak, mert, ahogy mondani szokták, a levegőből hűvösebbet (nyáron), a vízből melegebbet szeretnek idős korukra. Gábor is jobbnak látta benmaradni, mert kissé leégett a horgászatkor, és a napsugarak az ingen át is fájdalmat okoztak.

- Majd kimegyünk estefelé – vigasztalta Kálmán.

- De akkor már nem látunk semmit.

- Te csak hiszed! Ha megszokja a szemed a sötétséget, még a csillagok is világítanak, holdvilág idején akár olvashatnánk is. Meg aztán vettem neked is egy zseblámpát, hogy véletlenül se bukjunk fel az erdőben, mert a lombok alatt tényleg sötétebb van.

Végül már délután elindultak. Ahogy az érparthoz közeledtek az erdei úton, éktelen recsegő kiáltások verték fel az erdő csendjét. Gábor riadtan húzódott a nagypajához.

- Ne félj! Csak a szürke gémek rikácsolnak, biztosan mi zavartuk meg őket. Itt költenek a kiszáradt fákon, a víz mellett. Ha mi vagyunk mozgásban, általában az állatok vesznek észre bennünket, ha lesben ülünk fordítva lesz. Majd nemsokára kipróbáljuk, de előbb mutatok neked egy rókavárat. Óvatosan menjünk, ne csapjunk zajt. Ha odaértünk, várunk majd egy kicsit, hátha kibújnak a kis rókák.

Gábort fölöttébb érdekelte a dolog, csaknem lábujjhegyen lépkedett. Károly már messzebről intett a kezével, merre figyeljen. A bokrok között nagyméretű homokvárhoz hasonló rókatanya volt, enyhén lejtős bejáróval a föld alá. Nem is kellett sokáig várni, egymás után tűntek fel a kis szörgombócok. Félelemmel vegyes kíváncsiság vezette őket, ahogy ki-kibukkantak a lyukból, majd villámgyorsan visszahúzódtak. Gábor tátott szájjal figyelte az eseményeket. Végül nagypaja intésére óvatosan hátrahúzódtak, magára hagyva az apróságokat.

- Látod, milyen érdekeset láthatunk, ha csendben figyelünk? Csak türelem kell, egy kis idő, és az erdő lakói a barátod-

dá válnak, ha Te is barátként közeledsz hozzájuk – tanítgatott Kálmán, míg baktattak hazafelé.

Ahogy elérték a következő erdei útkereszteződést, megállt, majd néhány régen otffelejtt tuskóra mutatott.

– Válassz egy „széket” magadnak. Nekem már nem nagyon bírja a lábam, pedig most fognak bemutatkozni erdei barátaink – ezzel rátelepedett a legnagyobb tuskóra.

– Mikor gyerek voltam, még a petróleummal is spóroltunk. Ha megkérdeztem nagyanyámat, mit fogunk csinálni este – mert még nem volt kedvem lefeküdni –, mindig azt mondta: „Ülünk, szépülünk”. Ha szebb nem is lettem, sokat beszélgettünk a nyitott verandán, sok mindent láttam, hallottam. Megszoktam a villámok fényeit, az ézengést, láttam sok hullócsillagot, bogarakat kapkodó denevéreket. Most Te következel „szépülni”!

Gábor nemsókára megtapasztalta, hogy a nagy csöndben még egy bogár is milyen zajosan csörtet az avarban. Észrevette a karnyújtásnyira futkározó egeret, mely a zseblámpa fényében sem hagyta abba a kutakodást. Ez sokkal szebb volt, mint amilyeneket eddig látott: barnás volt a bundája, fehér a mellénye, nagyobb a füle, kedves az arca, és láthatólag nem is nagyon félt (erdei egér).

A zseblámpa fénycsóvjában észrevette, ahogy az éjszakai lepkék egyik erdőtagból a másikba húznak át. Szinte megijedt, mikor egy rókát látott battyogni a távolban, de átgondolta: a róka nem a bajt, hanem az ennivalót keresi!

A zseblámpa a lombok között fürkészett tovább, mikor egy nesztelenül sikló bagoly repült a fénybe!

– Hú, de szép madár! – suttogetta önkéntelen.

– Ez egy gyöngybagoly, elég ritka! – kommentálta Kálmán. – Lehet, hogy éppen ez lakik nálunk a padláson!

Gábornak még tovább tágultak a szemei a csodálkozástól.

– Eddig ezt nem árultam el, mert Te mindent egy nap szeretnél megcsinálni, és akkor elég hamar unatkozna nálunk. Majd holnap megnézheted őket, szerintem még a fiókák sem repültek ki.

Későre járt, mire hazaértek, mégis alig jött álom Gábor szemére. Vajon mit lát majd a padláson?

Másnap már a reggeli után megkapta az engedélyt a látogatásra. Minden igyekezete ellenére sem sikerült észrevétlenül felmenni: a kinyíló padlásajtó sarkai éktelen nyikorgással szabadultak a több éves rozsdától.

A fiókák egyetlen tollgombóccá sűrűsödtek a kémény melletti sarokban a váratlan zajra. Kicsit várni kellett, mire megnyugszanak, és nagy pislogások közepette nyújtogatni kezdik fejüket. Csak így tudta megszámolni, hányan vannak.

A szülők láthatóan idegesen pattogtatták csőrüket a fiókák feletti gerendán. Gábor csak a szemével simogathatta meg őket.

- Őt fióka, és két nagy - mondta kérdés nélkül, mikor visszszámászott nagyapjához.

- Ezek szerint megvan az egész család. Majd lesz mit nézgetni, mikor kirepülnek, mert sokáig itt fognak gyakorlatozni a tanya körül!

Ezt azonban Gábor már nem várhatta meg. A hátralévő napokon, mint a szivacs, itta az erdő illatát, kirándult, amennyit bírt, és most már egyedül pecázott az érparton. Fogott nyálkás bőri aranysárga compót, szivárványos naphalat, tüskés törpeharcsát, és persze sok keszeget. Ahogy visszaért velük a tanyára, Bonifác állandóan körülötte sündörgött egy-egy hal reményében. Ami jutott neki, mind begyűrte, a végén már csak sípolva tudott levegőt venni a sok szálkától.

Gábor még tanult nagyapjától néhány hasznos dolgot, például hogyan lehet egy makk kupakjával füttyölni, nádsípot készíteni, meghuzigálni nagymama haját egy ecsetpázsit szárával (ez a lányoknál is be fog válni az iskolában). Végül úgy utazott el, ahogyan jött: várakozással!

Amikor elment, mintha a jókedvet is magával vitte volna. Nyár végén Sára egyre rosszabbul kezdte érezni magát, és szemlátómást fogyasztott.

- No, ne lógasd az orrod, jön még az unokád, látod milyen jól érezte magát - próbálta Kálmán vigasztalni.

- Csak azt nem tudom, megérem-e, mert úgy érzem, elhagyott minden erőm.

Ahogy Kálmán jobban elnézte feleségét, rádöbbsent, komoly lehet a baj. Csakhogy napról napra nem vette észre, hogyan fogyatkozik a felesége. És Sára nem szokott ok nélkül panaszkodni.

Már másnap elmentek a körzeti orvoshoz, majd tovább egy szakrendelőbe, végül egy nagyvárosi specialistaéhoz. A vizsgálat eredménye lerítt az orvos arcáról.

- Nézzék! Maguk felnőtt emberek, idősek is, nincs mit kertelni. Sajnos, rákja van Sára néninek.

A hosszú csendet a reményt vesztett Kálmán törte meg elfúló hangon.

- Mennyi ideig lehetünk még együtt?

- Talán egy-két hónap, esetleg több, de kezelésekkkel, rosszul létek árán. A végső stádiumban gyógyszerekkel tudjuk csökkenteni a fájdalmat. Maguknak kell dönteni erről. Itt a címem, keressenek fel, ha úgy látják jónak.

Egy szó sem esett hazáig. A Gondviselés sarokba szorította őket, és fojtogató keze ereszkedett alá. Sára nem bírta tovább.

- Kálmán! Nem megyek kórházba. Ha pár héttel rövidebb ideig élek, és ha többet is szenvedek, legalább itthon vagyok, ahol boldog voltam. Ha el tudok az ablakig vánszorogni, az erdőt látom, az eret, a madarakat,...és ha Isten megengedi, a kezdet foghatom, mikor elmegyek.

- Veronka?

- Már beletörődtem a fájdalomba, szeretnék csendet, nyugalmat magam körül, ne is szólj neki, hogy beteg vagyok. Ne jöjjön, ha eddig nem kellettem.

Az Élet úgy lobbant el, ahogy kiszámították. Mire Kálmán feleszmélt, már a ravatalnál állt. Csak bámult zúgó fejjel, nem látta, kik jöttek el, nem hallotta a zsoltárok hangját.

A temetés napján mégis eljött Veronka, *illendően*: koszorúval, könnyes szemekkel.

- De miért nem értesített korábban, Apám? - kezdte szemrehányóan.

- Miért is? Hiszen eddig sem jöttél. Könörögtünk volna percekért?! Tudtad, hogy öregek vagyunk, már betegek is, rajtad kívül senkink sincs, mégsem néztél felénk évek óta!... Most már kár volt idejőnnöd!

- De a végtisztesség...!

- A *tisztesség*!! - vágott közbe erélyesen Kálmán. - Gyáva voltál magadat vállalni, és minket. Hálátlan lettél és szívtelen. Nem akarlak többé látni ebben az életben, és a síromnál sem. Ez a végakaratom!!! Most pedig a halottammal szeretnék lenni az utolsó órákban! - ezzel sarkon fordult, és faképnél hagyta lányát.

A koporsóval mintha Kálmán lelke is a sírba szállt volna. Üres lett a ház, az udvar a kert. Minden nap Sárát várta: mikor toppan be a kis szobába? - és csak várt... és egyre várt. Teltek a napok, a hetek, és Ő csak vonszolta magát, ahogyan az idő. Másoknak kevés volt belőle, neki túl sok is. Megszűnt a világ körülötte... Minek kínlódjon tovább?

Az egyik este hosszasan a távolba nézett az ablakon át, és elmerengett a boldog időkön. Szeme felragyogott, az arcán valami fényes mosoly suhant át.

- Megyek!!

Rendbe tette a kis szobát, ünneplőbe öltözött, majd leült az asztalhoz. Még egyszer megnézte felesége fényképét, aztán eldobta az égő gyufát!

Buksi riadtan toporgott a gerendán, mert egyre nagyobb lett a füst a padlásán. Percek alatt a lángok is felcsaptak, ekkor kirepült a bagoly pár. Egy közeli fáról figyelték, hogyan válik semmivé a kis ház, és a biztonságuk.

Hetekig nem találták helyüket, hol itt, hol ott húzódtak meg, mire a kényszerű megszokásból lassú felismerés lett: új otthont kell keresni! Éjjelente egyre inkább a város felé vették az irányt, már a tél is szorította őket.

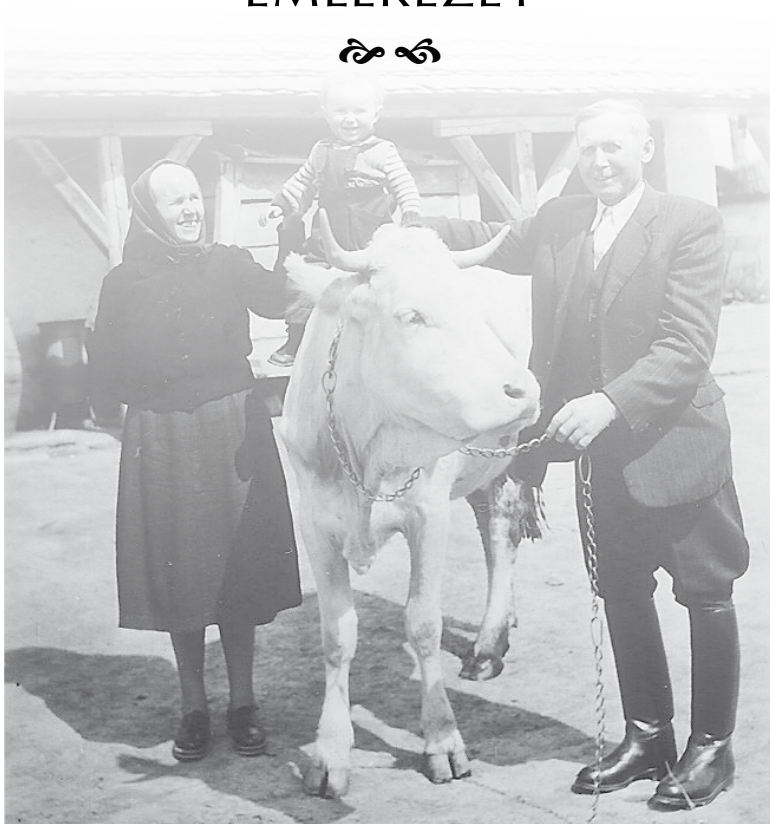
Az egyik este Gyöngyi tágas üreget vett észre egy nagy ház oldalában. A bejárat megfelelően magasan volt, hívogatta a sötétség és a csend. Valami furcsát érzett, ahogy beljebb totyogott az egyre szűkülő fémcsőben, de meg *kellett* próbálni! Buksi követte, és pár perc múlva egy bezárt, gépeitől megfosztott kenyérgyárban találták magukat.

Úgy látszott, jó helyen vannak, de másnap éjjel hiába hívogatta őket a holdvilág és a csillagok fénye az ablaküvegeken keresztül, valami furcsa erő minduntalan megálljt parancsolt – csapdába kerültek!

A hátralévő napok próbálkozással és sorozatos kudarcokkal teltek, miközben egyre fogyatkozott testük és erejük. Végül feladták, és egymás mellett várták a megváltást! Úgy haltak meg, ahogyan éltek.

Hűségben.

EMLÉKEZET

Sarkadi Károlyné Balogh Erzsébet tanító

(1928-2003)

Életút

1928. november 18-án született a Hajdú-Bihar megyei Mezősason, Balogh Béla és Kiss Jolán gyermekeként. Szülei ugyanúgy földművesek voltak, mint az apai felmenők évszázadok óta. Az elemi iskola 5 osztályát falujában, míg polgári iskoláit Berettyóújfaluban és Nagyváradon végezte. Fiatalkori törekeny alkatát, anyai águ művelődés iránti elkötelezettségét, éles eszét, szorgalmát látva tanítója, Bérczi Miklós győzte meg a családot, hogy a korábbi hagyományokat megszakítva továbbtanuljon.

Így került Debrecenbe a Dóczy Tanítóképzőbe, ahol 1949-ben diplomát szerzett. Mint „osztályidegen” kulák lány került Sarkad-Csákszigetre, ahol három évig tanyasi gyerekeket tanított, összevont osztályokban (1-4, illetve két évig 1-8 osztályokat). Ezt követően egy évre Körösnagyharsányba helyezték, majd 1954 szeptemberétől visszakerülhetett szülőfalujába, Mezősásra. Egy év híján három évtizedig dolgozott itt az általános iskolában, míg 1983-ban nyugdíjba nem ment. Bár rövid ideig igazgatóhelyettes is volt, egész életében szeretett hivatását gyakorolta: tanított.

Életmű, szakmai-közéleti munkásság

Az első nő volt, aki Mezősáról indulva diplomát szerzett. Diákként keserűen tapasztalta, mennyi lemaradást kell pótolnia a berettyóújfalui, és főként nagyváradi osztálytársaival szemben. Egész életében arra törekedett, hogy a tanyasi, falu-

si gyerekek is művelődhessenek, továbbtanulhassanak. Óriási erőfeszítéseket tett, hogy „osztályidegenként,” egyedül, kezdő léteire eredményeket érjen el Csáki-szigeten az 1-8. összevont osztályú tanyasi iskolában. Mezősáson, szülőfalujában sem vallhatott szégyent! Magam előtt látom Édesanyámat, amint a '60-as években az utolsó analfabéta férfiember megfáradt kezét betűvetésre igazítja estéenként a lakásunkban. Látom a nagyobbak színelőadásainak próbáin, látom az asztalon feltornyozott füzeteket, melyeknek lapjaira gyöngybetűkkel írja a kezdő szavakat. És látom, amint a különböző szemléltető eszközöket készíti, hogy iskolakezdésre szép és jó legyen az osztályterem. Hallom az alsósokat, amint fél órával az iskolakezdés előtt kórusban olvasnak, vagy „fújják” a szorzótáblát. Magamon érzem a munkáját, amikor bemegyek az osztályba tanítani, és tudom, hogy hűgom hasonlóan folytatja hivatását ugyanott, ugyanazokban a tantermekben, ahol Ő is évtizedeket töltött.

Fogékony volt az újra, ötleteket merített a rendszeresen olvasott szaklapokból, tanfolyamokat végzett, hogy a leghatékonyabban dolgozhasson. Bábjáték, színház, csoportmunka – mintha nem is egy periférikus, vidéki faluban lennénk. Minősítéseiben a következőket olvashatjuk: „igen jó pedagógus egyéniség és igen jó szakmai felkészültségű nevelő. Bármely irányú munkáját a legnagyobb lelkiismeretességgel és pontossággal végzi”... „óriási energiát fektet a gyerekek korrepetálására”... „a faluban megtiszteltetésnek örvend”... „készséggel támogatja a pályakezdőket”... „mint az alsó tagozati munkaközösség-vezető odaadó munkát fejtett ki”... „a tanítási órákra rendszeresen, példamutatóan készül fel”... „a korszerű óra vezetéssel itt találkoztam a legtöbbször”... „munkájában rendszeresség, következetesség van”... „a tanulókkal egyénenként is sokat foglalkozott, ennek a munkának igen szép eredményei vannak”.

S hogy mik ezek az eredmények? Az a sok elszármazott diplomás, akik már csak látogatóba járnak Mezősásra, a mesteremberek, akik nagyot biccentettek a fejükkel, mikor a „tanító néni” elment mellettük, az anyukák, akik tanácsot kértek, mi

legyen a gyerekből? És az a tény, hogy tanítványok vették körül, bármerre járt a faluban.

Munkájának elismeréseként 1976. június 5-én az „Oktatásügy kiváló dolgozója” lett, majd 2003. jún. 13-án „Arany Katedra emléklakett” kitüntetésben részesült, és ugyanekkor természetveztek el róla egykori iskolájában.

Sokat, és sokáig kínlódott a Parkinson-kórral. Ahogy mozgása beszűkült, egyre inkább foglalkozott családtörténetén keresztül az egykori faluközösség bemutatásával. Különálló munkák is születtek: „A falu ébredése”, „A fonás-szövés mestersége”, „Ünnepvárás”, mindegyik helyi néprajzi témájú kézirat, bár az utóbbi megjelent a Hajdú-Bihari Naplóban. Merítették ezekből szakdolgozathoz is, és az iratok rendezése után – remélhetőleg – ismertté válhat a nagyobb nyilvánosság előtt.

Egész életében mindig, mindenkinek igyekezett megfelelni, és méltó lenni az emberek szeretetére, megbecsülésére. A falu háláját – a mindennapok megbecsülésén túl – jelezte, hogy mozgáskorlátozottsága ellenére Zászlóanya lehetett a Millennium évében, hogy egykori tanítványa terjesztette fel kitüntetésre, és halála másnapján a sebtében összeült képviselőtestület az első díszsírhelyet adományozta számára! Idős korában betegsége miatt újra tanulta az írást, gyakorolta a járást, hogy az utolsó pillanatig megőrizhesse szellemi frissességét, méltóságát. Így távozott közülünk 2003. december 21-én, Advent utolsó vasárnapján.

Búcsú Édesanyámtól

*Most is mellettem áll, fogja a kezem, mint annyiszor,
érezem, rám tekint, míg élek!*

Augusztusi nyári éjszaka volt, meleg és fülledt, amolyan vihar előtti csend. Az út menti lámpák fényudvarában lepkék, bogarak röpködtek, némelyik hangos koppanással ütődött a lámpaburának. Időnként egy-egy denevér cikázott át a rovarfelhőn, megtizedelve a sokadalmat. A meleg aszfalton két ember lépkedett: a Tanító és fia. Meghatározásuk szerint sétálni indultak, de több volt ez, mint egyszerű séta.

Az Édesanya, a falu TANÍTÓJA (csupa nagybetűs) még elszánt makacssággal birkózott a betegséggel. Az agy tökéletesen mozgatta az akaratot, de a test el-elakadt, ráadásul a legkritikusabb helyzetekben. Ezek az esti utakon sopánkodó, szánakozó tekintetek nélkül lehetett mozogni, ami annyira bántotta a mindig, mindenkinek megfelelni vágyó asszonyt. A fiú inkább lelki, mint testi támasza volt, hiszen együtt, de mégis külön mentek. Időnként meg-megálltak, hogy gyakorolják az elindulást, sőt, még rövidebb futások is sikeredtek néhanap.

A fiú eközben a denevérekhez hasonlóan rovarzsákmányra lesett készülő gyűjteménye számára, s meglehetősen bosszúsággal szemlélte a kiadósabb példányok elestét. A nagyobb lepkék ugyanis könnyebben preparálhatóak, sőt meghatározásuk is biztosabbnak látszott, ami egyáltalán nem volt közömbös az egyetemi érdemjegy vonatkozásában.

Meglepő módon némi haszon is kínálkozott a denevérek ténykedéséből, némelyik lepke ugyanis – valahogy érzékelve az ultrahangos bemérést – röptét megszakítva zuhanóbombázóként csapódott a biztonságosnak hitt fűbe, sőt a lámpaszlopokon pihenő példányok közül is sok a mélybe vetette magát. A fiú rövid lelki tusa után gyűjtötte be ezeket a „túlélőket”. Egy utat megspóroltam – gondolta, ami korántsem volt mellékes, mivel

egyébként a lámpaoszlopokra mászva juthatott a lepkékhez. Bár ügyesen mozgott a póznákon, zavarta a területileg illetékes kutyák szünni nem akaró csaholása, az esetleges magyarázko-dás, a nyakába mászó bogarokról nem is szólva.

Ezen az estén különleges találkozásra került sor: fiatal, játékos nyestek hancúroztak az út jobb oldalán. Kíváncsiságuk óvatossá-gukat is legyőzte, időnként ki-kiugrottak az útszéli nádasból, és hatalmas szökkenésekkel pattantak a nyárfák törzseire. Az Anyát is lenyűgözték a sosem látott ruganyos mozdulatok, de szemlátomást testi börtönét juttatták eszébe. Sokat gondolkodott sorsának rosszra fordulásán, kereste nemegyszer az oko-kat, de sehogyan sem találta. Világéletében küszködött, mind-éddig állva maradt, de most térdre kényszerült. Vajon mit hoz a jövő? Kiszolgáltatottság, mellőzöttség, megaláztatás?

Hosszabban nem is tudta végiggondolni, mert teherautó zú-gása hallatszott. Ilyenkor mindig megijedt, hiszen sohasem tudhatta, képes lesz-e időben lehúzódní. Most azonban meg-nyugtatta fiának jelenléte, aki olykor egyszerűen odébb emel-te, ha másképpen nem ment.

Csend és sötétség maradt a teherautó után - illetve még va-lami. Az út közepén kis tyúkocska hunyorgott, s nyújtogatta elgémberedett tagjait, bizonyára a szállítóketrecből esett ki. S mintegyvarázsütésre, valahogy elhessentek az Anya keserű gon-dolatai a tyúkocska láttán, melyet mintha nekik küldtek volna. Hazafelé azon gondolkodott, mégis megmaradnak a Nap simo-gató sugarai, a várva-várt hétvégék, a karácsonyi kártyapartik, a család szeretete, amiért egész életében dolgozott!

Adós maradtam! Soha nem tudok törleszteni már!

Édesanyám emlékének, halála napján: 2003. december 21.

Élet a halál után?!

Sötét, tágas, földalatti folyosókban járok. Messzebb hatalmas munkagépet és néhány embert látok, úgy vélem, arra nem lehet tovább haladni. Szorongok, de kísérőm közelsége megnyugtat. Balra fordulok, próbálom megjegyezni az utat, hogy kitaláljak visszafelé. Távolabbról hangokat hallok – valaki elvétett valamit? Nem értem jól – meghalt?!

Bal kezemben hatalmas szöveget tartok, különböző formájúak, az egyiknek mindkét vége hegyes: félresikerült – mutatom Keresztanyámnak. Ezek koporsószögek: három koporsóhoz kellene, és megvannak a koszorúk is a temetéshez. Édesanyámnak *kell* meghalnia, hiszen beteg, de Édesapámnak és Nekem is!

Édesanyám fél a haláltól, mintha elhúzódna, szemében a kétségbeesés. Én örömmel, és némi büntudattal ölelem át: majd segíték, és fogom Édesanyám kezét. Nem értem, nekem miért kell még meghalnom, hiszen most is rendben volt a vérckorszintem, és beteg sem vagyok. De Édesanyámnak sem kell meghalnia! – fordulok hozzá –, miért mennénk önként, inkább várjuk meg a halált, amikor elérkezik. Ne törődjünk a többi emberrel, akik hiába jönnek a temetésre.

A teremben sok ember van, a tömegeből Tibi bácsi lép hozzám, kabátját éppen leveszi, mikor átölel, megcsókol. Érzem, frissen borotválkozott, arcszeszének illata a régi. Kicsit rosszallóan néz rám: borostás vagyok. Aztán elnézően biccent a fejével: nem számít! (Most már?!) Eszmélek: Tibi bácsit nem érzékelhetem ilyen tisztán: évek óta halott. Hirtelen körbefordulok, és Mancsi néni hófehér haját látom az ismeretlen fejek sűrűjében. Mancsi néni is halott már.

Rádöbbenek: hihetetlen, de átléptem a túlvilágba! Pedig beteg sem voltam, mégis. Furcsa. Másfelől jó érzésem támad: semmit nem éreztem, emberek és a szeretteim között vagyok. Gondolkozni kezdek, mindent rendben hagytam-e *otthon*?

Az órát homályosan látom, bizonyára mindjárt csörögni kezd. Élek! Mégiscsak álmodtam. Már másodszor a halál(om) ról. Először a félelemig jutottam. Most *átléptem*, és valami megnyugvással zárult. *Igazán* megölelhettem két szerettemet. Vajon Édesanyám üzent?! Én nem hiszek az ilyesmiben, de ez már a második, és szokatlanul *tiszta* álmom volt, és ha ilyen létezik, Édesanyám biztosan szeret éjti, hogy megnyugtasson.

(Már gondolok a halálra, és vannak félelmeim). Még csak két órát aludtam. Valahogy mégis frissnek érzem magam, ugyanakkor az álom megviselt. Egyelőre nem is gondolok az elalvásra. Annnyira különleges élmény ez, hogy leírom a számítógépen, hátha reggelre elfelejteném.

Felbotorkálok a dolgozószobába. Mentés másként: cím: Élet a halál után? Hely: Mezősas - Édesanyám... A gép nem menti el. Csak simán: mentés - kattintok az ikonra. Mégiscsak fáradt vagyok. A gép nem ment!? Persze!. A *kérdőjel* nem lehet a címben.

2006. január 25., hajnali fél három.

A tíz nappal ezelőtti, 50. születésnapom kapcsán „szokásos” stílusomban jegyeztem meg nemrég: innen már *biztosan kifelé* megyek! Sokat gondolok Édesanyámra, és arra is, hogy halálában nem segíthettem Neki.

Írisz

Fátyolos nőszírom. Így hívták liláskék virágunkat, ami a falu határában, egy csodálatos kaszálórét szélén nyílt. Idős volt már, sok-sok tikkasztó nyarat, kemény telet megélt. A kor nem látszott rajta, hiszen minden évben friss hajtásokat növesztett (úgy mondják: „évelő”). A falusiak, akik legfeljebb futó pillantást vetettek rá – „helytelenül” – liliomnak nevezték. A félreértést elkerülendő, a tudós társadalom Iris spuriának írta le, hogy mindenki azonosítani tudja a világban. Persze virágunk minderről semmit sem tudott.

Csak dologidőben jártak erre az emberek, mert a Rét, túl a Berén, messze esett a falutól. Ilyenkor megfáradt, napszitta parasztemberek ballagtak az úton, és szekerek jöttek-mentek hol lassan, hol sietve. Tavasszal eke, borona volt a szekérderékban, vagy hátul a saroglyára vetve, nyáron friss széna, here, misling. Ősszel óriási színes tökök, ormótlan takarmányrépák, ragacos, szúrós napraforgó kalapok, vagy fényes, sikamló csövű, kellemes illatú kukoricacsövek. Most éppen hatalmas szénaboglya terhe alatt nyöszörgött a kerék, csak úgy dülöngélt a rakomány, ahogy haladt kátyúról kátyúra. Fenn a kötelekbe kapaszkodva feszített egy Kisfiú a „világ tetején”. Már sokszor gilingózott a kiálló vendégoldalak végén, de most addig rimánkodott, míg Nagyapja – aki durva bőrszandáljában a szekér előtt haladt – megengedte, hogy felmásszon. Férfias melegséggel szerette a „kisfattyút” – ahogy mondogatta –, hiszen neki „csak” lányai születtek.

Az persze jobban szeretett volna lovas kocsin parádézni, suhogtatni a piros bojtos ostor nyelet a finom bőrszíjjal, a végén hársból (raffia) font csapóval. Társaihoz hasonlóan több-

szőr próbálkozott egy-egy ilyen vásári remekkel, de legtöbbször a saját testén csattant az ostorvég, így egyelőre letett róla. Nagyapjának amúgy is csak egy kicsi, díszítés nélküli, szinte jelképes ostora volt. Éppen csak birizgálta az ökrök hátát vele, mivel tudták a dolgukat a jámbor állatok. Sőt, a szóból is értettek: „Cselőőő!...Hopp!, és hasonlók.

A Kisfiú nemcsak a szekerezést szerette, hanem a lovakat is. Nagyapja valamikor sikeresen tenyésztette ezeket az okos, nemes állatokat, fedeztetni még Mezőhegyesig is ellovagolt. Idős korára azonban csak az ökrök maradtak, így az Unoka a falun időnként átszáguldó ménessel vigasztalódott. Ilyenkor nagy igyekezettel szaladt be az utcáról az olajszagú kiskapun át a biztonságot nyújtó kerítés mögé. Innen figyelte a fékevesztett erőt, hallgatta a szilaj állatok patáinak dübörgését.

Teltek-múltak az évek, a végtelen idő tovább csordogált, forgatta az évszakokat, hozott újat, eltörölte, vagy megtartotta a régit. A Rét mindig ugyanaz maradt és mindig más lett. Újabban egy Fiatalember nézegette virágait. Íriszünk mellé is letelepedett. Zöld fedelű határozókönyvét lapozgatva „tudományos alapokra” helyezte gyerekkori ismerőseit: réti peremíz, sóvirág, sziki őszirózsa, parlagi rózsa, kis ezerjófű, agárkosbor, bárányüröm, egérfarkfű – gyorsan telt a füzet.

Mindent egybevetve, „szikes erdei rét” társulásként írta le a Föld eme kis darabját. Pár lépéssel odébb embernyi, ernyős virágú növény, az orvosi kocsord tövénél kis barnás csomókra lett figyelmes. „A mindenit! A nagy sziki bagolylepke hernyójának rágása!” – kiáltott fel örömmel. Azt már csak magának állapította meg, hogy ez egy ritka, fokozottan védett „Vörös Könyves” faj.

Íriszünk persze nem tudhatta, hogy neki is van védettsége, hiszen ha a lendület úgy hozta, virágait szemrebbenés nélkül lekaszálták. Azt viszont tudta, hogy szomszédjának vastag gyökerét hernyók rágcsálják, de nem érdekelte különösebben, mert ez a hernyó nem kívánczolt más növényekre (táplálék-specialista). Meg aztán Íriszünk is „adakozott”, persze nem

mindig önkéntesen. Édes nektárral fizetett a beporzásért a méheknek, darazsaknak, emellett rendszeresen meglopták a hangyák, melyek keskeny menetoszlopokban szaladgáltak fel s alá magas, vékony szárain. Tápdús gumóit – ezeket új hajtásainak nevelgette – férges rágták, jövőt ígérő magjaiból ormányos és egyéb bogarak csemegéztek. A természet rendje volt ez, mint ahogyan az is, hogy egy kevéske mindig maradt az újrakezdéshez. Ezekre nagyon vigyázott, mint a kotlós kis csibéit, úgy védte elszáradt, lehajló barna levélszoknyájával a kipergett magvakat, az újabb hajtásvégeket a kiszáradástól, a téli hidegtől.

Közben érkezett a kaszálás ideje. Még a hajnali harmatcseppek gyöngyöztek a leveleken, mikor nekifogtak a munkának. A füvek, virágok engedelmesen dőltek hanyatt, amelyik rossz irányba esett, a kaszányélhez fonott gallyak igazították a helyére. Ahogy melegedett az idő és száradt fel a Rét, úgy csúszott egyre jobban a kasza. Időről időre előkerült a nadrágszíjra fűzött tehénszarv fintokból a vízben úszó, már keskenyre kopott finkú (fenőkő). Közben a nap egyre magasabbra hágott, a hőség veritékkel áztatta a kifakult vászoningeket, kalapokat. A délidő a közeli akácosban találta a napszámosokat. A kis kockás abroszon avas kolbász, szalonna, kenyér, vereshagyma kínálta magát, a fonott butykosban langyosra melegedett víz. Volt, aki a fűben szunyókált, más a fához dőlve pihent, a többiek a Rét sorsáról beszélgettek a hűvösben.

„Hallottátok, mit akarnak ezek az okosok? Meliorizáció, vagy hogy is híjják. Aszonták, műanyag csöveket fektetnek a földbe, elvezetik a vizet, oszt’ fél akarják szántani.” „Sovány föld ez a tengirinek” – sopánkodott a másik. „Nincs annyi gané, amennyi elég lenne. Még osztán nyáron így is olyan száraz, mint a kú! Jobb vóna így hagyni!”

Eközben a nap és a szél megsimogatta a rendeket, napok múltán a száraz virágszőnyegekből fényes villák „csirkéket”, rudasokat, nagyboglyákat hánytak, majd szekereken eldöcögött a téli takarmánynak való.

Aztán eljött az ősz, az akarat diadala: a hatalmas munkagépek megvalósították a tervet! Íriszünk már aludt, mikor a fényes ekék elcsúsztak mellette, és órák alatt semmivé tették a természet évezredes munkáját. A következő év tavaszán egy szántóföld peremén ébredt. Minden megváltozott. Nem csillogott a víz a földeken, elmaradt a méhek tavaszi zsongása, nem hallatszott a pacsirták éneke, a bóbicek vijjogása. A virágillat helyett vegyszerek és gázolaj szaga búzlótt. Egyik-másik társa még próbált életre kelni, míg a következő munkafázis meg nem pecsételte a sorsát. Virágunk mind egyre küszködött az út szélén az életben maradásért. A száraz években éppen csak hogy kihajtott, máskor alig került el a beszántást, de egy-egy kis darabja mindig megmaradt. Sőt, a jobb években virágot is hozott, de fajtársaitól már alig kapott virágporküldeményt, mert egyre kevesebben maradtak. Elhullott magjai hiába hajtottak ki, nem volt számukra hely. Az úton letaposták, az egyik oldalon a terjeszkedő kökény és a nád, a másikon a vetett növények vagy a gyomok fojtották meg a kis jövevényeket.

Néhányszor az ismerős Fiatalember látogatta meg, egyszer az Édesanyjával, aki inkább a Fia kedvéért érdeklődött. A leltár lehangoló volt: pótolhatatlan értékek veszttek el, örökre! És nemcsak a Rét tűnt el, az útszéli gypsáv is egyre fogyatkozott. A tízezrekből ezrek, majd százak lettek, vagy még annyi se. A Fiatalember tehetetlenséget, dühöt, és szomorúságot érzett. „Ha pár évvel idősebb, okosabb lettem volna, ha jobban odafigyelek, talán megóvhattam volna őket!” – jajdult fel. Később visszajött és kiásta a virágot – talán hogy megmentse, de mindenképpen azért is, hogy új hazájában minden nap a szülőföldre emlékeztesse.

Íriszünk ettől kezdve nyugodtan élt. Nem kellett többé viaskodnia a gyomokkal, ha kellett, meg is locsolták, a sovány mezőségi földnél sokkal jobbat, kövér fekete kovácsházit kapott. Szépen gyarapodott, mivel Ati, a kutya, kéretlen segítőként rendszeresen szétrugdosta és betaposta magjait, melyek hol itt, hol ott nőttek ki, lassacskán tele lett velük az előkert.

Már az utcán is Íriszek nyíltak. Ide, a tapasztalatokon felbuzdulva, a Fiatalember vetette a magvakat, de legnagyobb csalódására az első évben egy sem kelt ki. Aztán a következő tavaszon hirtelen bukkantak elő az új életek, akár a fű, hiszen valamennyi kicsírázott (késleltetett kelés – a természet csodája). Ezekből aztán sokat elvittek egy gécentrumba, mert időközben „értékes” lett virágunk: „eszmeileg” ugyanis 10.000 Ft-ot ért minden töve. Erős fiai visszakerültek a szülőföldre is, ahol a már meglett Férfi szabad idejében sok munkával nagy területet „visszafoglalt” a kökénytől. Levegőhöz jutottak a túlélők, és megeredtek a beültetett utódok. Most már a Nemzeti Parkon a sor! – gondolta, nekik vannak gépeik az ilyen munkához, és már tudnak a megmaradt gyepsávról.

Aztán újabb évek teltek, Íriszünk hatalmasra növekedett. Elmúlt a tél, felengedett a fagy, a szétáradó tavaszi melegben éppen csak elindultak az első hajtások, amikor a Férfi ismét ásót vett kezébe. Advent utolsó vasárnapján meghalt az Édesanyja! A Férfi úgy gondolta, olyan virágot ültet a sírjára, amely hazai földben termett, egyszerű és szép, olyan tiszta, mint az Édesanyja volt!

Nagyapám meséje

Nagyapám félig-meddig a hálótársam volt. Bár nagyanyámmal feküdtem egy ágyban a nagy, közös dunyha alatt, egy karnyújtásnyira a másik ágyon feküdt nagyapám.

Rossz mesélő volt. Mivel szeretett a maga férfias módján („kisfattyú”-ként is emlegetett: mint kisfiú /sarj/, és nem, mint törvénytelen gyerek jelenik meg a szóhasználatban), hosszas siránkozásom után, nagy erőlködések közepette mondta el történeteit. Ezeknek semmi köze nem volt a mai értelemben vett mesékhez. Az egyik a bivalyról szólt, ez inkább volt meseszerű, mert addigi életemben bivalyt még csak nem is láttam. Szólt

hatalmas erejéről, görbe szarváról, és hogy dagonyázási kedvében, ha fürödni akart, még a szekeret is behúzta a sártengerbe, ahonnan alig lehetett kimozdítani.

A másik az első világháborús katonaélményeiről szólt, utólag nagyon bánom, hogy esesebb koromban nem ismételtetem el vele, mert csak foszlányokra emlékszem. Mindenesetre eszembe jut, hogyan ugrasztották meg a szemközti lövészárokból (állóháború) ebédet osztó ellenséges katonákat, s abból nagy csetepaté támadt. A futárszolgálatban rájuk ijesztett egy ellenségnek vélt, bozotosban mászkáló teknős (nagy testű szárazföldi görögteknős lehetett, mely nem él Magyarországon), ezt utólagos sajnálkozással agyonlőtték.

Hallottam, hogyan kerültek álmukban derékig vízbe, mert a boszniai hegyekben az alföldi parasztyerekek elfeledkeztek sátraik körülárkolásairól, és először szembesültek a hegyekből lezúduló vízzel. Sajnálkozással ismerte be, hogy rákényszerültek hadifoglyaiktól elvenni az elemőzsiájukat, és hogyan szabaddították meg puskájukat a rozsdától egy-egy „éles” lövéssel (ezt sehogyan sem értettem, mert akkori fogalmaim szerint a bicskám volt éles, ez meg sehogyan sem vágott össze a puskával). Végül elmesélte, hogyan hurcolták haza maláriás betegen bajtársai a háborús poklok közepette (hálával gondolok rájuk!). Nagy érdeklődéssel hallgattam ezeket a „meséket” is, gondolom, kínjában hozakodott elő Nagypám ezzel a kisgyerekeknek nem éppen való témával.

Mesélt néha a határ állatairól, madarokról, a nyúlról – erre határozottan emlékszem –, illetve munkából hazajövet „madár-látta” kenyérrel kápráztatott el. Vevő voltam a dologra, de úgy tapasztaltam, semmivel sem jobb a szokásosnál, sőt szárazabb, mint amit a szekrényből veszünk elő.

HÁZ-TÁJI ÁLLATOK

Ati

Pontosabban: „Azértis Atiti”. Akinek így sem mond semmit a cím, második kutyánk nevééről van szó. Azért jár vezetéknev is, mert törzskönyvezett, „kutyabőrös” jószágról van szó. A nevet örököltük a tenyésztőtől, aki „azért is!” megmutatta, mire képes, és az első kutyaalomról lévén szó, „ezért is” lett A-betűs. Főként nagyobbik lányom követelte a Kutyát, mert kertes házba költözünk – további halogatásnak helye nincs!

Mindegy milyen, csak ugasson, viszont ha kutya, akkor ne legyen macska, úgyhogy erdélyi kopó mellett döntöttünk. Kinn is jó neki, a rövid szőrből kevesebb hull, értelmes, szerethető (ez a legfontosabb!). Házőrző, emellett állítja a vaddisznót és a medvét, de erre nemigen lesz szükség. Így jött Ábel! Igen, Ati testvére. De mint mondtam, éppen csak hogy beköltöztünk, még rendes kerítés sem volt, ideiglenesen a tyúkudvaron kapott helyet. Sajnos egy méhecske nemcsak a szilvafa virágait látogatta meg, hanem Ábel orrát is, ami rövidesen vízilóéra emlékeztetett. Hiába volt orvosi segítség, a sírból visszahozott fajta – amit magyarsága miatt csaknem kipusztítottak odaát – érzékeny lett, és Ábelt el kellett felejteni.

Látva a zokogó lányokat, nemsokára elhoztuk Atit az alomból, mindenféle vonatkozásban az utolsót. A kutyaól készen várta: kőműves rakta dísztéglából, betonalj, szigetelés, fapadló, friss szalma. Félelme miatt ki sem bújtt fél napig, akkor is megbánta, mert „feles” macskánk, Cirmi, bemutatkozásként hatalmas pontfont adott az őt szaglászó kutyának. (Cirmi jogilag a hátsó szomszédé volt, de onnan átpártolt hozzánk, és későbbi megállapodás által szentesítve nálunk is maradt). Ezzel a szerepek el is dőltek végérvényesen. Ati hátralévő életében macskákkal szembeni ellenszenvét kizárólag idegeneken vezette le, de nagyon: fél éjszakákat nem aludtunk ugatásától, míg a Cirminek hódoló, beszorított idegent ki nem menekítettük a portáról. (Ugyanez volt a forgatókönyv a betévedt sündisznók esetén is.) A két állat kapcsolata példás barátsággá szelídült (vagy Ati megalkuvó lett?).

Cirmi nem átalotta kölykeit a kutyaólban biztonságba helyezni, ha már egyszer sok volt ott a szalma, és a hely is. Persze Ati irigy volt (mint a kutya!) Cirmire, ezért, ha fanyalgott a menzai maradék – nem éppen kutyának való – ebédjén (paradicsommártás, káposztás vagy hasonló) elég volt Cirmi... cicc... cicc!-et kiáltani, és máris rávetette magát az ételre.

Bár soha nem lett igazi domináns kutya, Ati lassacskán felbátorodott. Megkergette a postást (csak a kerítésen belül szaladva), a kóbor kutyákat (belülről követve) a süldő malacokat (a tyúkdvaron játékból), és néhány csirkét (vadászösztönből: a túlvilágra). Ő lett a hörcsögök és az egerek „terminátora”. Biciklivel gyakran kirándultunk a határban, földutakon. A felszínen gyűjtögető hörcsögöknek nem volt kegyelem. Kukoricamorzsoláskor több egeret ölt, mint a macska. (Cirmi csak addig működött, míg jól nem lakott – Ati szisztematikusan irtott.)

Kiállításokra is kellett vinni. (Volt korosztályos harmadik Budapesten). Ezt a lányok akarták, Ati inkább itthon maradt volna. Nem élvezte a kocsikázást, már az elején nagyokat nyelt a kanyarokban. Nem szerette az „embercsaládját” háborgató kutyákat, és főként nem a bírókat, akik a heréjét tapogatták. Már az első kizárást követően jobbnak láttuk kiszállni a buliból.

Nem is mondtam, Ati fiú volt. Bár szorgalmasan pisilgette az oszlopokat futtatáskor (ilyenkor csaknem lerántott a bicikliről), berezelt a szebbik nemtől, és csak a szolgatásig jutott. Udvarlási szökések szóba sem jöhettek, a kerítés patent volt, a kutya viszont nem az az ugróbajnok: 35 kilójával a teraszról is csak lépcsőn jött le. Egyetlen kalandjaként egy természetes farkaskutya homoszexuális zaklatását szenvedte el, végül sikerült ki menekülnie a szorításból, és egy lendülettel hazáig futott.

Csaknem beszélt. Mint genetikailag kiképzett vadászkapó, speciális „nyiffogó” hangjával hívta fel a figyelmet a felvert és üdözött vadra (persze mindhiába), türelmetlenül dűnyögött, ha valami finomságra kellett várakozni, kedves szüköléssel jelezte a kerítésnél, hogy üdvözöl bennünket, hörgésszerű

morgással igyelemezte az aktuális ellenséget (de csak blöffölt, mert nem volt harcias, amit nem is bántunk).

Szerette: a hasát. A kutyatápot (és a macskatápot is), mindenféle édességet: szaloncukrot (kibontogatni is), csokit, tortát... szőlőt. Szerette a friss szalmát a kutyaólbán, előszobában horkolni a kis szőnyegjén, nézni magát a TV-ben (videóról), vadászni a határban, ilyenkor belehenteregni a fellelt dögökbe, szabadon rohagálni a portán, és bárhol kakilni (de főleg a földieper táblában).

Nem szerette: a menzai kaját (de muszáj volt), a postást, a macskát, a sündisznót, meg mindenféle betolakodót, az égzengést.

Utálta: a fürdést. Az első kellemetlen tapasztalatok után már a kiszuperált gyerekkád látványára rohant az ólba, ahonnan alig bírtuk kivonszolni. Később agyafűrt ötlettel előbb ennek a bejáratát torlaszoltuk el, majd családi összefogással került „hurokra”, végül a kádba. A törölközés után csukafejést ugrott a szalmájába, hogy megszokott „emberi” szaga legyen.

Kölcsönösen megszerettük egymást. Halála után még sokáig vártam, hogy farkcsóválva rohanjon elé, mikor hazaérek.

Lányaim,
Lilla és Ágnes Atival

Süni(k)

Mindig szerettem a „töviskeskutyát” – ahogyan a faluban nevezték ezt az állatot. Számomra csoda volt különleges védőruhája – ma már tudom, ugyanúgy születik, mint a többi emlős, csakhogy tüskéik először még puhák, és „irányban” állnak. Esténként gyakran láttam, amint komótosan odébb kocog felfedező útján. Közben meg-megáll, erőteljesen szimatol, aztán, ha valami baj van, mindjárt kész a megbonthatatlan szűrős labdac.

A nyári szünetben sokszor mászkáltam a határban. Az első aratás tarlóján aprócska sünit vettem észre, alig volt egy arasznyi. Nem messze szétaposott családjá, valamelyik munkagép áldozatai. Zsenge koromra tekintettel bocsássák meg, hogy megörültem: megmentőként tetszeleghetek, és főként, nekem is lehet egy „háziállatom”, akit kedvelek.

Mentségemre legyen mondvá, mindent megtettem, hogy háborítatlanul fejlődjön. Először is a melléképület padlásán helyeztem el, ahol volt elegendő mozgástere és nyugalma. Alig érezhető fogai jelezték, hogy tejjre van még szüksége, amit rendszeresen meg is kapott. Ha véletlenül megalvadt a nyári melegben, akkor is elfogyott. Naponta gyűjtöttem a tüsköket, sáskákat, bogarakat, amit éppen be tudtam szerezni. Némi preparáció (mozgáskorlátozás: hátsó lábak kiszedése, szárny eltüntetése) kellett, hogy kedvencem biztosan rovarhoz jusson. Már nagyobbacska lett, mikor kapitális lőtücsköt fogtam. Sünikém mozdulatlanul figyelte, majd hihetetlen gyorsasággal, orrával szinte a levegőbe dobta, ráharapott, aztán csak a kitinpáncél sercegését lehetett hallani. Szépen kigömbölyödött mire ősz lett, és elengedtem.

Meglett férfikoromban láttam fészket először, a földieper táblámban. Óvatosan készítettem pár fotót a családról, aztán szalmával erősítettem a biztonságot. A mama rendszeresen kapott „anyasági segélyt” (tej), így aztán szépen nőttek a kicsik. Kis idő múlva anyjukat követve libasorban indultak a kert, és a nagybetűs „Élet” felfedezésére.

Már benne jártunk a meleg nyárban, amikor egyik este a fátvolykák ciripelését erős sivalkodás zavarta meg az ablak alatt. A zseblámpa fényében megláttam a kis tövisgombócokat, egyiket éppen anyja harapdálta! A támadás igen agresszív volt, egyik következett a másik után. Reggelre végzett valamennyivel. Rosszul éreztem magam, és sehogyan sem értettem a dolgot. Néhány nap múlva ismét meglestem anyukát, amint éppen igazgatta „ruházatát”, szinte zörgött. Aztán feltűnt egy másik állat is a sötétben. Minden világossá vált: egy idegen hím ölt, hogy a nőstény fogamzóképesse váljon, és az Ő utódjait hozza a világra!

Szemünkben kegyetlen és igazságtalan dolog ez, de genetikai üzenete világos, mint az oroszlánok, és a macskák esetében is.

A „Kis vakond”

Most kivételesen azt sem tudom, „kiről” írok, mert úgy vélem, kertemben egész kolónia él, és egyik olyan, mint a másik. Persze meg lehetne saccolni az állományt, ha lennének statisztikák arra vonatkozóan, hogy egy állat átlagosan hány kupacot dūr össze évente – de ebben az internetes információáradatban véletlenül sem bukkantam ilyen adatra, bár nem is kerestem –, mert így is többet foglalkozom velük, mint szeretnék.

Gyerekkorom kedvenc rajzfilmfigurája volt Ő – ekkor még sorozatrajongó voltam! Mióta kertés házban élek, ez a rajongás gyorsan alábbhagyott.

Már a kútúrás idején sejteni lehetett, hogy baj van: nem volt elég több hektó előkészített víz, a vezetékes rendszerről kellett

köbméterszám kiegészíteni. Elyelték a vakond-járatok, kommentálta a mester, látva értetlenkedő arckifejezésemet. Nem gondoltam ugyanis, hogy lehet több nagyságrendnyi eltérés a deciliteres vakond-test, és az alagútrendszer köbméteres térfogata között. Aztán elkezdődött a nyár, és dőltek a palánták, a kupacok végigjárták a kertet, bebarangolták legféltebb kincsemet, a kis földiát is. Még szerencse, hogy volt már olcsó víz, így ami földet kiásott „kedvencem”, azt slaggal visszajuttattam a „feladóhoz”. Ez a párviadal igazi szélmalomharcnak bizonyult, vesztémre.

Ki sem próbáltam a jóindulatú ötleteket az ördög, akarom mondani vakond-űzésre (üres sörösüvegek, elektromos riasztók, bizonyos növények ültetése), mert elég nagy a kert ahhoz, hogy mindig találjon nyugis helyet nálam. Mehetett volna esetleg a szomszédba, de esze ágában sem volt a megművelt, rovar-űzés földet feladni egy sovány, füves területért, másik irányban (sarokporta lévén) a közút „átfúrása” jelenthetett akadályt. Így aztán vakondom maradt, és vélhetően gyarapodott dekában és létszámban.

Két éve furcsállva tapasztaltam, hogy a kerti csap aknájába több vödör föld „érkezett”. Azért csodálkoztam, mert bár alulról téglás volt az akna, meg volt csinálva! (Sk.)! Az illeszkedés vetekedett Machu picchu köveivel. Mikor kitakarítottam, nem is volt probléma ezzel. Sokat nem morfondíroztam – valami teletű-hálóhely készülhetett, aztán ide került a „sitt”! (Elkészült és vége!)

Tavaly, a zöldségek vermelésekor megdöbbenve tapasztaltam, hogy egy púpos talicskányi föld ismét megjelent az aknában. Most már kellőképp' feldühödtem (ennyi földet elég nehéz a szűk helyről kiszedni), és mindenképpen utána akartam járni a dolognak. A téglák pontosan zártak (mondtam, hogy jól megcsináltam!), a vízcső bevezetőknél alig volt rés a betonlyukon... de csakis itt lehetett mégis... valahogy, de ennyi... földet, fél méter magasra...feltornyozni?!... egy ekkora állatnak?! Végül

téglából faragtam egy kicsi „dugót”, és kőműves kalapáccsal bevertem a részbe.

Eltelt egy év, és a szokásos rutinellenőrzésnél mégis fél talicskányi földet láttam. Ez már sokk! Várok, ne dolgozzak kétszer.

A minap békésen nézem az esti filmet az ágyban, mikor feleségem folyamatos, szünni nem akaró jajveszékelését hallom a pince felől. A lehető legrosszabbra gondolván (kéz-, és lábtörés, mert esett az eső) rohanok segíteni! Meglepetésemre már a kijárat ajtónál áll: azonnal menjek a pincelejáróba, mert vagy egér, vagy patkány van ott. Nyomkodja a kezembe kétséges működésű zseblámpáinkat, aztán irány lefelé. Közben magamhoz veszem a titkos fegyvert: a lapátot, ami valószínűleg egyik állathoz sem jó, mert lassú. Nagyot nézek a tetthelyen: egy vakond! Mivel tudtam, hogy nem szalad el, mentem a vödörért és beletettem a szó szerint nyakon csípett állatot (egyébként visít, karmol és harap). Nem volt szívem agyonütni, (nem is lehetne, mert védett, és egy biológia tanár „eláthatná” magát!), mégis csak a „Kis vakond”, és hát mindenki élni szeretne.

Így aztán késő este, esőben, pizsamában és strandpapucsban egy utcányit vittem, míg egy elhanyagolt részen eleresztettem.

Igen, mégis van szerencsém! Ma reggelre kevesebb túrás készült...

Üzenet

Ablakunk előtt egy telefonpózna áll. Régebben állították az utcabeli sor utolsó tagjaként, hogy vezetékes telefonunk üzemelhessen. Mostanság digitális szerepkörben is tetszeleg, mert kábeltelevíziós és internetes jeleket továbbít.

Tavasszal nagy csattogás közepette hullámzó rárepüléssel harkály érkezett, vélhetően lárvák felderítésére és elfogyasztására. Egyszer-kétszer körbekerülte az oszlopot, néhányszor kopácsolt, és – természetesen – eredmény nélkül távozott.

Furcsállottam, hogy ismét és ismét megjelent, de azt hittem, több madár is nagy lehetőséget vélt benne felfedezni. A dolog akkor kezdett érdekessé válni, mikor rendszeresen, főként reggelente hallottam munkálkodni. Furcsa módon semmi forgács nem hullott, és azt sem értettem, miért telepszik mindig pontosan ugyanoda (egyébként így tudtam lefényképezni a tetőtéri szoba ablakából harmadik próbálkozásra). Aztán megszólalt az üzenet: R r r r r r...R r r r r r ...R r r r r r... Majd elrepült. Kisvártatva visszajött nyomatékosítani, hátha valaki nem halotta: R r r r r r... R r r r r r...R r r r r r.

Nagy nehezen leesett a tantusz: a villanypózna multifunkciós jeladó! Jól szól. Egy meghatározott helyen, és csakis ott.

Most már biztosan tudom (a határozóból), hogy balkáni fakopáncs üzenget, már csak azt nem tudom, hogy pontosan mit, mert bármily egyszerű a kódolás, nekem olyan megfejthetetlen, mint a számítógép: 0101010101!

Anyósom tyúkjá

Nem lakott a házban, és a ládára sem szállt fel, de mindenképpen a baromfiudvar koronázott királynője volt. A koronát genetikai örökségként kapta a felmenőktől, ami tollbóbita képeben biztosította a különleges bánásmódot, és a belépőjegyet a hosszú, ha nem is örök életre.

„Bóbi” eredetileg nagytestű fajtának lett aposztrofálva az eladó szerint (csapattársaihoz hasonlóan), ehhez képest legfeljebb átlagos súlyú és rövid lábú lett (mondhatni: „töpszli”). De nőtt bőbitája, és ez elég volt falusi anyósomnak, hogy a rövid életű húsmadaraktól átigazolja a díszmadarak közé. Így aztán anyósom is gyakori vendéggé vált nálunk, mert Bóbinak folyamatosan „extrákat” kellett biztosítani: szabad séták a zöldséges kertben, főlában, ahol kedvére csipegetett és bogarászott, kényeztetés háton(!) és ölben.

- Bóbi szereti a palacsintát! - jegyezte meg legújabb felfedezését anyósom.

- Mama! Szerintem a többi is szereti - mondtam kajánul. - Tessék elvinni, az erkélyen jó helye lenne, és állandóan ehetne főtt ételt. Meg aztán minden nap láthatná - forgattam tovább a tört.

A helyzet persze nem változott, csak annyiban, hogy a tyúk már a saját nevét is értette.

„Bóbi gyere!” - erre a kiáltásra egyből megjelent a kiskapunál, és nem éppen sorstársai lábai között kifurakodott a résen.

A nyár közepén rám maradt Bóbi ellátása, mert anyósomék elutaztak. Eligazításom hosszú volt és részletes. Úgy gondoltam, az öleztetést nyugodtan kihagyhatom, Bóbi akármenyire csodalény, úgysem tud beárulni. Tévedtem! *Kikövetelte* megszerzett jogait. Csőrével egyre-másra huzigálta nadrágom szárát, és közben felfelé sandított. Addig csinálta, míg be nem láttam: ami jár, az jár! (És még azt mondják, ostoba tyúk...)

Ezek után már én is természetesnek vettem, hogy tél elején a kevés túlélő között gubbasztott a tyúkölban. Na, nem a beteg-

ség döntötte le, hanem elszámította a tollváltást, és a hidegben tüskés sündisznóként volt kénytelen várni az új szigetelést.

Ahogy múltak az évek, rohamtempóban emelkedett a tyúk-, akarom mondani a ranglétrán. Generációk dőltek késbe, és Ő mindig megmaradt. Meg is jegyeztem anyósomnak, lassan olyan rágós lesz Bóbi, hogy a kutyának sem lesz jó. Végül meg kellett ígérnem, holta után sem lehet kutyatáp.

A trónfosztást (a baromfiudvaron) a libák megjelenése eredményezte. A csaknem diktátor Bóbi már fölöttük is uralkodni akart. Csakhogy a libák nagyobb súlycsoportba nőttek magukat, és nem (mindent) felejtettek: farokhúzásokkal „tették helyre” a szemtelent. Egyik-másik jelenet a „Hajóvontatók a Volgán” című festményre emlékeztetett: Bóbi vonszolja a farkát el nem eresztő libát (hol ezt, hol azt, mert több ellenséget is szerzett). Az igazsághoz hozzátartozik, hogy előnyére is változott. Kotlósokat meghazudtoló módon vezetgette, taníttatta az újabb és újabb generációkat, néha már furcsálltam is a viselkedését. Nem tudom, rekordot döntött-e, de Bóbi 14 évet élt, és persze nekem kellett eltemetni...

A HAVASOKBAN

MONT-BLANC

Franciaország, Saint-Gervais, „Miage” kemping

2001. július 20., délután

A recepciónál lévő „Meteo” hirdetőn végre a légnyomás-, és a hőmérséklet emelkedéséről, a felhőzet csökkenéséről olvashatunk. Úgy döntünk, másnap elindulunk a csúcs felé! Még aznap összekészítjük a hátizsákot: meleg alsók és felsők, pulóverek, szél- és téli dzseki, hálósák, vékony és vastag sapka, kesztyű, tartalék zoknik, sítot, jégcsákány, hágóvas (általában szíjjal a bakancshoz rögzíthető acélkarmok), biztosító kötél, esőkabát, napszemüveg, krémek, fényképezőgép, videokamera, kétnapi élelem, három liter folyadék (boros tea, hogy ne fagyjon meg – és én sem).

2001. július 21.

A keskeny, nem túl jó minőségű, néhol erősen (és meredecken) kanyargós úton negyedóra alatt érünk személygépkocsival Bionnassayba. Egy kényelmes parkolóban hagyjuk a kocsit, majd gyalog folytatjuk az utat a Mont Blanc hegyi vasút állomásáig (Col de Voza). A fogaskerekű fél óra alatt 500 métert visz felfelé, de így is „csak” 2372 m-re jutunk, a Nid d’Aigle („Sasfészek”) végállomásra.

A lejtősen megálló kocsikból valósággal kibuggyan a hatalmas ember-, és felszerelés-tömeg. A hegyoldalra tekintve az „Aranyláz” című film jelenetei jutnak eszembe, ahogy az emberkígyó araszolgat felfelé.

Az előző napok viharos széllel csaknem félméteres friss havat hoztak. Gyerekként örülök a téli világnak, de nem sokáig, mert rengeteg energiát felemészt a sok apró megcsúszás és a havas hágóvasak emelgetése. Megdöbbenek a hatalmas méretek, és először gondolkodom el fizikai képességeimen.

A Tête Rousse ház (3167 m) és a Gouter ház (3817 m) között van az út legveszélyesebb szakasza. Egy meredek gleccsert kereszteltünk, majd hosszú, csaknem függőleges sziklás rész következett. Lehet, hogy merészség, de úgy döntöttünk, nem kényelmetlenkedünk a biztosító kötéllal. Ezen a részen gyakoriak a lezuhanó kövek, egyrészt a fagy, másrészt a fentebb mászók miatt. Hiába van drótkötél fogódzó, a reflexesen elhúzódkók közül már többen zuhantak a mélybe. Nekünk szerencsénk volt, csak egy kő zúgott el mellettünk, és még egy kisebb kőlavínát láttunk. Annál többet séta- és vitorlázó repülőkből. Fantasztikus volt hallani a „karnyújtásnyira” elhúzó gépek szárnyainak surrogását.

Számomra leggyönyörűbb volt a Nagy Plató. A hatalmas, alsó részén lankás gleccser szikrázó fehérsége éles kontrasztal válik el egyfelől a Chamonyx-völgy sötét szürkészöldjétől, másfelől a távolban látható „három-négyezresek” égbetörő drapériájától. Az aprócska felhőhabok most alattunk sorakoztak. A Plató kezdetén a széles, vastag hógerincen tucatnyi beásott alpin sátrat láttunk, tulajdonosaik csokoládébarnán tobzódtak az UV-sugarakban. A távolban a Hegy kótélre fűzött önkéntes rabszolgái alig észrevehető sebességgel vánszorogtak felfelé.

Négyezer méter fölött számunkra is kezdett fogyni az oxigén. Ahogy ritkult a levegő, egyre lassabban, egyre kisebbeket, egyre nehezebben léptünk, és egyre többet, és tovább álltunk meg pihenni. Este nyolckor Fekete Tamással már csak ketten tapostuk a havat a végtelen hegyoldalon, miközben azon tűnődtem, mi lenne velem, ha nem bírnék tovább menni? Reméltük, hogy a Dom Gouter (4304 m) megmászásával vége lesz az aznapi szenvedésnek, de csalódnunk kellett: még egy jelentős lejtő, illetve emelkedő várt ránk. „Jutalmul” feltűnt a Bosses gerincen a Nap utolsó sugaraiban fürdő, eddig soha nem látott Csúcs!

Mondhatnám, hogy este kilenckor „beestünk” a Vallot menedékházba (4362 m), azonban a gyakori szélviharok miatt ajtó nem készült a kicsi fém házikón, így alulról egy vaslétrán másztunk be (fel). A legnagyobb komfortot az jelentette, hogy

nem kellett kinn aludni (bivakolni), illetve megemlíthetem a szélvisszafúvós WC-t. Közülünk már csak Makleit Nándinak jutott hely az egyik ágyon, mi, többiek a padlón helyezkedtünk el sietve, mert gyorsan sötétedett (lámpát nem vittünk). A gyakori hányinger miatt nem kellett a vacsorázással veszködnöm, jöhetett (volna) az alvás, de a hideg fémpadlón nehézlégzéssel, és enyhe fejfájással küszködve képtelen voltam erre.

2001. július 22.

Hajnali fél háromkor keltek az első mászók. Fejlámpájuk fényében levest főztek olvasztott hóból, civódtak egy kicsit, majd hosszas csörömpölés után négykor távoztak. A megüresedő ágyon néhány pokróccal rásegítve kissé felmelegedtem. Éppen kezdtem jól érezni magam, mikor Makleit Laci unszolására – „Már az alsó házból is felértek!”... „Úgysem lehet aludni ebben a zajban!” – kivonszoltuk magunkat a csikorgó óra (kb. -10 °C). Csak az akarat vitt előre az utolsó 500 méteres emelkedő keskeny gerincein. Reggel kilenckor értem a csúcsra, oda, ahová már régóta vágytam, és amelyet 45 évesen már nem is reméltem. A fotók, de még a videó-film sem adhatja vissza a természet fenséges csodáját, a táj sokszínű, többléptékű harmóniáját, az ember kitörő érzelmeit!

Köszönöm debreceni túratársaimnak, hogy velük lehettem, és a Hegynek, hogy kedves arcát mutatva felém megmászhattam, és vissza is tudtam jönni!

Vallot menedékház (4362 m)

*„Emberkígyó” araszolgat
a csúcs felé*

Sikerült! (4807 m-en)

Retyezát, 1991

Sok magyarországi túrát vezettem már diákjaimnak, de mindig magasabbra vágytam. Egy kolléga ajánlotta figyelmembe a Retyezátot, a Déli-Kárpátok gyöngyszemét, hatalmas gránitszikláival, több mint nyolcvan tengerszemével, kétezer méternél magasabb csúcsaival. Belevágtunk.

Szombat

Hét fős csapatunk személygépkocsikon indult a gyulai határátkelő felé, amelyen óriási megkönnyebbülésünkre hamar átjutottunk. Őszintén be kell vallanom, kaján mosollyal figyeltem a bejutásra várakozó több kilométeres román kocsisort (már megtapasztaltam „kedvességüket” a határon), de ahogy mondani szokták: Isten nem ver bottal! De nem vágok a dolgok elébe.

Gyorsan haladtunk, dél múltával elhagytuk magas Déva várát, s a párából kibontakoztak a hófoltos hegycsúcsok. A látványtól felvillanyozódva szálltunk át a hegység lábánál egy lestopolt csotrogányra („duba”). A hátul nyílós, falócás, levegőtlen kocsiban mintegy negyvenen zsúfolódtunk össze óriási csomagokkal, s az egyórás út végén még a fülünkről is izzadság csorgott.

Az 1000 méter magasan lévő Poiana Cirnicnél megkönnyebülten buggyantunk ki az autóból, azt sem bántuk, hogy még egy 500 méteres emelkedő van előttünk. Szerencsére már ezen az úton is akadt látnivaló, mindjárt az elején a 15-20 méter magas Lolaia vízesés.

Kora délután érkeztünk a nagyméretű faházakból álló Cabana Pietrele turista központhoz, ettől kezdve egész úton a Retyezát Nemzeti Parkban haladtunk. A sátorverés keserves volt a lejtős, köves hegyoldalon, de a kilátás mindenért kárpótolt bennünket. Előttünk a Retyezát (2485m), a Pietrele (2270 m), a Papusa (2508m) és a Mare (2455 m) csúcsai.

Vasárnap

Fárasztó nap előtt álltunk, hiszen 1450 méterről kellett „feltornáznunk” magunkat 2050-re a 20 kilónál nehezebb hátizsákokkal. Az út nagyjából sűrű, sötét fenyvesen keresztül vezetett, helyenként víztócsák csillogtak a gyökerek között, a felszivárgó apró csermelyek eredményeképpen. A gránit ugyanis – mely a hegység fő kőzetalkotója – nem ereszti át a vizet, s ezért nap, mint nap, számtalan, jóízű, tiszta forrást találtunk.

Déltájban törpefenyők megjelenése mutatta, hogy közel járunk a célhoz. A székelyek igen találóan gyalogfenyőnek nevezik ezt a fát, hiszen törzse nincs, ágai kuszán, egymásba gabalyodva szétfutnak a földön. A turistaút általában elkerüli ezeket a bozotosokat, vagy fejszével ösvényt vágnak rajta, mert egyébként csaknem járhatatlan. Feljebb érve egyre több és nagyobb hófoltot láttunk, és kisvártatva megcsillant előttünk a Gales-tó vize. Nemcsak az én véleményem, hogy az egyik legszebb tengerszem a Retyezátban. Mint hatalmas ölelő karok, koszorúzzák a hegyek csaknem kör alakú medencéjét. Kristálytiszta zöldeskék vize bővizű patakat táplál, a víz utánpótlását egy folyamatosan olvadó hatalmas hófolt biztosította az északi oldalon. A parton törpefenyő bokrok füves, sziklás térségekkel váltakoztak, helyenként bíborszínű havasszépe (rhododendron) szőnyegek pompáztak.

Az ámulatból hirtelen jött gyenge eső ébresztett fel bennünket, a sátrakat elképesztő gyorsasággal állítottuk fel. A nagyobb bokrok alján maradt száraz zuzmók, kisebb ágak elegendő meleget szolgáltatottak egy leves megfőzéséhez. A nap attrakciója ezután következett. Téved, aki a hógolyózásra tippel, mert a pálmát a fürdés vitte el. Nehéz ecsetelnem, mennyire volt hideg a víz. Egyesek szerint zsibbasztott, mások szerint égetett, volt, aki folyékony hónak titulálta. Mégis hősiezen nyakig megmártottunk benne (rossznyelvek szerint a videokamera kedvéért).

Hétfő

Otthon még csak 5 órát mutattak a vekkerek, amikor elindult a csapat. Sikerült meggyőzőnm a társaságot, hogy a vf. Mare csúcsáról korán reggel szép a kilátás. Csak néhány felhő mutatkozott déli irányból, amit sajnos követtek a többiek. *(De hát magashegységben vagyunk!)* Az út harmadánál lehattünk, mikor villámlani kezdett, és az ég is megdörrent. *(Nem ijedhetünk meg egy nyári záportól!)* Fél magasságnál elővettük esőkabátjainkat és bekuporodtunk a sziklák közé, mert elindult az égi áldás. *(Most már nem érdemes visszafordulni!)* Egy óra múlva még jobban rázendített, csak úgy pattogtak a jégszemek! *(Kibírjuk valahogy!... Ilyen időben úgysem lehet mászkálni!)* A másik lábunk is elzsibbadt már, amikor demokratikusan megszavaztuk, hogy egyhamar nem fog kisütni a nap. A szót tett követte, s a csúszós sziklákon csigát meghazudtoló lassúsággal learaszoltunk. Sikerült teljesen eláztatni magunkat, mire visszaértünk az ugyancsak rossz bőrben lévő sátrakhoz. Gyors vízelvezetés, ponyvafeszítés, ruhacsere, aztán be a hálósákba, és alvás. Majd szunyókálás alvással, végre délután elállt az eső és kimászhattunk.

A látvány fantasztikus volt! Felhők rohantak felénk, és mi kiárt karokkal fogadtuk a kavargó foszlányokat. A kép másodpercenként változott: kitisztult, a nap is átsütött, majd teljesen besötétedett, hogy ismét kivilágosodjon. Közben körülöttünk is zajlott az élet. Hangoskodó, és szemetes román szomszédaink, megunván a rossz időt, lemenekültek a turistaházhoz. De nem maradtunk egyedül, mert megérkeztek a birkák, méghozzá több százan. Libasorban ereszkedtek le a 2300 méter magas gerincről, lecsipegették és megtrágyázták a füvet előttünk, majd körbekerültek a tavat egy pásztor és néhány kutya irányításával. Mi éppen vizes bakancsainkat, zoknijainkat sütögettük nyársakon a tűz fölött, amikor kétségbeesett bégetésre lettünk figyelmesek. Egy lemaradó birka a nedves sziklákról becsúszott a tóba, nehéz bundájával minden erőfeszítése ellenére

sem tudott kimászni a meredek partra. Jó pár percbe tellett, mire a fiúk kihúzták és valahogy talpra állították.

Már kezdtek pirosodni, helyenként kilyukadni a nyáron sült zoknik, és az olvadó cipőtálpak gumiszaga facsarta az orrunkat, amikor a pásztor nyakában hozta visszafelé a szerencsétlen állatot – már csak vacsorának.

Kedd

Derült, csendes éjszakánk volt. Az égbolt már éjfélkor kitisztult, igen lehűlt a levegő, úgyhogy reggelre deres lett a fű, és a vízcseppek a sátrakra fagytak. Csak rövid ideig dideregtünk, mert a tartalék szárak fával rakott tűz átmelegített bennünket, és 8 óra felé kisütött a nap is. Nemsokára rövidnadrágban szárogattuk sátrainkat a köveken.

Szikrázó napsütésben indultunk a Retyezát legmagasabb pontjának, a 2509 méter magas Peleagának a meghódítására. Merészen kiugró sziklák, terjedelmes hófoltok, kisebb tavak között, vadregényes tájon haladtunk egyre feljebb és feljebb. Az utolsó meredek szakaszon néhányan túl ritkának éreztük a levegőt, nem így az „élcsapat”: Búvár István, Sebők Ferenc és Varga Tamás, nekik mintha titkos oxigénpalackjuk lett volna. A csúcson nem győztük pótolni elvesztett energiánkat (csúcs-csokoládé, mazsola, birsalmasajt, nápolyi), de maradt idő a nézelődésre is.

A történelmi Magyarország határainál álltunk! Ameddig a szem ellát, 2000 méteres hegyek, lábunk előtt a Retyezát nagy tavai: Lacul Lia, L. Ana, L. Viorica, L. Florica és a legnagyobb, a 8,8 hektáros Bucura.

Sátrazó helyet lenn a tavaknál kerestünk elég sokáig, mert nem akartunk „rossz társaságba keveredni”, és néhány terület túlságosan vizes volt. Végül festői környezetben telepedtünk le a 2071 méter magasan fekvő Viorica-tó partján, szemben a Florica-tó vízesése, a háttérben a Judele 2398 méter magas impozáns sziklatornya. Most már jobban felkészültünk a hideg éj-

szakára, ennek megfelelően estére szépen kigömbölyödtünk, sajnos nem a vacsorától. Volt, aki 3-4 pulóvert, 2-3 nadrágot húzott magára, más tűznél előmelegített hálósákba ugrott be.

Szerda

Jóslatunk bevált, reggelre mindent belepett a dér. Első ébredőként pattogó tűzzel és meleg teával vártam a későn kelőket. A reggelineél megbeszéltük a hátralevő napok programját, aztán sátrainkat és egyéb ingóságainkat hátrahagyva megcéloltuk a Bucura-csúcsot. Bár ide is meredeken vitt fel az ösvény, a nagy zsákok nélkül gyorsabban haladtunk, és hamar felértünk a 2433 méteres magaslatra. A kilátás olyan nagyszerű volt, hogy egyhangúlag leszavaztuk a további erőlködést (jobb már úgysem lehet), és irány a tábor, fürdés – főként meleg bográcsos. Izmaink örömmel vették tudomásul a döntést. Mire leértünk, sajnos befelhősödött, és a lehülés miatt aztap (is) lemondtunk a fürdésről. A vacsorát annál jobban előkészítettük. A menü a szalonnára épült:

Első fogás: gombakrémleves tésztával sűrítve

Második fogás: sült szalonna kenyérrel, zöldhagymával és (vagy) paprikával

„Desszert”: szalonnaszírban sült pirítós

A nehéz étel általános tetszést aratott, egy kivétellel. Gál Zsolt ugyanis megint csak valami pelyheket, meg csírákat, meg kockákat rágcsált. Szenvedélyes vita bontakozott ki a korszerű táplálkozásról. Búvár Tamás a többségi véleményt hangoztatva a „hagyományos” ételekre voksolt, Kovács Norbert valami átmenetet képviselt, abonettet ropogtatva. Addig érveltünk, míg a végén mindenkinek megtelt valamivel a hasa.

Csütörtök

Mára halaszthatatlanná vált a fürdés! Okulva a tegnapi esetből, magunkkal vittük a tisztálkodó felszerelést. Miután „felugrottunk” az Igazság sziklájára, kényelmes ösvényen ereszked-

tünk tovább a Zanoaga-tóhoz, a hegység második legnagyobb tengerszeméhez. Partján hamisítatlan esztena, egy természetes sziklához toldott ablak nélküli pásztorszállás. Kéménye sincs, a füst az ajtón és a kövek közötti hézagokon dől kifelé, mikor begyűjtanak a tűró hevítéséhez. Csinálnak itt sajtot és hagyományosan köpült vajat is. A pásztorral később találkoztunk, rövid cserebere után friss tejet ihattunk (már akinek maradt gusztusa a nem éppen steril körülmények miatt). A tó kifolyása remek fürdőhelyet kínált. A szikláról sziklára bukdácsoló vízben tusolhattunk, és aki ülőfürdőt akart, vízi mohával párnázott „kádak” közül választhatott.

Számomra az igazi szenzációt a környék növényzete jelentette, azt hiszem, nem lehet véletlen, hogy a szomszédos hegyoldalak már a szigorúan védett tudományos rezervátumhoz tartoznak. A nedvesebb réteken bérclapu, sisakvirág, orchideák kék virágai pompáztak a fehér zásza és a hüvelyes gypjúsás foltjai mellett. A szárazabb hegyoldalakon tárnicsok, varjúkőröm, tengernyi harangvirág kékkelt s megannyi sárgában tündöklő fészkes virágú növény, míg a sziklákat havasi kövirózsa ékesítette. Ameddig lehetett, késleltettük az indulást, hogy mindenki kedvére nézegethessen.

Péntek

Minden lépés hazafelé visz! Sajnos... Szerencsére még a mai nap is hegyen vagyunk, és másik úton indulunk lefelé. A magasabb csúcsok ismét felhőbe burkolóztak, de a fiúk szemei előtt most már a lenti bolt nyitva tartása lebegett, és szédületes iramot diktáltak. Bár hatalmi szóval a legszebb helyeken feltartóztattam a csapatot, néhány óra alatt több mint ezer métert ereszkedtünk lefelé. Végül a nagy sietség mentett meg bennünket egy hatalmas zivatartól, ekkor már védett helyen kutattunk zsákjainkban az utolsó falatkák után, nem sok eredménnyel. Sorban állás után egy lestrapált terepjáróval jöttünk le fél kiló kávéért, a műszaki színvonalat meghazudtoló sebes-

séggel. A sofőr – egyik kezével végig tartva a sebváltót – virtuóz módon kerülgette a kisebb-nagyobb gödröket, sőt még arra is ügyelt, hogy a viaduktot eltorlaszoló tehenet finom ütközéssel nógassa odébbállásra.

Leérve, a vasútállomás mellett a folyóparton ütöttünk tábort. Ezután jöhetett volna a fürdés, ha a megáradt folyó nem sárga, majd vörös iszaplevet hömpölyget lefelé. A bolt nyitásáig a vízparton ütöttük el az időt, ekkor csatlakoztunk az üzletet ostromló helybéli tömegekhez. Felmérve a kínálatot, azonnal kiálltunk a csatasorból. Bár éhesek voltunk, a legyek által körül dongott felvágott és a kenderzsákból előbányászott feketés kenyér nem lelkesített bennünket. A bolt közepén tárolt 20 mázsányi só, a kiszuperált hűtőpulton lévő ezeréves vietnámi rákszirom, a berozsdásodott tetejű paradicsom konzerv és a gumicsizmák alatt tárolt avas szalonna szintén várhatott. Sebők Feri kérdésével úgy hatott, mint egy marslakó, amikor a „szavidőről” érdeklődött (persze magyarul és hiába), és furcsállotta, ahogy kottapapírba csomagolták az „egyenfelvágottat”.

Szombat

Éjszaka a vonatok dübörgése és az égzengés váltva ébresztgetett bennünket. Így aztán hamar felszedtük a sátorfánkat, és az útkereszteződésben vártuk a szülők képében megjelenő „felmentő sereget”. A határon feltorlódó több kilométeres kocsisorról eszembe jutott az indulás napja, de most arcomra fagyott a mosoly. A tízórás várakozás rémálomnak ígérkezett, de gyalog átkelve lerövidítettük ezt az álmot...

A Peleaga sziklái

„Csacsi csapat” a Zanoaga-tónál

Fogarasi-havasok, 1992

Körülbelül éjfél mutat az óra, amikor vonatunk begördül a kürtösi határállomásra. Az alvók mennydörgésszerű robajra ébrednek. Nem számít az amortizáció, a felállított utasok alól rendre kicibálják az üléseket, s ha nem találtak semmit, elemi erővel dobják vissza. Később a határőrök jelennek meg, hosszasan egyeztetik útleveleinket listájukkal, hátha nemkívánatosak vagyunk.

Bekukkant a kalauz rövid jegyvizsgálat erejéig, majd másvalaki felírja az elfoglalt helyek számait (ezt jelenti az állomásoknak), de ettől nyugodtan eladnak több jegyet is egy helyre. A román vámtiszt rossz magyarsággal érdeklődik, hoztunk-e valutát? Ujjával két szemére bök, jelzi, nem elégszik meg az igenlő válasszal, látni akarja, mennyi van. Mint egy fejszámoló, oszt, szoroz, váltja át a háromféle pénzt, végeredmény: 2 nap tartózkodás fejéenként, aztán finis! – mutat kezével határozottan Magyarország felé. Beleegyezően bólintunk, de mi sem „most jöttünk le a fálvédőről”, ha nincs bejegyzés az útlevélibe, maradunk a 8 napos útitervnél. Végre nekikezdehetünk a szunyókálásnak! Gál Zsolti polifóm szivacsával leköltözik a „földszintre”, így nekünk több hely marad az üléseken, persze rendes pihenésről így sem lehet szó.

Péntek

A reggeli páráság miatt semmit sem láttunk a havasokból, amikor Alsó-ucsánál leszálltunk. Az útikönyv szerint innen rendszeres autóbuszjárat közlekedik Victória felé. „Természetesen” táblának, menetrendnek semmi nyoma, a kereszteződésben ugyan több ember várakozik, de hogy mire, csekélyke román tudásunkkal nem tudtuk megfejteni. Mindenesetre letelepedtünk az árokparton, és jól bereggeliztünk. Mivel alkalmas jármű nem mutatkozott, nekiláttam a keresésnek, és sikerült is megalkudni egy kisteherautó vezetőjével, aki 2000

leiért elvitt bennünket egészen a turistaházig. Ez a központ Felső-Szombatfalva fölött 700 m magasan fekszik. Már éppen nekiindultunk a gyalogútnak, amikor valaki kapcsolt, hogy a teafű és a gyufa otthon maradt. Azaz Laci maradt otthon, aki a teát hozta volna, ha a nyári vírus le nem veri a lábáról. Szerencsére üdülő magyarok kíségtettek bennünket. A felső turistaházig (1450 m) még néhány órát kutyagoltunk, a patak közelsége enyhített valamit a nyári forróságon.

Szombat

Sejtettük, mi vár ránk. Az első 2 km-es szakaszon 800 m emelkedő a 25-30 kg-os hátizsákokkal. Ennek megfelelően „rendben” ki is köptük a tüdőnket. Ami ezután következett, arra nem számítottunk: még további 5 gerincen kellett átmászni, ráadásul a hosszú száraz nyár elapasztotta a kisebb forrásokat, így a végén szomjasan bandukoltunk.

A Moldoveanu-csúcs alatt a tervezettnél hamarabb roskadtunk össze, és vertük fel nagy kényszeredetten sátrainkat. Látótávolságon belül tűzifának semmi nyoma, estére mégis tüzet gyújtottunk! Igaz, sokat mászkáltunk a hegyoldalban, míg összeszedtünk egy szemeteszáknyi apró, kiszáradt rhododendron ágacsokát (a növény rokona a Nőnap táján árusított azálea dísnövénynek, termete és megjelenése is hasonló).

Vasárnap

Korán reggel, kitűnő időben indultunk a 2543 m magas Moldoveanu megmászására. Felmérve a hegyoldal meredekségét, rögtön a végére maradtam a csoportnak. A dologban az a vicces, hogy túravezetőként rendszerint hátul kullogtam, de beláttam, pár percnyi differenciáért kár erőlködni, a fiúk amúgy is eljárnak a tengelyükön!

A 110 %-os Sebők Feri mit sem változott tavaly óta, Búvár Pisti saját bevallása szerint elpuhult az egyetemen (meg a sok konzerv is húzta), így a középmezőnybe „süllyedt”. Búvár Tomi azt

hiszem udvariasságból maradt néha-néha velem együtt a végére. A kivágott címerű román zászló és a tábla Erdély legmagasabb pontját jelezte. Itt, és a havasok gerincén húzódott végig valamikor Magyarország természetes határa! Körös-körül magas hegyek, a látóhatár északi peremén a poros, szürke alföldi levegőben az Olt völgye sejlik.

Viszonylag kényelmesen ereszkedtünk le a Podragu-tóhoz. Vízét aprókéreszektömege helyenként fehérre „festette”, hasonló jelenségként, mint a tiszavirágzás. Páratlan látvány fogadott a turistaház mellett is. A hegyoldalt évtizedek alatt felgyülemlett ezernyi rozsdás konzervdoboz csúfította. Dicséretünkre legyen mondvá, a tűzön kiégetett (hogy ne бүdösödjön meg!), sziklán összelapított, becsomagolt dobozokat mindig hazahozzuk. Más rendetlensége nem lehet mentség!

A nap megható pillanata volt találkozásunk a székely turistákkal. Szembejövő csoportoktól hallottak rólunk, és létszámunk, hátizsákjaink alapján azonosítottak bennünket (akkoriban kevés hazánk-béli járt arra).

Hétfő

Ma reggel egészen közel jöttek hozzánk a zergék, egyiket sikerült videóra venni. Előző nap jól helyezkedtünk, így sátrainkat hamar elérte a napsugár, és gyorsan felszáradtak. Elindulásunk után nem sokkal apró tengersizemhez értünk. Északi fekvése miatt partját és a vízfelület egy részét még most is vastagon borította a szinte jéggé tömörödött hó. Vízbe nyúló pereme természetesen elvékonyodott, az egyik óvatlan román fiatal a szemünk láttára szakadt be, csak a gyors elrugaszkodás mentette meg a jeges fürdőtől. A biztonságosabb részeken megtartottuk az „évi rendes” hógolyózást, ahogyan az tavalý, a Retyezátban is megtörtént.

Szorongva közeledtünk a „Három lépés a halál” nevű útszakaszhoz. Hírét már évekkal ezelőtt hallottam, ezért hoztunk mászókötelet, karabinereket, és tartottam alapos oktatást a

fiúknak. Azonnal megfejtettük, hogy a három lépés a sziklataraj három túszerű csúcsára utal, a halálról ne is beszéljünk. Közlebről kiderült, hogy a láncokkal, drótkötelekkel biztosított szakaszt nyugodtan teljesítheti a kicsit rutinos, épkezláb turista.

Az eddig eléggé kopár táj után most virágzó területre értünk. Fehér zászpa, többféle harangvirág, párnás sziklalakó szegfűfélék kerültek lencsevégre. Hétágra sütött a nap a 2250 m-en fekvő Kecse-tónál, ahol új fürdési csúcsmagasság született. A német fiúk annyira élvezték a jéghideg vizet, hogy ádámkosztümben lubickoltak!

Eddigi fáradozásaink jutalmaként tekinthettünk le nemso-kára a Bilea-tóra, melyben csaknem szigetként helyezkedik el a turistaház. Itt kígyózik az 1974-ben átadott transzfogarasi autót, Ceausescu megalomán ötleteinek mintapéldája. A természet legyőzéséhez 578 hídra és viaduktra volt szükség. El tudom képzelni az anyagi (és emberi!) áldozatot – és miért? Jó, ha félóránként elhalad egy-egy riadt autós. Aggályukat meg tudom érteni: 17 km-en omlásveszély (a lezúdult kövek helyenként az úttest felét elfoglalják), korlátok hiányoznak, az aszfalt felfagyott a télen, az alagút sötétben tátong, bejáratánál folyik ki a víz. (15-20 km-re innét az Olt kényelmes völgyében párhuzamosan fut a főútvonal.) Aki mégis vállalkozik az útra, jobb, ha becsomagol, mert a vendéglátóhelyeken gyakorlatilag semmit sem lehet kapni. A forgalomtól tehát nyugodtan aludtunk az alagút bejáratától 100 m-re.

Kedd

Reggel meglepetéssel tapasztaljuk, hogy a drótkötélpálya aránylag pontosan kezd, és a több mint 10 személyes kabinok biztonságosan, gyorsan siklanak a Bilea-vízesés fölött. A szélsőségesen száraz, meleg időben nem nagy a vízhozam, de még így is megéri a fáradságot és a fejenként 150 lei-t. Délben ismét felmálházunk, és menetrendszerűen meredek kaptató-

val kezdünk, minden bevezetés nélkül. A táj egyre sziklásabb, vadregényesebb, valamelyest feledteti a gyötrelmeket.

A Caltun-tónál csábító lehetőség kínálkozik: megtakaríthatjuk a sátrazást, ha a fémből készült, ablak nélküli, félhenger alakú menedék-kunyhóban alszunk. Orrunkat bedugva, maradunk inkább a frissebb kinti levegőnél, pedig a festői katlanban keserves a sátorverés. Vagy egyenetlen, vagy köves, vagy szűk a hely, a sátorponyva-dagasztó szélről nem is beszélve. Nekem még kicsit át kellett alakítanom a patak-medret, hogy aludni tudjak, mert sokat „fecsegett” a víz a fülemtől alig fél méterre.

Szerda

Saját kérésükre már 1/2 6-kor ébresztem a fiúkat. Automatikus mozdulatokkal csomagolunk, mindennek kialakult helye van a zsákban. „Természetesen “ mindenki a nehezebbik úton, az Ördög-szakadékon akar felmászni a Negoj 2535 m-es csúcsára. Az elnevezés (vagy fordítás) nem pontos, egy hosszú, de nem túl mély hasadékról van szó. Ez már nehezebb, de a láncok miatt nem veszélyesebb az előzőknél. A csúcson a havasok talán legszebb panorámája tárul elénk. Az elért sikereken felbátorodva nekivágunk a gyakorlott alpinistáknak (!) ajánlott Serbota-gerincnek.

Az eddigiekkel ellentétben itt semmiféle segítség nincs, szabad sziklamászás. Főként a zsákok nehezítik meg a dolgunkat, gyakran szűk a hasadék, nagyok a fellépők. Mégis, ez az út tesszük a legjobban, *éppen* meg tudunk birkózni a feladattal. Úgy mászunk, „mint pók a falon “, odébb békaként evickélünk egy lapos, sima kövön, és hasunkat fogjuk a nevetéstől, ahogy egymás után szerencsétlenkedünk. Lefelé könnyű dolgunk van, még egy csomó áfonyát is találunk!

Kellemtlen meglepetés: a turistaház gerincre épült, egy szem víz sincs, márpedig mindenki koszos. Nincs mit tenni, negyedórás séta, és a kb. 120 m magas Serbota-vízesés előtt mosakszunk, és vizet vételezünk.

Csütörtök

Az égzengés hazafelé kergeti csapatunkat. Megbámuljuk a jól felmálházott szembejövő csacsi-karavánt, aztán „magad uram!” – cipekedünk tovább. Négy óra alatt 20 km-t tettünk meg Felső-porumbákig, ahonnan Daciával mentünk tovább. Máig nem értem, hogy fért el 6 felnőtt 5 embernyi hátizsákkal a tetőcsomagtartó nélküli kocsiban. Én, a hátsó ülés közepén a csomaghegy alatt csak (ki)lehettem, „mint mozis a lyukon”! Következő „fogásunk” egy kényelmes teherautó volt, majd Feleken jött kedvenc éjszakai vonatunk, s aztán újra itthon.

*„Három lépés
a halál” nevű
sziklacsoport*

Táborunk a Podragu-tónál

Hófoltos tengerszem

Brassói-havasok, 1993

Csukás

1989-ben a Bihar-hegységben túrázva hallottam először a Csukásról. Mondták, igen szép, de nem nekünk való. Hosszasan sorolták, milyen gondok merülhetnek fel, de ezzel még inkább felkeltették érdeklődésemet. Négy mezőkovácsházi gimnazista tanítvánnyal végre én is szembesülhettem ezekkel a problémákkal.

Az utazás

Tavalyi gyakorlatunknak megfelelően éjszakai vonattal tettük meg a Brassóig vezető 500 kilométeres utat, és hajnali 1/2 4-kor érkeztünk meg. Nehezen tájékozódunk a világítás nélküli (áramkorlátozás volt akkoriban), kísértetiesen sötét városban. Egy taxisofőr igazított el bennünket, így villamossal, majd autóbusszal jutottunk el Szecsele-városba (Hétfalu). Innen még mindig 30 kilométerre van a hegység, ahová tömegközlekedés nem jut el. Egy magyar autóbuszsofőr vállalta, hogy külön díjazás fejében kitérőt tesz (öten utaztunk egy csuklós busszal!), és elvisz a Babarunca-turistaházig, ahonnan indítottuk a túrát.

A térkép

Láng Pista aradi barátomtól kaptam egy '85-ös kiadású, viszonylag friss térképet – szerencsémre, mert az egész hegységben beszerezhetetlen! A változásokat, átfestéseket hamar észrevettük volna, ha a turistaház előtti fém eligazító táblát nem eszi meg a rozsdá. Az útjelzések még az elágazásoknál is hiányoztak néhányszor, s a kevésbé járt területeken az ösvények is el-eltűnédeztek a szemünk előtt.

A víz

A legnagyobb probléma. A magasabb részeken három nap alatt egyetlen patakot, tavat sem láttunk, forrást is alig. Jellemző, hogy a központi fekvésű – meglehetősen elhanyagolt – Csukás-turistaházhoz is csaknem fél órára van a legközelebbi vízvételi lehetőség.

Az időjárás

Másfél napig „kitett” magáért. Viharos széllel több, mint 100 mm csapadék hullott (a mérő a kinn felejtett bogrács volt). Indulásunk után néhány órával már alsónadrágig eláztunk, bakancsunk cuppogott a víztől. A szűk erdei ösvényen a fiatal fenyőkről, borókákról az összes víz a nyakunkba folyt (főként az enyémbé, mert én mentem elől). A kidőlt fatörzsek a szó szoros értelmében térdre kényszerítettek bennünket, aki restnek mutatkozott a 25 kg-os zsákkal négykézláb mászni, az rövidesen felakadt, és szakadt az esőkabát, a védőzsák. Teljesen elgémberedtünk, mire a havasi réten szükség-sátrazóhelyet találtunk. A jobb placcokat átengedtem a fiúknak, mert én egyedül aludtam egy sátorban (és cipeltem az egészet!), így jobban tudtam helyezkedni a gombócos terepen. Pár perc múlva mindenki horkolt, így jobb híján hozzáláttam a sátorponyva varrásának nézegetéséhez (nehogy, kipihenve magam, éjszaka csináljam ugyanezt). Nemsokára azonban feladat adódott, mert a csaknem vízszintes eső miatt kezdett befolyjni a víz. Addig fészkelődtem, míg lecsúsztam a sátor aljába polifóm szivacsostól (a meredek hegyoldal miatt). Ekkor felöltött bennem a lejtőszög csökkentésének gondolata: átlósan fekszem a sátorban. A csúszás megállt, átmentem oldalt gurulásba. A megoldás: a hátizsákból képzek tartó „sáncot”. Másnap a reggelinél meglepődve pillantottam meg a kenyeret: olyan lapos lett, mint egy pingpongütő, mert volt szerencsétlenségem rajta feküdni. Végül is az anyag nem veszett el, kisebbet kellett harapni, hogy jól lakjak...

A látvány, amiért jöttünk

Ahogy oszlottak a felhők, úgy tárulkozott fel a hegység. Az igen kemény homokkő konglomerátumból (természetes be-
tonnak mondhatnám) fantasztikus formák képződtek: szfinx,
cukorsüveg, ujj-szerű alakzatok. A havasi rétek, ligetes fe-
nyőerdők, áfonyás boróka-bozótosok üde zöld keretet adtak a
merészen kibukkanó szikláknak. Az idilli képhez nem hiányoz-
tak a birkanyájak sem, több helyen tarkították a hegyoldalt.

A turistaház előtt gyorsan letáboroztunk, és a ragyogó napsü-
tésben sorsára hagyva száradó ingóságainkat újabb kirándulás-
ra indultunk. Túravezetőnk kettő is akadt, a forráshoz egy őszes
bácsika vezetett el, majd kutyája, a rangidős Fetica (kislányka)
jött velünk az 1882 méter magas Gropsoarele-csúcsig. Nem
minden állattal volt ilyen szerencsénk. Mire visszaértünk, a lát-
szólag bezárt sátorban két macska felére apasztotta téliszalámi
készletemet. Balogh Bélának a kezéből csente el a kenyeret a
háziak fehér kakasa. Az ételmaradékra még egy kecskegida és
hat kutya tartott igényt.

Estefelé pásztorok érkeztek, két hosszú szekéren fahordók-
ban hozták a több mázsányi sós túrót, nylon zacskókban a fésűs
kanállal szedett áfonyát. Fenyőkből nagy tüzet raktak, a pará-
zson zöldpaprika, padlizsán, szalonna sült, bizonyára a brassói
piacon vehették, ahová most is igyekeztek.

Másnap gyenge faggyal kopogtatott a reggel, érthetően fris-
sen szedelődzködtünk. Két órába sem tellett, és megmáztuk
a Csukás 1959 méter magas csúcsát. A kristálytisztá levegő-
ben remekül láthattuk a Háromszéki-hegységet, a Királykőt,
felmérhettük a reánk váró Nagykőhavas, Bucsecs vonulatait.
Lefelé kellemes gerinctúrával értük el a Bratocea-hágót, Brassó
és Prahova megye határát. Innen már Munteniába (Román-
alföld) ereszkedik az út. Számításunk bevált, hamar kaptunk
alkalmi fuvar. Alig intettük le a teherautót, hirtelen – mintha
a földből nőttek volna ki – áfonyázó cigányok raja lepte meg a
kocsit. Majdnem Brassóig zötykölődtünk velük.

Homokkő konglomerátumból készült „cukorsüvegek”

Kővé vált óriások között

Nagykőhavas

A hegy lábánál, a Tömös-patak partján végre (3 nap után) megfürödhettünk. A vízminőség ugyan nem volt kifogástalan, a part is elég szemetes volt, de ahogy mondják, a szükség nagy úr. Mint a táborhely „felvigyázója,” mentesültem a fahordástól, de megbuktam ebbéli szerepemben. A korábban elázott, napon száradó kenyerek közül – mire észrevettem – egy élelmes (és éhes) kutya elragadott egyet, úgy vitte, mint egy győzedelmi zászlót. Tíz percen belül ismét csak nálunk somfordált, de most már résen voltam.

Jó idő és szombat lévén brassói túrázók serege lepte el a hegyet. A többség, hozzánk hasonlóan, a Hét-létrás vízesést érintve igyekezett felfelé. Itt függőleges mészkőfalak között több vízesés zuhog alá egy-egy üsterszerű mederbe, örvénylő tajtékot vetve. Vaslétrák, hiányos deszkázatú hidak, láncok segítik az átjutást. Ettől kezdve meredek, kissé monoton kaptató víz fölfelé. Sonkolyos Ákos „szív, sűrít, nem indul” ütemű bio-motorja kissé gyengélkedett a kirándulás előtti dohányzás, éjszakai élet, és a jelentős túlterhelés miatt (testsúlyának 50 %-át vitte!). Teljesen leizzadtunk, Sebők Feri „gőzölgéséről” még videót is készítettem. Egy enyhe lejtésű mészkőplatón, festői környezetben ütöttünk tábor. A fennsík pereme függőleges falakkal szakad a mélybe, itt csaknem vízszintes teraszok sorakoznak mindig emeletnyivel feljebb, remek napozó, ki(le)látóhelyet kínálva. Kissé furcsállottuk, hogy a közeli turistaház bérlője sátordíjat szedett tőlünk. Először átverésre gyanakodtunk, de helybéli magyarok megnyugtattak, mindenkinek fizetnie kell. Tőlük hallottunk a vasutassztrájkáról, és tanácsukra indultunk Predeal felé a csúcs megmászása után.

Bucsecs

Mint egy hatalmas féloldalra billent torta, magas falaival Brassó, Busteni, Sinaia felé tekint, igazán alulról kelt impozáns látványt. Már jó előre figyelmeztettek a nagy kapacitású felvonó és a főváros közelsége miatt várható tömegre, a „bőröndös”, „körömcipős” turistákra, a kiábrándítóan sok szemétre. Amiről csak most értesültem, hogy a külföldieket többszörös viteldíjjal

sújtják. A jegyvásárlás idejére kénytelenek voltunk románnak kiadni magunkat, még szerencse, hogy az ötöt éppen tudtam ezen a nyelven (csincs), így 800 leit fizettünk fejenként 3000 helyett. Az összeget pontosan kiszámoltam, nehogy gubanc legyen és lebukjunk.

A felső megállótól (Babele) nem messze nagyhangú fényképész kínálta szolgáltatásait. Harmonikaszerűen összehajtogatott képgyűjteménye alapján lehetett kiválasztani a legmegfelelőbb beállítást a hatalmas, jég csiszolta kőgombák előtti felvételhez. Odébb csaknem tíz méteres homokkő koponya, szemürege, arcéle tökéletesen emberi. A kirándulók zöme megnézi még a Busteni fölé magasodó keresztet, esetleg elsétál a tv-toronyhoz. Jóval kevesebben vállalkoznak a 6-7 km-re lévő Omu-csúcs megmászására. Miután teljesítettük ezt a célkitűzésünket, kissé lejjebb, kb. 2300 méteren éjszakáztunk, ezzel 100 méterrel megdöntöttük fogarasi rekordunkat!

A hideg éjszaka után rövid tanulmányi sétát tettünk. Homokkő, dolomit lepusztulás-formákat, U-alakú gleccservölgyeket nézegettünk, gyönyörködtünk a hollók, hajnalmadarak röptében. Lefelé még egyszer „eladtuk magunkat”, most nápolyit majsoltam, nehogy észrevegyék rossz kiejtésemet.

Előérzetünk sajnos beigazolódott, a vasutassztrájk nem ért véget. Az országúton stopposok hada próbálta leinteni a túlsúfolt járműveket, voltak, akik szesnekocsin ültek, a rakomány tetején. Nagy nehezen vergődtünk el Brassóig, ahol minden reményünk szertefoszlott. A nemzetközi vonatokat is leállították, az autóbusz reggel elment (amúgy is Nagyvárad felé, és forintunk sem volt a Volán-járműre), és félt volt, hogy éjszaka torlaszokat állítanak fel az útépítők. Végso megoldásként 11 000 lei, 5700 Ft, 10 USA dollár és 30 dkg kávé ellenében (semmin sem maradt!) egy diesel Mercedes taxival „repültünk” a gyulai határátkelőhöz. Egy telefon, és Kocsó Jóska édesapja máris értünk jött kocsival, hogy végre hazaérhessünk. A dolog pikantériája, hogy éjfélről - több nap után - véget ért a sztrájk, és 15 perccel utána elindult a vonatunk, amire előre megvettük a jegyet!

Király-kő és a Csukás, 1998

Heten indulunk, mert többen nem tudtak (akartak, mertek) eljönni. Még az éjszakai vonaton is szemet szűrt a sok hátizsák (úgy, mint csomag). A kalauz erről szóló román nyelvű eligazítását nem akartuk megérteni, de miután társa – táblázatokkal illusztrálva – angolul is előadást tartott, kénytelenek voltunk felfogni, hogy fizetni kell. Többmenetes alkudozás után (fifti-fifti) 20.000 lei/csomagban egyeztünk meg.

Évtizedes vágyam vált valóra, amikor a hajnali átszállással emeletes vonatba ültünk. Sajnos, csak egy órán át tartott a 27 kilométeres út. Az állomásról bagatell összegért tereptaxiztunk a hegy aljába. Itt előrelátóan tovább súlyoztuk magunkat (+2 kg víz/fő), így aztán japán gésákat meghazudtoló tipegéssel haladtunk tovább. Végre felkóvályogtunk a turistaházhoz, és rögtön sátrat vertünk. Hála a 38 órás nem alvásnak, az egész éjszakát végighorkoltuk szomszédaink sátordöngető dorbézolása ellenére.

Másnap 12,5 órás tortúrán vettünk részt. Krisztián már félútól szerette volna élménynek tudni a napot. A meredek ereszkedőknél minden sziklát megmozgatott, elbírja-e? Így aztán Jóska hiába adta az ütemet a bográcscsal, állandóan lemaradt.

A közelben csipegető zerge sem akart hinni a szemének, hogy amatőr társulatunk „megcsinálta” az északi gerincet! Lefelé mindenki tudása szerint szaltózott a meredek törmeléklejtőn (volt szimpla, dupla, és csavart). Nem elégedtünk meg az első lehetőséggel, tovább sanyargattuk magunkat, hogy vizes sátrazó helyhez érjünk. A vízből ezután több lett, mint elég. Béláék újonnan vásárolt csősátrának belseje már egyórás eső után hullámtérré változott. Másnap Aigner Szilárdot meghazudtoló biztonsággal állították, hogy egész nap esni fog, ezért hazamehettek, magukkal „rántva” a sátor nélkül maradó Sanyit.

Tévedtek, mert nem esett, hanem ömlött, és nem egész nap, csak 13 órát. Búcsúzóul nekünk hagyták a vizes gyufát és az

átázott teafüvet. A baltával jobban jártunk, mert a nyele megdagadt, és ezután nem esett le a feje. Mi, „megmaradtak” kísérletezéssel ütöttük el az időt:

1. Hogyan mozogjunk a sátor belsejében, hogy ne nyomuljon fel alólunk a víz? (nem kell a papírt megfordítani, a megoldás: sehogy!)

2. Nedves lesz-e a hálósák, ha nylon szemeteszsákban alszunk? (igen, de nem a sátorban állomásozó víztől, hanem saját lecsapódó testpáránktól!)

Másnap úgy döntöttünk, hogy javulni fog az idő, ezért pár óra alatt ledagonyáztunk a hegyről. A vasútállomáson tovább boncolgattuk az európai időjárási helyzetet, közben elfogyasztottunk néhány konzervet, és a maradékkal megetettünk három girhes kutyát (valószínűleg nem voltak törzskönyvezve).

A másik hegységbe úriember módjára, taxival vitettük magunkat, s hogy ne kelljen annyit cipekedni, mindjárt 1200 méter magasra. A hegyerincet látva iszonyat tükröződött a „fikák” szemében. A jól tájékozott fölényével nyugtattam meg a zöldfülűeket, hogy csak alulról fogjuk szemlélni a sziklatornyokat.

A délutánt regenerálódással töltöttük. Megszárítottuk vizes cókmojkainkat, és kétfogásos étket füstöltünk össze. Az egyik mellettünk legelésző csődör, kihasználva elfoglaltságunkat, kirámolta hátizsákomból utolsó kenyereket (zacskóstól, abroszostól). Kétségbeesett ordítózásomra rúgó pozícióba helyezkedett, így Emil bakancsának erőteljes farba dobásával kényszerítettem legalább a fél adag kiköpésére. A hátralévő napokon aggódva ettem „közös” kenyerünket, szerencsére eddig lóbetegséget nem kaptam.

Ezután az idő megemberelte magát, úgyhogy a közelgő hazautazásra tekintettel kisebb tisztálkodást rendeztünk. Jánosék a szokásosnál is szerencsétlenebb sátrat állítottak, de kiállta a felhőtlen éjszaka próbáját. Az utolsó nap fürödtünk az UV-

sugarakban, szerencsére a főcsúcs után már csak lefelé mentünk. A hágón megnyerő külsőnknek köszönhetően alig 15 perc alatt kaptunk alkalmi fuvart (a három csomag kávéért később adtuk oda). Csapatunk háromnegyed része a pótkeréken rugózta végig a szerpentint. Aztán helyi autóbusz következett, majd villamos, majd éjszakai vonatkozás, személykocsik, határátkelés, végül Mezőkovácsháza, ahol fürödtünk, ettünk, aludtunk, egyéni sorrend szerint.

Majdnem elfelejtettem! Erdélyben, a Király-kőn és a Csukásban voltunk. Aki nem hiszi, jöjjön el, és nézze meg videó-filmünket.

*Újoncok az első
bevetésen*

Ég és föld között

*Ez nem Ördögh Krisztián
napja!*

Radnai-havasok, 2000

(Hegymászás három felvonásban)

Színhely: kétezres csúcsok, széles, lapos hegyhátak, hatalmas gyephavasok, néhány hófolt és tengersizem Erdély északi peremén.

Főszereplők: négy diák, és két tanár a Mezőkovácsházi Hunyadi János Gimnáziumból.

Mellékszereplők: néhány pásztor és turista, birka- és kecskenyájak, ménesek.

Első felvonás

A Pietrosz (2303 m) meghódítása

Aradról indultunk, és egész éjszaka utaztunk az expresszvo-naton, mire a havasokhoz értünk. Sajnos megfeledkeztünk arról, hogy az első osztály ülései kihúzhatók, így meglehetősen gyűröttten kászálódtunk le a vonatról Romulinál. A kis falucs-kában évszázados hagyományok szerint építik a faházakat, és hasonlóan gazdálkodnak, a pataknál még a mosósulyok járja. Azért hamar ráakadtunk egy kisteherautóra, és némi alkudo-zás után már a hegyi úton zötykölődtünk. Pár kilométer után vége szakadt a gyöngyéletnek, s 25 kg-os zsákjaink 5 napig le-csatolható púpként nőttek a hátunkhoz.

Hiába tömtük magunkba a sok cukrot és csokit, hamar elfo-gyott az energia felfelé menet, és csak délután értük el a kívánt magasságot (kb.:1700 m). Kedvünkre válogathattunk a rosz-szabbnál rosszabb sátrazó helyek közül. Aki még mindig friss-nek érezte magát, mehetett fáért, vagy vizet keresni.

A következő nap eseményeit a felhők osztották szakaszokra. Az egyes jelenetekben gyönyörű havasi virágok nézegetése, hó-golyózás, sziklamászás szerepelt, majd mindegyik után viharos széllel legördült a függöny, s produkciónkat hangos égzengés közepette kiadós jégesővel díjazták az égiek (más néző nem

volt). A kényszerű elismerést feledtette a fantasztikus panoráma, az égboltot átívelő szivárvány, a csúcs elérésének öröme.

Második felvonás

Az Ünökő felé

Nyitányként elénekelhettük volna a „Deres már a határ...” kezdetű nótát, de a csípős reggelen nem voltunk rózsás kedvünkben. A bogrács kihasználatlanul maradt, sem vizünk, sem fánk nem volt a tea főzéshez. Szerencsére az idő javult, és kellemes napsütésben róttuk tovább a kilométereket.

A turistajelzések elég jól fel voltak festve, de hiányoztak az eligazító táblák, így elég gyakran kellett a térképet nézegetni. Ha ritkán találkoztunk egy pásztorral, kölcsönös bosszankodás lett a vége, mert nemigen értettük meg a román eligazítást, viszontásul nem kapott tőlünk cigarettát (egyikünk sem dohányzott). Kicsit javult a helyzet, amikor egy bukaresti fiatalember – magányát enyhítendő – csatlakozott hozzánk, mert az angol belépett közvetítő nyelvként. A Gargalau-nyeregnél végre cél-egyenesbe értünk: előttünk magasodtak az Ünökőre vezető, egyre tarajosabb gerincek. A hegyek fölé kúszó vékony felhőfátyol időjárási front közeledtét jelezte. Akárhogy igyekeztünk, az eső előtt csak megközelíteni tudtuk a csúcstot.

Harmadik felvonás

Menekülés a hegyről

Az utolsó éjszakán viharossá erősödött a szél, reggelre a sűrű felhőben 5-10 méterre csökkent a látótávolság. Vízet mindenképpen keresni kellett (1 liter maradt összesen), és az idő javulására sem számítottunk (ez be is igazolódott), így a hazaindulás mellett döntöttünk.

Szerencsére egyikünk sem csúszott le a vizes sziklákról, senkit sem sodort le a szél a keskeny gerincről, nem tévedtünk el és nem hűltünk ki (meg). Történetünk inkább komikus fordulatot vett, ahogyan a szakadó esőben „korcsolyáztunk” a fakiterme-

lő út sárga iszapteknőjében, majd hernyóként araszoltunk egy kidőlt villanyoszlopon keresztül a magáradt patak túloldalára. A ránk ragadt piszoknak bőven volt ideje leázni rólunk, mire a radnai vasútállomásig gyalogoltunk. A vonaton még támadt némi bonyodalom a helyjegyek körül, azonban két csomag kávéval elsimítottuk a dolgot.

Végül, ha kissé megtépázva is, de egészben, és elégedetten tértünk haza.

Lankás hátak, hatalmas gyephavasok: ez a Radnai!

Jégesők közötti szünetben

Különleges sziklaformák - és Varga Sanyi

Kelemen-havasok, 2001

Két, jól megpakolt személygépkocsival indultunk Mezőkovácsházáról nyolcan, és ugyanannyi hátizsák. Láng István barátom már várt bennünket az aradi vasútállomáson az elővéltelben megváltott jegyekkel, így gond nélkül felszállhattunk. Nem csodálkoztam különösebben, hogy néhány helyünk már foglalt volt, szintén érvényes bilétával. Mivel amúgy sem akarunk aludni (éjfél után nem sokkal érkezünk a célállomásra), és másutt volt hely, nem csináltunk ügyet a dologból (amúgy sem lett volna értelme).

Vatra Dornán találomra indultunk a sötét hegyoldalnak. Vagy fél órát botorkáltunk a tehénlepényes szűk utcákon és az elkerített kaszálórétek között, míg végre egy szélesebb elágazásnál nagy nehezen lesátraztunk hangos kutyaugatások közepette. Szabó Attila és Ördögh Krisztián hálásak lehetek a szép időnek, mert csak egy antisátrat tudtak összetakolni. A reggelit Gaál Jancsi másfél finom dinnyéje zárta, a megmaradt felet egy mosolygós asszonykának adtuk, mert nem voltunk hajlandók tovább cipelni. Sajnos, az autóbusz több óra múlva indult Gura Haitii-re, így csekély nyelvtudásom és újsütetű magyar ismerősöm segítségével két Daciát „hajtottam” fel. Bár előre tisztáztuk a viteldíjat, a fizetésnél úgy tűnt, az egyik sofőrnek kirázódhattott valamelyik döccenőnél a memória-modulja, végül sikerült visszazökkenteni a valóság talajára.

Kellemes időben gyönyörű kaszálóréteken vitt az utunk. Suszter tanár úr most biológia szakjának is hódolhatott: tárncsok, orchideák, pacsirtafüvek, harangvirágok, árnikák és még sok-sok – számunkra ismeretlen – virág pompázott. Mind magasabbra jutva csaknem az egész tervezett utunkat beláttuk: a harmadidőszakban létrejött hatalmas vulkáni kráter peremének hegyeit.

Ismerve a hegység vízszegénységét, tartalékot is vittünk, ami legnagyobb megrökönyödésünkre kellemes illatú habot vetett

az eredetileg mosószeres kannában (kollektív bűnösök: Eleki Feri és Nándi). Ahogy a fenyvest felváltotta a boróka, egyre sziklásabb lett a terep. Hátizsákjainkat a sűrűbe rejtve könnyű felszereléssel néztük meg a „Tizenkét Apostol” sziklaalakzatait, és elsétáltunk a Tihu csúcsig, ahol mintha a földből nőttek volna ki a 10-20 méter magas fantasztikus képződmények.

A kitérő után ismét felmálháztuk magunkat. Emlékezetem nem hagyott cserben, hosszú évek után is megtaláltam a forrást. A víz finom volt és hideg, viszont alaposabban szemügyre véve üvegjeinket, kisebb akváriumra emlékeztettek. Tíz perc múlva romantikus sátrazó helyet találtunk: csodálatos panoráma, egyenletesen füves, sima terep, tűzrakási lehetőség, birkanyájak, lovak. Pirer Kati kedvéért az egyik pásztorgyerek még lovas bemutatót is tartott.

Másnap az eső egész délelőtt kerülgetett bennünket, mi pedig a borókákat és a törpefenyőket, mert a kevésbé járt hegyen alaposan benőtték az utat. Délután a Pietrosz (2100 m) lábánál üttünk tábort. A rutinosabbak („öregek”) jól kipihentük magunkat, míg a „fikák” lelkesen tovább gyötörték magukat mindenféle külön utakkal.

A következő nap korán indultunk a csúcsra. A hegy nem véletlenül kapta a Pietrosz (köves) jelzőt: felső részét csak gyér növényzet borítja, helyenként keskeny taréjokon és fagy aprózta kőtörmelékeken mászkáltunk. Közvetlenül a csúcs környékén az „Ezeréves Magyarország” határain jártunk. Még most is jól látszottak a sok munkával kialakított hosszú, méternyi magas védőfalak, bunkerek, géppuskafészek, árkok. Némi keresgélés után egy 1906-os töltényhüvelyt találtunk.

Kissé lejjebb, a Magyar Negeri csúcsáról jól szemügyre vehettük a szemben lévő Román Negeriban létesített külszíni kénbányát, ami délutáni programként kínálkozott. A néhány éve bezárt üzem holdbéli tájhoz hasonlított. Hatalmas, rozsdás gépalkatrészek, lerobbant épületek szegélyezték az óriási bányagödört, melynek mélyéről csigavonalban hordták fel egykoron a sárga-vörös valamennyi színárnyalatát felmutató kőzetet. Egy

hatalmas csapágygolyó segítségével súlydobó versenyt rögtönöztünk, majd elhagytuk a nem éppen veszélytelen terepet.

Hazafelé kénytelenek voltunk 15 kilométert gyalogolni Gura Haitiig (itt zártuk a kört), mert a bányá bezárásával a völgy felső szakasza teljesen elnéptelenedett, és megszűntek a munkásszállító buszok. Vatra Dornán az esti vonatig a városban ténfereg-tünk, majd Suszter tanár úr sármos mosolyának köszönhetően protekciós jegyet vettünk, így két fülkére osztva viszonylag kényelmesen utazhattunk Aradig, ahol már vártak bennünket a telefonon odarendelt hazaiak.

Romantikus táj (a Kelemenben)

A „Tizenkét apostol” vulkanikus sziklaformái előtt

A Pietrosz (2100m) csúcsán

Tábori humor

Sátorozás 2000 méteren:

- *Te hány zokniban alszol?*
- *Az összesben!*

Kora este, holtfáradtan a sátorban:

- *Csak az a baj, hogy még világos van az alváshoz.*
- *Nem gond, felveszem a napszemüvegem.*

Videofelvétel a rendszeresen hátul kullogókról:

- *Tanár úr!... Ezt a jelenetet majd tessék a sor elejére bevágni!*

A Pietrosz csúcsa felé, a 3. jégeső kezdetekor:

- *Kérem a panaszkönyvet!*

Brassóból hazafelé mennénk vasutassztrájk idején:

- *Nem lehetne kitoloncoltatni bennünket?*

Találós kérdés:

- *Mi a sátor?*
- *Hártyavár!*

Csak fizikailag fáradt túrázó ötlete:

- *Mennyi még a csúcstg?*
- *Úgy két óra.*
- *Akkor azt itt kivárom!*

Felfedezés nagy esőben:

- *A bakancsom vízálló!(?)... Csak Én nem állom, hogy áll benne a víz!*

Néhány tanács a hátizsákba pakoláshoz

- Egyedül pakolj és válogass a túrára, mert ha jóanyádra hallgatsz, igásállatként cipekedhetsz.
- Tájékozódj a túra mibenlétéről, hogy feleslegesen ne vigyél szappant, fogkefét (borotválkozó felszerelésre, dezodorra, tükörrre ne is gondolj).
- Csokiból többet vigyél, kenyérből kevesebbet. (A kenyér 5 nap után vagy elmorzsolódik, vagy fakeménységűre szárad, vagy megpenészedik.)
- A közös sábornak ne a ponyva részét válaszd, később ez lesz a nehezebb a nedvességtől.
- Ne vigyél zseblámpát – ha lemegy a nap, örülsz, ha alhatsz.

Miért jó elől menni?

Hiheted, hogy te vagy a legerősebb, és ez további erőt ad.
Tied lesz a legjobb pihenő-kő, sátrazó hely.
Te már pihensz, amikor a hátsók még izzadnak.

Miért jó hátul menni?

Ha az elsőket eltévednek, te gyalogolsz a legkevesebbet potyára.
Az elsőkre esik a legtöbb víz a fákról, ők lépnek bele a leg több trutymóba.
Az elsőket támadják meg a pásztorkutyák.

Erdélyi turistabölcsesség

A legjobb útitárs: a szalonna.

SÍTALPAKON

Sítáborok Jahodnán (Szlovákia)

Egy kezdő síző viszontagságai

Eddig még csak a tévében láttam sílécet. Most igazából megtudtam, hogy milyen hosszú, és nehéz. A bakancs rövid, de az is nehéz. Ráadásul szorít és tör, az inkvizíció valamikor nagy hasznát vette volna.

A lécen kötés is van. Ez fogja a bakancsot, persze csak akkor, ha szabályosan bele tudunk lépni. Ez fölöttébb nehéz művelet, mert vagy ferdén áll a léc, vagy elfelejtettük kinyitni a kötetést, vagy tele van a cipő talpa hóval. Ha mégis sikerül, következik a csúszás mindenfelé, csak a kívánt irányba nem.

Semmi baj, leevickélek a kezdő sorba, néhány nap tanulás, és legtöbbször arra megyek, amerre akarok. Addig azonban százszor meg kell mászni a hegyoldalt lécestől, ledúrnai vagy másfél mázsa havat, persze „ekézve”. Ha akarok, gyorsabban is mehetek felfelé „szálkázva” – de nem akarok –, gyorsaságból elég lesz lefelé is, az legalább nem annyira fárasztó, csak veszélyes. Megtanulom, melyik a hegyléc, melyik a völgyléc, kár, hogy nem írták rá, mert teljesen egyformák. Amiből kettő van, azt általában keverni szoktam. Még szerencse, hogy nem lehet kacsaláb.

Ha már nem bírom a hegymászást, irány a felvonó. A sor végéig megyek, onnan csak kínlódom: 2-3 embert letaposok, csúszok előre-hátra, oldalra (felfelé nem, még szerencse – egy bajjal kevesebb).

Némi segítséggel sikerül elindulni. A siker nem tartós, pár méter után kiesek. Elég lett volna szakaszjegyet venni... Még háromszor ismétlek, végül megmaradok a rúdon. A következő percek a „kiszállás” megtervezésével töltöm. Valamit megint elszúrtam, mert ennek is esés lett a vége. Végül csatasorba álltam, és folytattam tanulmányaimat Németh tanár úrnál.

Már kezdtem biztonságban érezni magam a hegylábi övezetben, amikor a pálya tetején folytatódott az oktatás. Azt hittem idegösszeroppanást kapok, mikor lenéztem a lejtő aljára. Félelmem tovább fokozódott, amikor sercegni kezdett a léc a

kanyarodásnál. Már azt hittem, jeges a pálya, mikor megmondták, hogy csak kemény a hó. Ez nagyon megnyugtató, úgy-hogy teljes odaadással kerülgettem a tömör hógombócokat. Ez nem ment simán, amit kék, zöld és sárgászöld foltjaim tanúsítanak a hátsó felelen.

Hálátlanság lenne a jahodnai pályát vádolni testi leromlásoméért, hiszen minden haladó szerint ideálisak voltak a körülmények. Valószínűleg igazuk lehet, különben nem tudtam volna kétszer is végigmenni az utolsó napon kitéűzött „Slalom gigant” versenypályánkon.

Farkas Erika tanárnő és csapata

1998

(Tanárok görbe tükörben)

Avramucz I.: /számítástechnika/

El nem érési utak a pályán.

Suszter: kódolás

(úgy mint: élezés, völgyléc, tehermentesítés...)

Avramucz: hibás dekódolás, rossz parancs a lábnak

láb: hibaüzenetek, lefagyás

fej: RESET, rossz parancs erőltetése

eredmény: hardver (láb) sérülése

jövőre: mégse! – vagy mégis?

Józsa K.: /matek/

Pulóvert kötögető pók

Biztonság, mérlegelés, józanság ($2 \times 2 = 4$)

Magániskola

Király A.: /amatőr (ma már profi) színész/

Canis lupus – a farkas. Akela!

Izom, ín, csont, és bőr. Szürke szem, szúrós tekintet,
fogvicsorítás

Önfejlesztés, öntörvény

Önkifejezés: este a kollégium folyosóján: LGT, Webber

Önkíséret: gitár, törköly

Kísérő: sör

Jövőre golfozni megyek! Vagy mégse?

Nagy T.: /matek-infó/

Sí – SI: hosszúság(a): 2 méter

tömeg(e): 1 mázsa

űrmértékek a kollégiumban: cent (ritkán), feles, deci, liter,
demizson

A lejtő fizikája:

Súrlódás, légellenállás, súlypontcsökkentés

Gravitáció – gyorsulás – tehetetlenség – *rugalmatlan ütközés(ek)*

Nagy Sz. K. /*kismama*/

Variációk egy témára:

1. Aki kettő helyett siesel

2. Potyautas burookban

3. Hogyan spóroljunk meg egy gyerekbérletet?

4. Hogyan sielhetünk gyorsan, zárt lábbal 2 hónaposan?

Németh I. /*erő-szakos táborvezető*/

Szabadjegy – szabadidő

Időjárás: rendelés törölve!

12 nap: arccal a Nap felé – napbarnított!

Zárt lábak, egyensúly. Súly: lábanként 3-3 cent

Kapcsolatok: Ian Becher, Johnnie Walker, a Jóisten(?)

Raffai L. /*Erostyák Z. felesége – szalmaözvegyen*/

Romantikus magány

Hómupipőke

Erosz! Miért nem hozod a pipőkémemet?

Suszter I. /*síoktató*/

Csuszi: a princess

Hercegi kézfogók: fiúk, lányok, kicsik, nagyok – kapaszkodok!

Lélek – lelkesedés – lelkiismeret

Lesiklás: ritkán, a helyzet magaslatáról

Sarkadi L.-né: /*az Én kedvesem*/

Pótanya – anya – anyaszív –

Szívem! Szíveskedjél vacsorát főzni!

Sarkadi L.:

/„A sípályák fagyott bajszerű réme!”- igazgatói minősítés/

Sítábori előkészületek otthon:

Guggolások, néhány fekvőtámasz (nyögve), futás: semmi

Melegítés a pályán:

Gyaloglás a felvonóhoz, közben lábemelgetés

Pálya üzemmódok: felső harmad: ahogy lehet

középső harmad: ha lehet, jól

alsó harmad: go...jóóóóó!

Teljesítmények: 100%, maximum, orrvérzésig

Napszakok: reggel: az izomlázadás leverése

nappal: csúcsra-járatás

éjjel: magam alatt vagyok!

Ifj. Németh István, és tanítványai

Szubjektív napló, 1999

Szombat

Csapatunk jó széllel vitorlázott Kassa felé. Mint mindig, most is aggódtunk az időjárás miatt. Tibor kontrázta a havat, élő (live) telefonos üzenetre hivatkozva záporosót jelentett. Csak Kassán derült ki, hogy dezinformáltak bennünket. Nem szlovák, nem magyar, hanem Német(h) volt a tettes. A hóviszonyokat tekintve nyugodtan aludtunk el.

Vasárnap

A farkasordító szélben majdnem hanyatt vágtuk magunkat, amikor megláttuk a pályát. Még az avatatlan kezdők is rájöttek, hogy a csillogó szürkésfekete foltok jégből vannak. Nemsokára tompa puffanások jelezték a közelebbi ismerkedést. Rövidesen kiderült, hogy a teázóban kellemesebb az ülés, így csak a profik gyilkolták magukat a pályán.

Hétfő

A szél elállt, a nap kisütött, a hőmérséklet emelkedett, minden körülmény ideális volt – a pályát kivéve. Király A. és munkatársai jégtörő üzemmódban közlekedtek, csaknem az egész hegyoldalt sikerült ledarálniuk. Ebbéli igyekezetében Nagy Tibor még a kötéseit is összetörte, szerencsére magát nem. Most bebizonyosodott, amit biológiából tanítok: a csont erősebb a vasnál. Ki is érdemelte a tanár úr a sztálin (= acélos) jelzőt. Bajusz növesztését javaslom!

Jómagam az egyszemélyes bobozás gondolatával foglalkoztam a felvonónál kialakult jégteknőben.

Az esti vetélkedő sok állatságot tartogatott. Feleségem elképesztő hitelességgel adta elő a „libát”, született egy „marha” is (Bohus A.), azt nem értettem, Kondacs A. miért nem akarta pottyantani a kutyagumit?

Kedd

A várva várt hó megérkezett! Kicsit apró szemű, de jobb a sűrű fillér, mint a ritka forint. Király A. és lelkes csapatát látva Madách szavai jutottak eszembe: Vezess új utakra, Lucifer! Jómagam a technikai fejlődéssel voltam elfoglalva, aminek meg is lett az eredménye: 4x (az x a bukásokat jelenti). Délután Kassa raktározási gondjain próbáltunk enyhíteni, de pénztárcánkat látva impotenciális vásárlókká silányodtunk, az áruházak pedig melegedőkké alakultak. A sikerélményt az esti paprikás krumpli jelentette, amiből olyan jól sikerült belakni, hogy egy óra hoszszáig csak fekve tudtam bemondani a piros ultit.

Szerda

Ma többször találkoztam egy magányos kék bolygóval, aka-rom mondani bolyongóval. Kereste az elveszett sízszemüvegét. Mondtam neki, hogy a hátizsákja mellett találja (t.i. az is elve-szett). Néhány kezdő felmerészkedett a nagy pályára. Nagyobb pálya, nagyobb lejtőszög, nagyobb sebesség, nagyobb esések, nagyobb számú esések.

Kivédési lehetőségek:

1. További tanulás (további esésekkel)

2. Teázó

Jómagam szinkron műkorcsolya edzéseket tartok a „Muzi” feliratú helyiségben. Napjában egyszer, esetleg kétszer, attól függően, mennyit teázok. Már az ajtóban felkészülök a gyakor-latra. Következik egy tripla elszúrt rittberger. Sajnos produkci-ómat nem kíséri tapsvihar, mert az esetleges nézők keze más-sal van elfoglalva.

Csütörtök

Élvezzük az előző napok égi áldását. A bőség zavarával küszködünk: mélyhó, porhó, csonthó. Technikák: eke, mellé-zárás, zúgatás. Ütközések: idegenekkel, magyarokkal, fával. Fenyőfával, nyírfával, csipkebokorral - ez a legrosszabb, mert szúr. Jómagam jégralit gyakorlok a felvonóban.

Péntek

A verseny napja. Csak semmi cécó! Akarom mondani cicó, illetve cicónadrág, mert tegnap is melegem volt. Inkább esernyő, vagy esőkabát kellene. A hó olyan, mint mi vagyunk öt nap után – lötyyedt.

A versenyen jöttem rá, hogy a sí küzdősport. A legtöbben küszködtek, hogy megmaradjanak a lécen. Még nem ismerem a végeredményt, de ha nem a mi csapatunk nyer, megóvom a versenyt, mert a tanárok 100%, a szakképzősök tuti, de nem lehetetlen, hogy a többiek is doppingoltak.

A mai napról a mesebeli kásásfazék jutott eszembe: mindenütt csak hókása és kása és kása – szeressük!

Szégyenszemre 20 perccel idő előtt kellett befejeznem a síelését, mert kikészült a futóművem.

2001

Szombat

Azt hittem, rossz helyen járok, amikor a kollégiumban beléptem a szobába. A színvonaltól meglegedetten pattantam vissza az ágyról – ezen még puhítani kell a jövő télig.

Az est fénypontjaként megnéztük Kovács Ko-Kó „KO”-s meccsét. Aztán egy nehézsúlyú került padlóra, majd én az ágyba. Az éjszaka hátralévő részében kiütést szenvedtem horkoló társamtól

Vasárnap

Lehet, hogy egyedül síeltem, mert a csapat eltűnt, mint szürke szamár a ködben.

Hétfő

Az ázott ürgék napja. A hangszóró üvölt: Privohu nahradne, nahradne poho zemeranim? Szabad fordításban: Ej, felvonó-

sok, felvonósok, mit fogott a hálótok? Felakadt Szűcs Judit, aki valahogy kiszabadította magát, majd Farkas Norbi, akin már csak az Atyaúrsten, azaz Suszter tanár úr segített. Benkő Edina is horogra akadt, én mentem szákolni.

Kedd

Kassa: 4x1,5 km gyaloglás és 3x6x150 méter erőltetett néze-
lődés az áruházakban. Tényleg kipihentem magam?!

Esti móka: akarom mondani: eszкимóka. Dühöngő szél, ka-
vargó hó, jégcsap a bajszon. Etilalkohollal próbálom csökkenteni
a fagyáspontomat. Mások a fűtött, kivilágított igluban várják
ki a bérlet végét.

Szerda

A szűzhó megbecstelenítése.

Csütörtök

Este: videóról mazsolázzuk Németh tanár úr csodálatos elte-
rülését, majd a szétszakadt kígyó szívszorító történetét csoport-
os előadásban.

Éjszaka: maratoni ultiparti.

- Volt: 3 bukott ultim (egy piros és két másmilyen)
- 24 m³ füst
- Dáridó (benne legalább hatszor a pancsoló kis?lányok /
Rodoszon/, ugyanennyiszor : a „Szeresd a testem baby!”
- és volt 500 Ft-om, míg idegen (Németh) kézre nem került

Péntek

„Slalom Gigant”. Voltak nagy (Nagy T.) tarolások (kétszer),
sztahanovisták, akik többet mentek, mint kellett volna, (G.I.,
B.E.), láttunk önfeláldozón célba vetődőt (J. O.). Megjelent a
„mester” (Mihály K.) és tanítványa (Varga T.) akarom mondani

Júlia és Rómeó, akik egymás után buktak el a drámai forgatókönyv szerint.

Verseny után szabad sízés következett, már azoknak, akik nem dőltek ki a sorból.

JELES NAPOKRA

A veréb is madár!

Mint a tudósok általában, Herman Ottó is messzebb látott az orránál. 1906-ban kezdeményezésére törvénybe iktatták, hogy az iskolákban emlékezzenek meg a „Madarak és Fák Napjáról”, amely ünnep általában az élővilág megóvására hívja fel a figyelmet.

A XX. század második felét volt szerencsém átélni, és megtapasztalni, hová jutottunk, a szakemberek most már folyamatos figyelmeztetése ellenére. Mint elemi iskolás, nem is hallottam erről az ünnepről, ekkor még Fekete István is (gyengébbek kedvéért a Vuk, Tüskevár szerzője) tűzokra vadászott.

Megünnepeltük viszont a majálist „hibrid” üzemmódban, mert mint falusi iskolások egy közeli erdőszélre mentünk kirándulni. Itt gyereknek való sokféle szabadtéri játék mellett ismerkedtünk az erdő-mező állataival, főztünk is, és be kell vallanom, az étlapon varjú is szerepelt! Nem akármilyen mutatvány volt felmászni a szűrös akácfák tetejére a varjűfészekhez (balesetvédelemről szó sem volt), hogy aztán szakértelemmel legyenek kiválogatva a megfelelő fiókák. Bár zsenge korom miatt ebben nem vettem részt, én is megjelentem a fogyasztói társadalom egyik tagjaként.

Persze házunk táján is voltak madarak: a „vadi” (vadgalamb, balkáni gerle), és a veréb. Sajnos a gerlek minden szempontból elérhetetlenek voltak, így érdeklődésünk a verebek felé irányult. Egyik program a fészkek, tojások kiszedése (tönkretétele) volt. Engem a megtalálás, a hozzáférés izgalma vezetett, és nem is mentem ezen túl. Már akkor is voltak olyanok, akik földhöz verték a fiókákat, és jó mulatságnak gondolták, hogy több felnőtt verebet kössenek egy hosszú madzagra, és figyeljék a szerencsétlen állatok egyet nem akarását a repülésben. Ma is emlékszem a kimerült állatok lezuhanására, és a vérző lábukra, melyről a zsinég leszedte a bőrt. Már felsős voltam, amikor légpuskát vehettem a kezembe. Édesapám volt ugyanis

(pedagógusként) az MHSZ iskolai lövészetvezetője, és néhány fegyver tárolója. Megszerzett tudásomat, úgy véltem, igazi vadászaton kell kipróbálni. Mindjárt sikerült egy gerlét elejteni. Addig rimáncodtam nagyanyámnak, míg megfőzte – sajnos –, mert csak a tisztesség okán gyúrtem le rágós húsát. Aztán lőttem két verebet a macskának. A harmadik csak megsebesült, és vércseppeket hullatva egy nagy farakás alá húzódott. Kicsit elgondolkodtam – és végleg befejeztem a vadászatot.

Kora nyár volt. Egy esős nap délutánján gimnazista társaim egy elázott növendék csókát hoztak a kollégiumi szobánkba „megmentésre”. Célszerűen a kitakarított cserépkályhában szállásoltuk el, délutánonként ő is kapott kimenőt (tőlünk, a szobában való repkedésre). Ilyenkor táplálkozott: bőven, mert a menza már akkoriban is elég gyenge volt. Étkezés után rizszemektől ragadós csőrét akkurátusan az ágyakat takaró pokróchoz dörzsölgette, melyekre egyébként (más területekkel együtt) „tisztelét tette”, mert nem volt szobatiszta! Végso ki-repüléséig a fél kollégium a csodájára járt (nevelőtanárunk a másik félhez tartozott).

Egyetemistaként téli vizsgáimra készültem. Sivár albérleti szobám ablaka egy nagy cseresznyefára nézett. Hosszú madzagra függesztve szalonnadarabot lógattam a cinégéknek, látványuk mindig örömet okozott a nagyvárosban. Nem kis meglepetésemre egy varjú (melyekből a debreceni Nagyerdőn telente sokat láttam, hiszen ide húzódnak Közép-Európából) mutatott érdeklődést a szalonna iránt. Fejét forgatva próbálta kiokoskodni a megoldást, mind lejjebb ereszkedve a vékony ágakon. Azután, mint aki mindig ezt tanulta, lehajolt, csőrével megfogta a madzagot, feljebb húzta, majd a lábával rálépve az ághoz szorította. Néhány „fogás” után megszerezte a csemegét.

Manapság a madarak ébresztenek. Alig pitymallik, és elkezdik a feketerigók, aztán a verebek rajcsúrozása következik mindjárt az ablak alatt. Ide találtam ültetni egy gránátalma bokrot, mely éppen megfelel a kívánalmaknak: sűrű és biztonságot nyújt a ragadozó madarak ellen, ráadásul közel van a fészekhez. Mert

néhány pár nálam fészkel, mármint a tetőtéri ablak és a nagy tető „verébdeszakája” (az ácsok találó szóhasználat) alatt.

Talán vezeklés (amúgy is védett madár lett!), de nem bántom őket, bár némi szeméttel jár a fészkek karbantartása, és persze van ürülék is. Szerencsére főként a tetőre teszik a „dolgukat”, amit legalább lemos az eső, és messziről úgysem látszik. Másfelől úgyis visszaköltöznének, vagy más bérlők jönnének (ezt a feleségemnek szoktam mondani, aki árnyaltabban látja a dolgokat). Ha a kertben kapálok, vagy locsolok, mindjárt megjelennek, jön-e ki valami finomság a földből? Szilvafáimról szorgalmasan szedegetik az apró levéltetveket, a nagyobb rovarokat a fészekbe hordják. A jól végzett munka után megkezdődik a traccsparti a kerítésdróton, vagy a tollazat igazgatása, a buksi fejek vakargatása.

Hiányoznának!

„Darumadár útnak indul...”

...Mint évezredek óta mindig. Észak-Afrikában telelnek, és március végén, április elején átvonulnak hazánkban. Amikor a nóta keletkezett, még nálunk is fészkeltek a kiterjedt nádasokban, mocsarakban. Ezeket felszámoltuk, így aztán több mint száz éve tovább kell menniük Európa északi részére. Mindig összeszorul a szívem, ha szőlőmetszés idején hangos krúgatósukra felfigyelve nagyobb csapataikat észreveszem az égen. Ebben a felgyorsult, zavart világban számomra a természet „örök” (?) rendjét, az állatok élni akarását jelképezik.

Miért?

Szerte a világban állatfajok (nem csak madarak) ezrei kelnek útra évről évre. Sőt! Bizonyos tengeri fajok, vagy a tundrák, szavannák egyes lakói állandóan úton vannak. Az ok egyszerű: a helyben maradás halál, ha a fagyos tél, vagy a szárazság

miatt nem képződik hosszú ideig élelem, vagy „csak” elfogyasztották a közelben lévő készleteket. Viszont az év másik fele bőséget hoz, és a versenyben ki kell használni a kínálókozó lehetőségeket.

A vadludak vállalják a hosszú utat a tundráig, mert ott kevés ellenségük húzza ki a telet, a tengerpartokon, füves területeken bőséges asztal várja őket, ráadásul a sarkkörön túl a napi 24 órás világosságban folyamatosan lehet táplálékot gyűjteni a gyorsan fejlődő fiókáknak... Megéri.

„Programozott” útvonalak

Ma már robotrepülőgépek hasítják az eget. A madarak kicsit hasonlítanak az irányítás vonatkozásában. Genetikai program („öröklött térkép és utasítás”) van agyukban, a GPS-t náluk a mágneses erőter érzékelésének képessége, a csillagok és a Hold, vagy a Nap állásának figyelembe vétele helyettesíti. A távolságot az energia („üzemanyag”) fogyasztásból számolják, és időről időre egyeztetik az alattuk elterülő tájat a belső térképpel.

Mondanom sem kell, hogy szükség van az idősebbek tapasztalataira, pláne a mai világban. A cetek, madarak mozgását az emberi kommunikáció jelei, a Hold alapján tájékozódó lepkék, tengeri teknősök mozgását a városok éjszakai fényei zavarják meg.

Csak kevés faj vállalkozik a hosszú távú repülésre a tengeren, óceánokon keresztül. Madaraink főleg a partvonalak mentén, többségében a Boszporuszon, Dardanellákon keresztül, a nyugat-európai fajok a Gibraltári-szoroson keresztül érik el Afrikát. Útközben szokásos pihenőhelyeik vannak, itt erőt gyűjtenek, és ha az időjárás megengedi, napokon át táplálkoznak. Ezek a sokat emlegetett „zöld folyosók” állomásai. Még a szerény Szárazér, vagy a Rajta-erdő is szerepet kap ebben a vonatkozásban, úgy is mint tájékozódási pont.

A mi madaraink számára a telelőhely nem feltétlenül Afrika. Lehet Ázsia közelebbi területe, vagy csak a mediterrán vidék,

néha még addig sem mennek, csak egy kicsit „lejjebb” húzódnak. Érdekes, hogy gyakran ezek helyébe lépnek az északi rokonok. Például az egerészölyvek telente északról kapnak utánpótlást, és együtt maradnak, vagy a mieink húzódnak délebbre. A vetési varjakhoz kelet felől jönnek segédcsoportok az ottani kemény fagyok elől. Ők tehát nem délebbre, hanem nyugatra vonulnak (közelebb az óceánhoz).

Menni, vagy maradni?

Ezek az állatok az évezredes evolúciós gyakorlatot követik. „Program szerint”, a végsőkig kihasználják a kínálkozó lehetőségeket. Mint a jó pókerjátékosok: minden leosztásnál mérlegelik a kockázatot, a várható nyereséget és veszteséget. Minden újabb lap (változás a lehetőségekben) újabb mérlegelés és döntés. Talán annyiban játszanak másképp, hogy ők kevesebbet mernek „blöffölni”, hiszen a bukás a halállal egyenlő.

Persze mi csak homályosan látunk bele egy vonuló madár lapjaiba. Úgy tűnhet, hogy a furcsa módon nálunk áttelelő darvak, ludak, kócsagok, gémekek „all in” (mindent bele) egy lapra tettek fel. De nézzük meg, hogyan elemezhet például egy daru, és tényleg minden egy lapon van-e?

Maradni:

- Az időjárás kifejezetten jó (enyhe), és nincs hótakaró.
- A mezőn sok a fel nem szántott tarló, elmaradt termés, szépen zöldell az őszi búza.
- Sok a pocok, az egér, hiszen a vegyszeres irtás anyagi okok miatt elmaradt, a rókákat a vadászok tartják kordában.
- Ha itt kevesebb is a táplálék, nem kell repülni (energiát pocsékolni), a hosszú út kiszámíthatatlan veszélyeit felvállalni.
- Ha sikerül átvészelni itt a telet, óriási előnnyel lehet visszaérni a költőhelyekre, jobb területeket lehet foglalni, hamarabb lehet hozzáfogni az utódneveléshez.

Menni:

- Ha mégis rosszra fordul az idő, akkor sem veszett el minden: egy hét, és ezer kilométerrel délebbre érhetünk (eddig pihentünk, tartalékaink megvannak)

A legtöbb vonuló fel sem teheti az előbbi kérdést, hiszen például a rovarrevők (fecskék, gébicsek, poszáták...) a legenyhébb teleken sem találánának ennivalót. Gyors, (zsákmányszerző) repülésük nem engedi meg az elnehezülést, a nagyobb zsírtartalékok felhalmozását. Az apróbbaknak nagyobb a fajlagos energiafogyasztásuk is. Menet közben is táplálkozniuk kell, ezért mennek el a leghamarabb, és jönnek vissza a legkésőbb.

A nagyobb testű ragadozók (ölyvek, sasok) már „kihúzzhatják” – ha kell dögevéssel is – a telet, esetleg kicsit délebbre húzódnak. Érdekes az is, hogy a fekete rigók városiasodott példányai itt maradnak, mivel kiegészíthetik étrendjüket az emberek által hagyott maradékkal, a kifejezetten erdei példányok viszont Olaszországban telelnek.

Egyes vízimadarak is dilemma előtt állnak. Ha nem fagynak be a vizek, (nagyobb folyóinknál vagy a kisebb csatornák egyes helyein, melegebb áramlatok, hidak, kifolyók környékén) csapatostól kockáztatnak (tőkés réce, szárcsa, vízityúk, kisvöcsök). A récék folyamatos úszkálással is teremthetnek szabad vízfelületet, ráadásul nagyobb zsírtartalékaik vannak.

Mostanában gyakran felmerülhet a kérdés: csak az időjárás rendkívüli, vagy a madarak is azok, akik ezt merték kihasználni?

Zsófi (*Gavia arctica*)

Zsófi egyéniség volt a Homokbánya-tavon, ezért is kapott nevet valakitől. Senki sem tudta, honnan jött, s hová tart, sőt hozzá hasonlót sem láttak eddig a vízen. Pedig voltak önjelölt hozzáértők a horgásztársadalomban, akik megpróbálták

azonosítani, de legalább annyian, akik elvetették a tippet. Zsófi teljesítményei tovább fokozták az érdeklődést. Ez a fehér mellű, sötét hátú, csaknem libányi madár képes volt egyetlen levegővétellel átúszni a tavat, és közben halászni is maradt ideje. Ilyenkor a vízből kiugró kis halak jelezték, merre jár. Gondolom, volt nagy riadalom az álmos pontyok körében a vilámgyors szigonyos vadász láttán. Csőre ugyanis hosszú volt, hegyes és erős.

Időközben előkerültek a szakkönyvek, mert egyes madarakat nehéz meghatározni. Más lehet a tollazat télen és nyáron, a nászruha és a „hétköznapi” viselet, különbözhet fiatal és öreg.

Hosszas tanakodás után végre biztosan ki lehetett jelenteni, hogy Zsófiiban egy sarki bűvárt tisztelhetünk. Már csak az volt a kérdés, mit keres nálunk nyár derekán, hiszen ilyenkor Skandináviában költenek. Bár kissé ügyetlenül mozgott a földön – vízi madaraknál ez gyakran megesik – külsérelmi nyomok nem látszottak rajta. Persze mai világunkban sok tényező zavarhatja meg a vonuló állatokat. Mindenesetre Zsófi itt maradt, és mindennapi látványossága lett a tónak. A part közelében róta köreit – ebből felszínen a legkevesebbet –, majd miután jóllakott, középre húzódva rendezgette tollait, és békésen ringatózott a napsütésben.

Közben erősödött az ellenzék hangja: „Zavarja a halakat! Összegabalyítja a damilt!” – és hasonlók. Volt némi igazság ezekben a kijelentésekben, de ne felejtsük, Zsófi az életéért halászott! Felvetődött áttelepítésének gondolata a közeli vizekre, de tiszta lelkiismerettel nem lehetett végrehajtani, mert a lapos tocsogók alkalmatlanok a bűvárkodásra. Miután Zsófi többször csalihalat nyelve horogra akadt, tegyük fel, jó szándékkal, elvítették a tóról.

Csak remélhetem, hogy a sors kegyes volt hozzá, és ezen a nyáron már a fiókáit nevelgeti a messi északon.

Túlélés

Veréb anya(-tigris)

A téli tüzelő között akadt egy odvas rönk is. Magától adódott, hogy némi igazítással (vékonyítás, aljzat, tető, bejárat) odút csináljak kedves téli vendégeim, a széncinegék számára. „Előírás” szerint még a fagyos hónapokban dióbéllal édesgettem magamhoz kis madaraimat, akik körbejárták, sőt belülről is szemügyre vették a lakosztályt. Sajnos mégis úgy döntöttek, jobb nekik a nyugodt erdő, mint a városi felfordulás, és elmaradtak a kertből.

Nyár elején mégis csipogást hallottam az odúból: egy verébpár etetgette fiókáit. Tudomásul vettem elképesztő alkalmazkodásuk újabb bizonyítékát, és néha figyeltem az eseményeket. Egyszer – még az utódok kirepülése előtt – egy cinkepár keresgélt közelükben a bokrok között. Verébmama azonnal testével torlaszolta el a bejáratot, nem mozdult addig, míg a cinkék el nem repültek a közelből!

Dióbél királyfi?!

Ablakunk előtt egy gránátalma bokor van. Ideális hely kis madarak gyülekezésére: szélvédett helyen, a napos oldalon nő, és jó sűrű. Általában verebek szoktak itt konferenciát tartani (szerencsére „csak” napfelkeltekor kezdik), de télen a cinkék is szívesen pihennek itt. Éppen figyeltem a „partit”, amikor egy széncinke érkezett, csőrében nagydarab dióbéllal. Vártam, hogy hozzákezdjen a

csemegéhez, helyett mind lejjebb és lejjebb araszolt az ágak között, végül leszállt a bokor tövében az avarra, de néhány pillanat múlva tovaröppent.

Kisvártatva újból megjelent, de most semmi sem volt a csőrében. Céltudatosan szállt a bokor tövéhez, majd kibányászta az előbb elrejtett diódarabot, és hozzá is kezdett a lakomához. Gondolom, igyekezett tartalékot képezni a messzebb lévő etetőből, ami kiürülhetett ez idő alatt. Mindenesetre ilyen viselkedésről eddig nem is hallottam.

Drágán add az életed!

A parkfürdőnél szedgettem a teának való hársfavirágot, mikor oldalvást furcsa reppenéseket éreztem. Egy fekete rigó ugrabugrált a földközébe. Alaposabban szemlélve az eseményeket egy közepes méretű gyík is feltűnt, amint „kirohanásokat” intézett a rigó ellen. Persze Dávid harca volt ez Góliát ellen, az életéért, mert a rigó elszántan csipkedte, ahol érte. Egyszer sikerült a kis állatnak beleharapni a rigó egyik lábába. A támadó erre nem számított, felrepült a lábát nem eresztő gyíkkal együtt, de egyensúlyi problémák miatt rövidesen leszállt. A gyíknak sem kellett több: a pillanatnyi zavart kihasználva rögtön eltűnt a fűben.

Miért?

Őszutó. Most szokatlanul száraz és meleg. A szántókon hatalmas rögök éktelenkednek, egyik-másik tetején egerészölyvek strázsálnak. Ahogy közeledek, hirtelen vége szakad a pocok, és hörcsöglesésnek, szétterülnek a földkupacnak tűnő barna kabátok, és tulajdonosaik méltóságteljes körökkel csatlakoznak a magasban vitorlázó társaikhoz. Néhány száraz falevél velük emelkedik egy darabig, aztán egy rossz forduló... és lassan hintáznak lefelé. Madaraink öröklött rutinnal lovagolják meg a légörvényt a kívánt magasságig, majd könnyedén siklanak újabb vadászterületek felé.

Ilyenkor vannak a legtöbben, hiszen nemrég érkeztek az északi rokonok, akiket gatyásölyvek is elkísértek. Nekik világosabb a mellük, felülről fehér a farkuk és tollas a csüdjük, de ki vesz észre ilyen kis különbségeket abból a nagy távolságból, amennyire szokásosan közel engednek magukhoz. Egy bizonyos, az őszi-tavaszi időszakban több ölyvet látni erre felé. Ezért dühítő, hogy nem sikerült még gyenge videó-felvételt sem készíteni róluk, nemhogy jót. Hiába a terepszínű ruha, az óvatoskodás, rendre veszíték a szemek csatájában. (Hja persze, ők a rokonai a sasoknak!). Egyszer egy telefonpózna vége libben el, másszor egy ágvég válik el a törzstől, és mire észbe kapok, madaram már csak apró pont az égen.

Talán most! Nagy madár röppent odébb a bokrok mögött. Biztosan prédával küszködik, ezért maradt földközelpben. Igen. Egy egerészölyv, de már nem tud felrepülni, szárnyával sután támaszkodik a földre. Erőtlenül védekezik, amikor kézbe veszem, szinte súlya sincs már. Meglőtt lába duzzadt, két ujjá életelen, szárnya merev, szikkadt bőre alól kiténik a törött, odvas csontvég. Szájában tücsök: utolsó, kétségbeesett próbálkozás az életért. Tanácstalan vagyok. Nincs remény!

Aztán magamhoz ölelem a kedves állatot, és elindulunk a biciklivel. Ép szárnyát mintha még emelné a friss őszi szélben.

Riadt tekintete segítséget remél – kerülöm. Már csak a halál kapuját tudom kinyitni.

Néhány éve egy hasonló sorsú madarat találtam, akkor nem volt erőm megtenni. Sajnálom!

Szakértő a „négyzeten”

Hazafelé igyekeztem tanítás után, amikor az utcánk elejére érve „leszólítottak” a gépjármű-diagnosztikánál, hogy segítsek már azonosítani egy kígyót. Resteltem mondani, hogy nem vagyok herpetológus („hüllős”), így beletörődv

ve sorsomba battogtam az épületbe. Az adminisztrációsfülkéhez érve elképedek. Olajos kezű szakik lesik az internet különböző, hüllőkről szóló oldalait, (Sulinet stb.), a gép előtt kisebb papírdoboz. Felemelik a doboz fedelét, benne összetekeredve csaknem méteres, barnás színű állat. Feje más, mint az általam ismert vízisiklóé, inkább a kígyókra emlékeztet. A viperákra jellemző szalagminta hiányzik (nagy baj nem lehet!). Valamelyik kocsmában fogták, a függönyre (?) akart felmászni.

Mivel az ivócimborák „biztos, ami biztos” le akarták fejezni, az egyik állatbarát szerelő elhozta, hátha ártalmatlan. Arra is gondoltak, nem egészen alaptalanul, hogy egy gyűjtő engedte el, vagy megszökött.

Kérdő tekintettel néznek rám. Én is megszemlélem az internetes fotókat. Sajnos nem tudom a *biztos* választ. Gyanítom, erdei sikló lehet, bár életemben egyszer sem láttam, pedig sokat járok az erdőre csendben, figyelmesen. Persze attól még

észrevétlen maradhat egy rejtő színű, óvatos állat. Nincs mit tenni, gyorsan hazamegyek, előkeresem a határozót: „...a has szalmasárga, a hát kávébarna, az egyes pikkelyek széleit vékony fehér csík szegélyezi, a fejen 2 vajsárga folt...” Semmi kétség: erdei sikló!

Ilyenkor, ősszel próbálnak behúzódni, üregekbe rejtőzni, hogy átvészeljék a telet, így foghatták épületben. Gyorsan visszamegyek, megbeszéljük a „témát”, és már viszem is az állatot a Kutas-ér melletti, közeli erdőbe. Reméltem, tudok egy fotót készíteni, amikor eleresztem. Mintha megértette volna gondolataimat, pózolt egy kicsit, majd eltűnt a szemem elől a sűrűben.

Szép nap volt! Megmenekült egy állat (eszmei értéke: 10.000 Ft.), sikerült egy fotó, és többen „emberségből”, és a természet szeretetéből mutattak példát.

Néhány éve történt. A MÁV nagyalomlásának főnöke keresett telefonon. Előadta, hogy sok darázs lepte el az állomást, és fél, hogy veszélyeztetik az utazóközönséget. Hívták már a tűzoltóságot, de nem tudtak mit csinálni, nézzem már meg én is, ha ráérek. Megtudtam még, hogy nagyméretű, fekete-sárga fajról van szó, de mivel ez édeskevés a meghatározáshoz, „kiszálltam” lepkehálóval, ölüveggel, videokamerával. A vaskos és nehéz

határozót nem cipeltem, hiszen gyakran csak a sztereómikroszkóppal együtt használható a részleteket illetően. Azt gondoltam, lódarazsak lehetnek – ezek az általam Mezőkovácsházán megfigyelt legnagyobbak –, de megdöbbenésemre még nagyobb, élőben sosem látott darazsakat találtam, lehettek vagy 20-30-an.

Feltűnt, hogy néhányuk egy kivágott fa odvas tuskóját kerügeti, a többiek hol erre, hol arra szálltak le. Még az sem idege-

sítette őket, hogy kettőt begyűjtöttem közülük a határozáshoz. Sejtettem, melyik fajról lehet szó, de a veszélyességükről nem tudtam érdemben nyilatkozni.

Otthon könnyen ment a határozás: akár 4 cm-es hosszúság, erős szőrös-tüskés láb (ásáshoz), füstös szárny, potrohán 4 nagy sárga folt = óriás törösdarázs, legnagyobb hazai darázfajunk. Védett, eszmei értéke 50.000 Ft!

Ez azzal függ össze, hogy a lemezescsápú bogarak (főként a szarvasbogár és az orrszarvúbogár) elősködője. Gazdaállatai is megritkultak az öreg erdők eltűnésével, így belőlük még kevesebb van. A kifejlett darazsak párzás után öreg fákban fejlődő lárvák után kutatnak. Tojócsövükkel petéjüket bejuttatják a lárvákba, ivadékaik majd itt fejlődnek ki (szó szerint halálra zsigerelik a gazdát). Mivel nem építenek lépet, területet (odút) sem védelmeznek, ezért nem agresszívek, ha kifejezetten nem háborgatjuk őket. Ezeket a jó tanácsokat mondtam el telefonon az állomásfőnöknek. Rossz hírként viszont azt, hogy szűrásuk még a lódaráznál is fájdalmasabb, ennek ellenére nem szabad megölni őket!

Utólag sajnálom, hogy tudatlanságomban kettőt is elpusztítottam, az vigasztal, hogy az gimnáziumi kiállítás anyagában most is láthatók. Az egyik tetem igazítgatásával természetesnek ható fotót készítettem, remélem, nem nagyon látszik a család...

Gondolatok a Víz világnapjára

„A víz: élet!” – szokták mondani. Több mint harminc éve ez kétszeresen igaz volt egy falusi gyereknek. Bár néha ittunk málnát, ünnepnap bambit, jobbára vizet fogyasztottunk a kannafedőből (legfeljebb a családon ment végig a torokgyulladás a közös ivóedény miatt, de az is ritkán). Az állatok az udvarban álló gémeskútból kaptak. A vízhúzás számomra különleges izgalmakat tartogatott: vajon kirepül-e a káva alatt fészkelő veréb? Sikerül-e egyetlen lendülettel megmeríteni a vödröt? Lesz-e béka a kihűzt vízben? Ez idő tájt sűrűn jártam az ártézi kúthoz is – „hála”

a nagymosásnak –, ahol a korosztályos problémákat beszéltük meg sorstársaimmal. Hamar felfedeztük, hogy a kút kézi szabályozójára ráakaszthatjuk a vödöröt, így fáradságot takaríthatunk meg. Mondanom sem kell, rövid idő múlva elromlott a szerkezet, ettől kezdve állandóan folyt az ingyen (!) víz. Ennek megfelelően szépen vastagodott a nyálkás algaréteg a keskeny elvezető betonvályúban, ahol nyáridőben többméteres mezítlábas csúszásokat lehetett megereszteni, némi kockázattal.

Nagyon sérelmeztem szüleim döntését, hogy a Kutas-csatornában nem fürödhettek. Ennek oka az volt, hogy drága Édesanyám – ellentétben velem – túlságosan változatosnak ítélte a vízi élővilágot. Szó, ami szó, sok csudát láttam a húzós hálóval halászók által akaratlanul kiemelt mázsányi hínárt „guberálva”. Sokféle csiga, vízigógar, lárvák, petecsomók, apró pénzes halak kerültek elő.

Ritkán adódott ilyen lehetőség számomra, mert a varsák, emelő hálók, tapogatók nem produkáltak nyersanyagot. Mi, gyerekek „peccóztunk”, ahogy az öregek mondták. Természetes anyagokat használtunk. Szöcske, giliszta volt a csali, kőris husáng a bot, dugóból volt a „dugó”, és egy vadmurok virágos szárára fűztük fel a zsákmányt. Rettegtek tőlünk a szeméthalak csatorna-, kenderáztató-, kubikgödör-szerete! Nem emlékszem, hogy valaki a vízminőséget okolta volna, ha semmit sem fogott!

A víz: halál! Ahogy levonult, néma haldoklást hagyott maga után, s gyászba borult a szőke Tisza. A nyereség hajszolása cíános környezeti katasztrófába torkollott. Jogosan tiltakoztunk, és volt/van miért megrendülni. Csendben hozzáteszem: ölni lassan is lehet! Két évtizede, mikor elkezdtem Mezőkovácsházán a tanítást, fogtam néhány békát – nehéz szívvel – kísérleti célra. Volt miből válogatni. Mostanában hiába meresztem a szemem a mikroszkópnál, alig tudok fajokat mutatni tanítványaimnak a különböző élő (?) vizekből vett mintákban.

Vajon mi, apránként nem lopjuk el az életet? Mindent megtettünk a környezetkímélő technológiáékért? Nem spóroltunk meg egy utat a szemét-, vagy egy fuvart a szennyvíztisztító telepre? Kérdezhetnék még, és Önök nagyon jól tudják a választ!

Milyen a jó diák?

Tekintettel több évtizedes pedagógiai gyakorlatomra, nem kellett sokat keresgélnem, milyen is az ideális tanuló. Íme:

Demokratikus: Egyformán veszi igénybe valamennyi tanárra idegrendszerét, egyikkel sem kivételez.

Takarékos: Csak egy füzetet használ, a tehetségesebbek akár több évig.

Kreatív: Többféle módon tudja lekötni tanórai idejét, úgymint: netezés, telefonálás, levélírás (hagyományos, és e-mail), kártyázás, a füzet díszítése szívecskékkel és az aktuális szív-tipró monogramjával, ruhatervezés, olvasgatás, a délutáni-esti program megbeszélése, osztály(iskola)társak magánéletének kibeszélése, ...pont³.

Ügyel egészségére: Inkább feleslegesen megy orvoshoz, mint későn. Táskájával könnyített üzemmódban jár iskolába, nehogy gerincferdülése legyen. Nagy hidegben a tanári ablaknál szellőztet, mert különben megfázik. Kerüli a stresszt: a megfeszített tanulást, még órán is relaxál.

Figyelmes: Mindig késik, hogy addig nyugodtan mehesse a munka. Időnként megengedi, hogy a tanár is levegőhöz jusson. A szünetekben szexuális felvilágosítást tart az alsóbb éveknek.

Ügyel környezetének tisztaságára: Szemetet kizárólag a szomszéd padjába, jobb esetben a semleges előadóterem asztalszekrényeibe tesz, még messziről is megpróbálja bedobni a papírgalacsinokat a kukába.

Betartja a házirendet: Órára mindig kiveszi a rágót, és gondosan a pad, vagy a szék alá rögzíti. Érintő képernyős kütyüket (tablet, okostelefon) használ, hogy a billentyűzettel ne keltsen zajt az órán. Az iskolában tartózkodik a dohányzástól, inkább kisurran a közeli kisutcába.

Mese a Mikulásról

Zsúfolásig megtelt a kollégium szilencium-terme. A kényelmesebbek a fotelekben, mások a székeken, vagy az asztal tezején, mondhatni „rang” nélkül ücsörögtek. Aztán megérkeztek az anyukába-apukába csimpaszkodó kicsik, az éppencsak elkísért nagyobbak: Fruzsina, „Krityó”, a megbetegedő Zsófit is „képviselő” Fanni, Pistike, idősb. (első) Bence és mindenki kedvence, a „kis” Bence, még mindig tágra nyílt szemekkel, de már-már ismerősnek véelve az itteni világot.

Aztán elhalkult a tömeg, és piros kabátos, fehér szakállú Mikulás lépett be az ajtón. Tanár nénik segítettek, annyi ajándékot hozott. Az idén is „átvilágította” a várakozókat, ilyeneket hallottam, hogy: fekete pont az iskolában, (nem)gyakorlás a hegedűn, rendetlenség a szobában, házirend(etlenség) a kollégiumban, de ezt többször is.

Fanni és Pistike szép verssel próbálta jóvátenni bűneit. Végül mindenki kapott ajándékot, mindenki vehetett egyet a gyöngyfűzött kis mikulások közül a lágyszívű, erősen pocakosodó *igazi* Mikulástól, még a felnőttek is, akik régi álmaikra emlékeztek.

És emlékszem én is... Az autóbusz-megállóban toporgok. Kinn van az egész iskola. Harsányan énekeljük a karácsonyi dalokat... És megérkezik a várva-várt Mikulás. Idős már, hosszú fehér szakállal, az utasok segítenek, hogy le bírja venni a vesszőkosárban lévő ajándékokat. Futok az osztályterembe a többiekkel, és újabb dalra zendíték. Most (véggépp) nem lehet rendetlenkedni, hiszen vizsgálja is fordulhat. Aztán belép az ajtón. „Csupaszon” állok a Mikulás előtt: *mindent* tud rólam! *Mindent* meg is ígérek! Aztán megkapom a csomagot... Rögtön kibontom a barna, fogazott szélű papírzacsót: alma, dió, keksz, nápolyi egy nugát kocka sztaniolban piros címkével, pár szem szaloncukor – remélem, csokis is lesz közte. Aztán az ablakhoz rohanunk búcsút inteni a hópihék közt eltűnő drága Mikulásnak, aki jövőre is eljön hozzánk! *Hiszem!*

ANGYALBŐRBE

*Élményeim legbőkezűbb „vevőjének”, volt főnökömnek,
Juditnak ajánlom a nehezebb napokra!*

Mi, előfelvételis bevonulók stílszerűen a **laktanya** utcában lévő H.B.M. Hadkieg. P.-ságon gyülekeztünk, Debrecenben. Mivel elérhető közelségemben nemigen voltak katonaviseltek, kb. annyit tudtam a hadseregről, amennyit a „Princ a katona” című, akkoriban népszerű tv-sorozatban láttam, így azután könnyű lélekkel vártam az elkövetkezőket. Baljós előjelnek tekintetem viszont, hogy a nagyteremben egy hatalmas vakolatdarab ott-tartózkodásunkkor szakadt le a mennyezetről, szerencsére csak egy asztalra.

Csak a vonaton derült ki, hogy Ceglédre megyünk (később „urasan”: „Kegléd”). Az állomáson már vártak bennünket a ponyvás szállító teherautók. A jobb tájékozódás érdekében a nyitott végénél foglaltam helyet, de majdnem ráfizettem, mert a laktanya előtti fordulónál akkorát döccentünk egy gödörben, hogy kis híján leharaptam a nyelvem. A nyárfasorokkal tagolt egyhangú emeletes épületek ablakaiban „öreg” vagy „gumi”, de mindenképpen kopasz fejek kaján vigyorral üvöltözték: „Megjöttek a ’74-es mosógépek!” Elég hamar leesett a tantusz, mivel rajtunk kívül más szállítmány nem érkezett.

Gyorsan pörögtek az események: kérdőívet töltöttünk ki (például: tudok-e hangszeren játszani? - erre azt írtam, hegedültem régebben), fényképet csináltak a katonakönyvhöz, levetkőztünk (a civil ruhát hazaküldték), fürödtünk (de nem sokáig, mert: „Vízköves lesz a háta!”). Végigmustrálták csaknem meztelen tes-

tünket, közben injekciót kaptunk, be kellett mondani a méreteinket a ruhákhoz, amiket menet közben hozzánk dobáltak. Mivel eddig anyai gondoskodás alatt álltam, csak a cipőméreteket tudtam, az ing és nadrág csak későbbi, hosszas csereberélés után lett valamelyest elfogadható. Megkaptuk a teljes felszerelést is. „Na figyeljen!” – mondták, és egy terepszínű kiterített fél sátorlapra (egyben esőköponyeg) elkezdtek halomra dobálni a következőket: „gyalásó, gázálarc, mikádó,...a „betongatya” és a „szimatszator” – hivatalos nevére már nem emlékszem – „Na, írja alá!”

Fogalmam sem volt a felszerelés mibenlétéről és mennyiségéről, de az adott helyzetben jobbnak láttam kérdezősködés nélkül aláírni a papírt. Estefelé, mikor szállásomon szabadidőm keletkezett, kezdem megismerkedni új vagyontárgyaimmal. Helyesebben újszerű tárgyaimmal, mert mint alapos vizsgálat után kiderült, elsősorban régi dolgokat kaptam. A zöld tornanadrág kifakult, a rohamsisak szíja elszakadt (ezt vékony rézdróttal varrtam meg később), a „surranón” közel 10 centis szakadás volt, a három pár cérna zokni egyúttal 3 darab lyukasztást jelentett. Ezeket az első adandó alkalommal mondhatni „összeöcköltem”, mert a varrás sem tartozik az erényeim közé, majd kimostam, és a vaságy végére tettem őket száradni. Mire visszajöttem a reggeli tornáról, lábra keltek (valaki máséra). Furcsa mód nekem gyakran képződtek hiányok, míg az öreg „szárcsáknak” („öreg szarok”) mindig „plössz” volt. Nekik a felszerelésük is új volt, közülük kerültek ki ugyanis a raktárosok, ahol az újoncok járandósága hirtelen ócskára cserélődött.

A hiány nem volt elviselhetetlen, de a váratlan rovincsolásnál (leltár), amikor az alakulótéren kellett az egész századnak teljes felszereléssel felsorakozni, némi ügyességre volt szükség. Mindenkinek egyszerre kellett felmutatni a megnevezett holmit, és akinek nem volt meg, arra rá „HTK-zták”. A fizetést úgy lehetett elkerülni, ha a sor mögött jártattuk meg a hiányzó darabot, és időben odavándorolt a kölcsön felszerelés.

* * *

Addigi életem talán legnyomasztóbb érzése az első reggeli torna volt. Félelmetesnek éreztem, ahogy ezernyi félmeztelen, kopasz, izzadságszagú ember futva dübörgött lefelé a lépcsőkön, közben parancsszavak üvöltöztek a hangszóróból. Valahogy a filmekből ismert koncentrációs táborok jutottak az eszembe.

Általában jellemző volt a zsúfoltság: a legkisebb szobában is laktak vagy húszan. Emeletes vaságyakon feküdtünk, az ágyak között éppen el lehetett menni. Személyes terünk egy kicsike szekrény volt, de abban is mindennek megszabtott helye. Egyszer, amint egy ellenőrzés rendetlenséget észlelt, egyikünknek „térképet” kellett rajzolni a helyes pakolásról.

Hamar megtanultam, hogy az ágy „nem döglesre való!”. Napközben pihenni a stokin, egy vasvázás, támla nélküli fa széken lehet. A sok fekvéstől „vízilöbölcsővé” válna az ágyunk, ami roppant kínos lenne a reggeli szobaszemlén. Ezt elkerülendő a sodronyokat állandóan összedrótoztuk, hogy jó feszes legyen, és „sarkosan” ágyazhassunk. Az első hónapban még a stokit sem tudtam kihasználni, mert a leülést követő tíz másodpercen belül elhangzott: „Van valami dolga, katona?!” Mivel láthatóan nem volt – lett! Akármilyen, de legtöbbször takarítás: „fókázás”, sepregetés. A nyárfa, amiből elég sok volt a laktanyában, bőven hullatta leveleit. A kiképzők megtanították, hogyan kell röptében ezeket elkapni, ugyanis a járdákat, utakat már teljesen megtisztítottuk.

* * *

Bevonulásom másnapján kiderült, hová cseppentem hadászati szempontból. Egy füves tornapályán bemutatót tartottak a hírzászlóalj – merthogy oda kerültem – arzenáljából. Mindenféle adó-, vevő-, relés- és már nem is tudom milyen kocsikat kellett megnézni. Külsőre tetszett a dolog, de megboroztam arra a gondolatra, hogy bármelyiket is nekem kell üzemeltetni, tudniillik hülye vagyok az elektronikához. Ez később fényesen beigazolódtott: egyszer nyúltam a vevőkészülékhez, akkor is megrázott az áram. Máskor a relés kocsihoz küldtek

egy csatlakozós fejhallgatóval, nézzem meg, kimegy-e a jel? Már azt is nagy eredménynek gondoltam, hogy felismertem, melyik a relés kocsi. Az oldalán százával voltak a csatlakozó aljzatok. Önvédelemből nem csináltam semmit, visszatérve a „Kimegy a jel?” kérdésre rávágtam: „Ki!”. Ha mégsem, azóta elromolhatott (ez lesz a válaszom).

Végül három dolog miatt nem csináltam lelkiismereti problémát elektronikai tudatlanságomból:

A szakaszban többen voltak „Kandós” műszaki főiskolások, akik még azt is szétszedték, amit nem kellett volna.

Csaknem fél éves kiképzés után fél nap alatt sem tudtunk összeköttetést teremteni két kocsi között, pedig csak három kilométerre voltak egymástól (kénytelenek voltunk gyalog üzenetet továbbítani). Ez ugyebár nemcsak az én szerencsétlenségem folyománya?!

Biológia-kémia szakra lettem felvéve, miért kellene mindenhez értenem?

Egyébként beosztásom szerint „prüntyögő” (távírársz) lettem egy légvédelmi vevő- kocsin. Ezt a besorolást valószínűleg zeneiskolai végzettségemnek köszönhettem, mert a gyorsan küldött Morse-jelek vétele jó fülnek könnyebb. Finomabb kézzel az adás is, tény hogy kőműves társunk többet szenvedett emiatt. Volt egy nagy előnye a híradós életnek: a kályhányi vevőkészüléken három helyen is fogtuk a „szabcsit” (SZ.E.R. Szabad Európa Rádió). Utólag hazudhatnék, hogy ideológiai megfontolásból tettük, az igazság az, hogy a „fellazítás” csak a kiképzést érintette, mert gyakorlás helyett sok esetben a „teenager-partit” vagy a kívánságműsört hallgattuk.

„Szakmánk” szerint néhanap hadgyakorlatra jártunk. Ezeket riadó vezette be. Mivel közülünk került ki egy törzsírnök, előre tudtuk az időpontot. Már egy órával előtte felkeltünk, kényelmesen összepakoltunk, az udvaron tessék-lássék futottunk a kocsikhoz, és még mindig szintidőn belül! A gyakorlatokat azért szerettem, mert ilyenkor egy erdőbe települtünk. Ha le-

váltottak a szolgálatból úgy gondoltam – rosszul –, hogy nyugodtan kirándulhatok.

A homokvidék élővilágának tanulmányozása mellett beszereztem némi vitamint is a tanyavilág almáiból, hiszen „hadiállapot” van. Amúgy nem nagyon szerettem az almát, de voltak bajtársaim! Ilyenkor a térségből bevonult, helyismerettel bíró társaink cserekereskedelmet folytattak. Honvédségi szappant, „főkazsírt” (cipőpaszta), konzerveket cseréltek borra, pálinkára, tojásra. Egyik alkalommal illegálisan rántottát sütöttünk a szerzeményből a kocsikályháján. Maximumra kellett feltekerni a fűtést, végül felgyulladt a készülék, de hála a poroltóknak, nem lett botrány.

Gyerekkoromban imádtam a fára mászni, és mindig szerettem volna kipróbálni a telefonosok póznamászó felszerelését. Az antennáknak hála, most ezt megtehettem. Jelentkeztem a munkára, és örömmel sülyesztettem a vaskarmokat a fenyőfa puha kérgébe, ahogy haladtam felfelé. Annyira lefoglalt ez az érzés, hogy majdnem leestem, mert elfelejtettem becsatolni a biztosító derékövet.

Az erdőben a relés század teremtett kapcsolatot a csapatok között. A „tyúkbelesek” a biztonságos belső telefonösszeköttetést hozták létre (egy katona hátán nagy dobon kétszálú, sodort telefondrót volt, utána haladt egy másik, aki hosszú rúddal a fákra erősítette a letekert kábelt), míg a „lóbelesek” a kocsik közötti elosztást végezték, jóval vastagabb kábellel.

A „beles” szót más értelemben is használtuk: az állandóan éhes, haspók katonára. Márpedig az újoncok általában ilyenek voltak. Az egy hónapos, inkább fizikális, mint szakmai kiképzés, rohángálás miatt a fiatal, még növekvő szervezet az otthoninál is többet követelt. Márpedig a kantintól mindannyian el voltunk tiltva az eskütételig. Csomag nem érkezett, hiszen még annyi időnk sem volt, hogy megírjuk címünket. Az ebédlőben valahogy mindig mi maradtunk a század végére az étkezéseknél, és amikor az öregek végeztek, elhangzott a „Század föl! Sorakozó az ebédlő előtt!” Szinte még le sem ültünk, jószerivel

annyit ettünk, amennyit menet közben a mosogatóig haladva kapkodtunk befelé. Persze később kiderült, ez is az általános „szívátás” része volt.

Az étkezéstől egyébként viszolyogtam. Az ebédlő tornacsarnok méretű volt, az asztalok deszkából ácsoltak. Az ablaküvegek kitörve, a verebek szabadon jártak-keltek. Éppen befejeztük az étkezést, már szálltak is le, hogy összeszedjék a morzsákat. Ami rajtamaradt az asztalon, az ügyeletesek a seprűvel(!) távolították el. Az ennivalót rozsdamentes acél tálca kisebb-nagyobb mélyedéseibe kaptuk, az evőeszköz készletet a nadrágunk oldalán lévő zsebben hordtuk. A tálkákat rácsos tartón tárolták, „természetesen” a verebek ezeken üldögéltek, míg az asztalokat meg nem lehetett szállni (szó szerint). Anyagcsere végtermékek a tálcákon landoltak. Persze igyekeztünk elkerülni ezeket, de a többi sem volt kifogástalan. Rászáradt tészta-, és egyéb maradékok, jobb esetben tisztának látszó, de a „fonáka” mindenképpen vastagon piros zsíros. Nem kell nézegetni!... – Egy idő után így is tettünk. Hozzáteszem: boldogságot éreztem, mikor bejelentették, a mi szakaszunkból nem kell „konyhamukinak” menni. Átéreztem, hogy az ide beosztottak milyen „lelkesek” voltak, pláne mikor elromlott a mosogatógép.

A higiénés viszonyoktól függetlenül – ismétlem – éhesek voltunk, csaknem mindig. A reggeli után gyakran lehetett „gumiszalámiból”, főtt tojásból, kenyérből repetázni, de mivel a század ennek elfogyasztására nem várt, a zsebeinkbe rejtettük. A hideg időszak volt kedvező, mert a mikádó (télikabát) mell részébe a derékszíj fölött feltűnés nélkül lehetett pakolni. Egy hétfői napon jó sok mindent szereztem, amikor eszembe jutott a „díszmenet” – ilyenkor az előljáró megszemléli az alakulatot. Alig kaptam levegőt, úgy meghúztam a derékszíjat, nehogy a tribün előtt potyogjanak ki a szerzemények.

A legtisztább ennivaló a konzerv volt. Akkoriban – de csak az elején – még fantáziát láttam a dologban. Konzervet hétvégén vacsorára és szabadság esetén útravalóra kaptunk, de a szabadságosok általában nem éltek vele, gyakran az öregek sem, mert

lusták voltak ezért az ebédlőig fáradni. Gyakran volt „gyíkhús” (különleges vagdalthús), szegedi halkonzerv („gépolaiban”), és hurka konzerv, amit a hadsereg előtt és utána sem láttam a civil életben. A fűtési szezonban felbontottuk a vagdaltat vagy a hurkát, kicsit leettünk a tetejéből, késsel bevágtuk, és a kályhán megsütöttük, így egészen elfogadható lett. A konzerveknek csereértéke is volt, ezért próbáltunk felhalmozni. Jogosnak éreztük a csalást, tudván, hogy rengetegen nem veszik fel a járandóságukat, így egyszerű átcsoportosításról volt szó, véleményünk szerint. (Biztos forrás után megjegyzem: egyes tisztok számára rengeteg tartós élelmiszer hagyta el a laktanyát.) Többféle módszer létezett: legszerencsésebb esetben találtunk mások által elhagyott érvényes jegyet, de ha a jegy érvénytelen volt arra a napra, egyszerű kaparással lehetett például a 23-ból 2 vagy 3 stb. Megfelelő tollal persze más számokat is lehetett írni. Nagyon szellemesnek éreztem egyik haverom módszerét, aki benyálazta ujját, hozzátapasztotta a jegyet, és úgy tette a kis gyűjtőbe, hogy a következő mozdulattal vissza is húzza. Én a statisztikus módszerrel „dolgoztam”: az egész havi gyűjtő oldalán lévő üres szegélyből levágtam a megfelelő méretet és azt dobtam be. Nem kérdéses, hogy jegyeim mindig a fonákára estek, de minden jegy felével is ez történt!

Minden konzervért újra sorba kellett állni, ami elég időigényes volt. Egy idő után öregeink úgy ellustultak, hogy nem mentek el saját konzerveikért sem, követelték, hogy mi – kopaszok – hozzuk el nekik. Ebben az esetben szó sem lehetett arról, hogy plusszokat szerezzünk magunknak, így kereken megtagadtuk.

A bosszú nem maradt el. Kijelentették, hogy nagyon elszemtelenedtünk (az egész újonc csapat), és ezentúl a Szolgálati Szabályzat szellemében fogunk élni. Nem tudtuk pontosan mi vár ránk, de sejtettük, hogy nem sok jó.

Ettől kezdve gyakran volt riadó. Pizsamára vetkőztünk délután (!), lefeküdtünk, majd adott jelre teljes menetfelszereléssel kellett megjelenni a folyosón. Természetesen nem volt meg-

felelő a gyorsaság, sokat kellett ismételni. Az ágyak bevetése is kívánnivalókat hagyott maga után. Mindenkinek ki kellett rántani az alsó védő pokrócot, ehhez az egész ágyat fel kellett borítani, majd tökéletesen rendbe kellett tenni a fekvőhelyet. A lassabbak sokszor megcsinálták.

Kiderült, hogy mocsokban élünk (szerintem addig is túlzásba vittük a takarítást), ezért „sikkantást” rendeltek el. Vasárnap, amikor ráértünk – mert ez egy egész napos program volt – a szobát kiürítettük, az összes berendezési tárgyat, ágyakat kihordtuk a folyosóra. Az öregek kilónyi szappanforgácsot szórtak szét, lábukkal jól beletaposták a kövezetbe. Több vödör vízzel öntöttük fel a helyiséget, majd elkezdtek a gyökérkefés súrolást. Mire elkészültünk, be kellett látnom, tisztább lett a kövezet.

Esténként gyakoroltuk a menetelést, mert már az sem ment, közben énekeltük „a híradós nem pihen...” – és hasonlókat. A Szabályzat nem tűrhette a „bratyizást” sem, ezért a szobába való minden be- illetve abból kilépéskor a következőket kellett tenni:

Újnc: Kérem a helyes megnevezést!

Öreg: Még egyszer! (vagy: „Húzzon el!”)

Újnc: Kérem a helyes megszólítást!

Öreg: Helyes megszólítás: „Öreg szárcsa” (esetleg „Öreg szar” – a hangulattól függően)

Újnc: Öreg szárcsa! XY honvéd kérek engedélyt távozni (mert mondjuk éppen pisilni kellett neki)

Öreg: Távozzon!

Újnc: Értettem! (plusz tisztelgés, majd kilépés)

Mondanom sem kell, hogy elég macerás volt kismilliószor lejátszani az előbbi jelenetet. Talán az öregek unták meg először, úgyhogy rövid idő múlva összeomlott a rendszer, az összes többi büntető intézménnyel együtt.

Az öregek szemében sokáig száлка maradtunk, mert előfelvételiként (akik ráadásul rövidesen értelmiségiek leszünk) csak 11 hónapot szolgáltunk, míg ők 2 évet! Mivel er-

ről egyikőnk sem tehetett, egy idő után elfogadták a helyzetet. Nekünk „hivatalosan” centit sem lehetett vágni, mert idegesítette a később leszerelő öregeket (persze azért volt centink). Megjegyzem, néhányan élvezték a sereget, mert a civil életben segédmunkásként dolgoztak, most pedig tisztesként (örvezető, tizedes, szakaszvezető) ugráltathatták a többieket (lásd: „Tutu”).

* * *

A lögyakorlatra már vártam. Először is, mert Verpelétre „kirándulunk”, másfelől szeretem a célba lövést. A géppisztollyal viszont mindent lehetett csinálni, csak pontosan célozni nem. De volt golyó elég. Azért igyekeztem, mert a szomszéd fegyver hangja csaknem megsüketített.

A gránátdobást bemutató előzte meg. Tisztünk kihúzta a biztosító szeget, aztán a „Hé, szarik ott valaki?” – kérdésre választ sem várva, egy bokor mellé dobta a gránátot. Én egy kissé aggódtam, mikor sorra kerültem. Kislabdából mindig gyenge voltam, de nem is a távolság, inkább a rossz eldobás miatt idegeskedtem, mert érte kellett menni, ha nem robbant fel. Szerencsém volt! A gránát a nyelére esett, majd több métert pörögve repült pontosan célig, és gyönyörű nagyot szólt.

* * *

Mint szakaszírnok, pontosan fel kellett tüntetnem a kiképzési tervben a tisztacseréket. Úgy emlékszem, hetente egyszer, maximum kétszer került rá sor. Biztosan emlékszem viszont, hogy volt olyan eset, amikor „lefújták”, és egy szakasznyi ember szagról (!) szedegette vissza, és vette fel ismételten a sajátjának vélt alsóneműt (ezt neveztük később orosz tisztacserének).

Az alábbi esetet, bármily nevetséges és a mai szemmel hihetetlen, nem a képzelet szülte. A tanterem irodájában dolgoztam, mikor értesítettek, hogy tisztacsere van. A többiek már levetköztek a szobában, én a szemük láttára dobáltam ruháimat a megfelelő kupacba. Rövidesen megérkezett a váltás. Az alsónadrágból eggyel kevesebbet adtak, mondván, valaki nem a hadseregben szabványosat adott le. „Természetesen” nekem nem jutott!

Váltig hangoztattam, mindenki láthatta, hogy nem én vagyok a bűnös. Senkit nem hatottam meg, én is röhögtem volna a helyükben. Nem tudom, hogy a teljes menetfelszerelésben volt-e egyáltalán alsónadrág (a komplett hátizsákot csak rakosgattuk, de nem nyúlhattunk hozzá). Valószínűleg nem, mert nem lehettem annyira málé, hogy nem használom, ha van benne. Tény: alsónadrág nélkül járkáltam ezután. Kissé huzatosnak éreztem a hosszúnadrágot emiatt, mert nem igazán töltöttem ki az egyen-méretet, másfelől télidő volt, és hideg szelek fújdogáltak. Próbáltam a raktáros szívére hatni – eredménytelenül. Nem hivatalosan a hadnagyunknál is eljártam – akit jó embernek véltem a többiekhez viszonyítva –, de itt sem jártam sikerrel!

Ettől kezdve valami csodában bíztam. Nem tudom, miből gondoltam, hogy a laktanyában járva-elve ráakadhatok egyre. Pedig így történt. Éppen alakzatban mentünk valahová, mikor az egyik épület falánál biztató textilcsomóra lettem figyelmes: „Csak tán nem gatyá?!” – futott át az agyamon. Megjegyeztem a helyet, és a szabadidőmben visszamentem. Rám mosolygott a szerencse. Gatyá volt bizony, méghozzá szabványos, igaz szakadt, és koszos.

Még akkor nap hozzáláttam: egy fapálcával forró zuhany alatt meglötyögtettem – mert nem volt gusztusom kézzel hozzányúlni –, majd kiterítettem a tűzhely melletti szeneskanna fülére száradni. Nem ide kellett volna tenni, mert valamelyik társam rongynak nézte, és bevágta a szén közé. Kezdhettem előlről a mosást! Végül megszáritottam, kicsit megvarrtam, és az első adandó alkalommal becseréltem.

* * *

Mint említettem, távirász és írnök voltam. Miért lettem „kiválasztott” az utóbbi beosztásomra, nem tudom, de nem volt sok hasznom belőle. Független szakaszírnokként század szintű adminisztrációt vezettem (valószínűleg itt utáltam meg egy életre az adminisztrációt). Gyártottam a parancsnok helyett a „kik” (kiképzési) tervet, melyben a nap 16 óráját kellett beosz-

tanom percnyi pontossággal: alaki kiképzés, ütemfokozás a tanteremben a távirászkodnak „Töp.fe.” (Tömegpusztító fegyverek előadás), tisztacsere ...

A téli időszakban a tanteremben lévő tisztai szobába reggel be kellett gyűjtanom, mire a tisztek megérkeznek. Olajkályha volt, aminek működtetésében nem volt jártasságom. Egyszer túl sok olaj folyt ki, és meggyulladt. Visszatérve a reggelizésből látom, hogy a tanterem nyílásain dől kifelé a füst. Távollétemben a kályha mindinkább erőre kapott, mikor beléptem egyre jobban dohogni kezdett, majd robbanásszerű kitöréssel felcsapódott a fedele. Négy váltás tisztai egyenruhát fedett be a kilövellt korom! Totális kétségbeesésben eszembe jutott, hogy ott-hon – egy hasonló esetben – mit csináltunk. A ruhákról csak fújtam a kormot, nehogy összekezdjenek. Mivel a baj nem jár egyedül, aznap nem volt víz az épületben, így messziről kellett hozni a köveket felmosásához. Végül megszüntem a kalandot.

* * *

Fordulópontot jelentett életünkben, mikor önálló szakaszhoz (LÉV = Légvédelmi Vezetési Pont) méltóan külön épületbe költöttünk. Persze nem egyedül laktunk ott, hanem a tűzérkekkel („buffosok” = „csőkefék”), de nem volt hozzájuk semmi köztünk, így tisztjeik békén hagytak bennünket, a mieink többsége pedig a másik épületben tevékenykedett. Ez maga volt „Amerika”!

Öregjeink már másnap elfelejtettek felébredni a reggeli tornához, ehhez a jó szokásukhoz mi is csatlakoztunk. Az esetleges lebukást elkerülendő a folyosón lévő naposi asztalba Morse-adót szereltünk, ami a szobában jelzett, ha feltűnt egy feljebbvaló, és megnyomtuk az asztal alatt lévő rejtett gombot. Valami árulás folytán egyszer mégis megtörtént, aminek nem kellett volna. A parancsnok első mondatára emlékszem: „Ku... kib..... LÉV-esek!”... és további cirádák.

Mivel szenes kályha volt a szobánkban, a tűz 24 órán át égett („örökégő”). Egy ingben-gatyában közlekedtünk, nem úgy, mint a többiek, akik pontosan kimért (kevés) olajjal fűtöttek.

Elődeinktől megörököltük a széntárolót, ami a WC-ben (!) volt kialakítva. Három ülökés részt bedeszktáztak, maradt csak egy a „nagyobb dolgokhoz” (Ez az előre nem látás később megboszszulta magát, mert ez az egy a szó fizikai és átvitt értelmében is szűk keresztmetszetnek bizonyult.)

Érthetetlen, de senki sem gondoskodott arról, hogy legyen tűzrevalónk. Amikor kezdett ürülni a széntároló, akkor kézikocsit, néhány üres fémkukát szereztünk és lopni (?) indultunk. Általában a konyhai raktárt dézsmáltuk meg, mert ott jó lenygel szén volt. Tulajdonképpen csak áthelyeztük a szentet a laktanyán belül saját létszükségleteink okán. A hideg téli estén a folyosóról a szobába – a kályha mellé – húztuk a naposi asztalt, és ott bóbiskoltunk. Pontosan tudtuk, ki beszél álmában, ki csikorgatja a fogát és hasonlók.

Egyszer az említett okok miatt dugulás történt, és a mosdót 20 centi mélységű szennyvíz lepte el. Néhány téglát hátán tudtuk megközelíteni a terem közepén lévő csapokat. Egyik öregünknek az a nagyszerű ötlete támadt, hogy egy fiatal hátán viteti be magát, nehogy piszkos legyen. Nem egészen hatvan kilómmal szerencsére szóba sem jöhettem a mázsás test cipelésére, egy erős kőműves gyerek lett a kiválasztott. Mivel a mosdó kövezete lejtős, a szennylé szappanos volt, mindketten a vízben találták magukat. Bátran röhögtem, mert ezek rendes emberek voltak!

* * *

Nagyon ritkán jutottam haza. Pedig nem voltam fenyítve, egyszerűen a készültség miatt alakult így. Év vége felé három csoportban mehettünk haza. Karácsonykor érthetően a családososok, szilveszterre az egyéb öregek, mi meg a két ünnep között.

A szilvesztert jól előkészítettük: összedobtuk a pénzt, és jó előre szeszkót csempesztünk a laktanyába. Eléggé el nem ítéhető módon, még a két ünnep között is gyakorlatoztattak bennünket. Ilyenkor egy pléhbödönben hozták ki a meleg ételt.

Ismertük a mosogatás minőségét, így maradtunk inkább az ilyenkor sűrűbben küldött hazainál.

Mondanom sem kell, nem volt hűtőszekrényünk, és nyilván-tartás sem, melyik küldemény mikor érkezett. Így eshetett, hogy valami romlott dolgot ettem. Délután alig álltam a lábamon a sorakozónál. A következő pillanatban arra eszméltem, hogy hideg veríték borít, és fejjel lefelé mennek a fák. Négyen vittek a végtagjaimnál fogva a gyengélkedőre, így aztán elmaradt a nagy ivászat, és haza is csak később tudtam menni.

A Ceglédről bevonultaknak még nagyobb kínszenvedés volt a benn lét, így aztán sűrűn megesett a „dobbantás”. Egy rendes öreg – Kókainak hívták – rendszeresen lépett le a kerítésen, mígnem fennakadt egy létszámellenőrzésen. Hónapokig tartott fel visszaérkezésekor: „Parlagon hever a sok p.csa, a f...ok meg ide vannak bezárva!”

Számomra tragikomikus volt Dobos honvéd esete. Bevonulása után nem sokkal volt az esküvője. Erre, és az ezt követő napokra felélte egy éves szabadság keretét! „Nagyon szeretem a feleségemet!” – mondogatta, ezért a vérével fizetett. Mármint havonta adott vért, hogy 2-2 nap szabadságot kaphasson. Mivel asztalos volt, esténként különmunkákat vállalt, további rendkívüli szabadságért. Leszerelésem előtt, írnokként neki is „elfejtettem” bekönyvelni az utolsó szabadságos napokat.

Keresztanyám Vecsésen lakott, így meglátogatott a laktanyában. Egyszer úgy gondoltam, eltávozáson viszonzom a látogatást. Meglepetésemre hivatott a politikai tiszt. Szabályosan valatott, miért is akarok Vecsésre menni, és nem haza? Előadtam, de ezzel mit sem törődve rám ordított: „Ilyenek civilben az ellenforradalmárok!”. Fogalmam sem volt, hogy március15-én, amikorra időzítettem az utazást, már voltak politikai megmozdulások. Ezután jó ideig sehová sem mehettem.

Maga a laktanya elhagyása is macerás volt. Mindennek kifogástalannak kellett lenni, különben visszazavartak: ruhánk tisztasága, hajunk hossza, megvan-e a bicska és a varrófelszere-

lés (nekem? Minek!)... Ha ez mégis megtörtént, nem sokat ért az eltávozás, mert lekésve a vonatot úgy jártunk, mint a mesében: voltunk is otthon, meg nem is. Így fordult elő, hogy „kistársam”, (akivel együtt húztunk surranót) nem mert reklamálni penészes tányérsapkája miatt. A sapkát valamelyik öreg vizesen tette be a nylon zacskóba, majd nem egészen véletlenül egy kopaszhoz került. A zöldön nem volt feltűnő a penész, de a szaga!... sűrű bocsánatkérések közepette arrébb húzódtam a vonaton.

Már a civil ruháért voltam otthon. A berettyóújfalui állomáson jegyért mentem, mikor egy piros csíkos tábornok mellett haladtam el. „Blamás” lett volna a hátának tisztelegni, a sok mezősasi ismerősöm előtt. Visszafelé ugyanígy tettem, amikor megszólított. Szabályosan jelentkeztem, ezután kérdőre vont. Megtudtam, hogy az egyenruhának kellett volna tisztelegni, és még azt is, hogy személyében a laktanyaparancsnokomat tisztelhetem (puff!).

Hogyhogy nem ismerem? – kérdezte. Pedig sűrűn jár haza! (Én nem!). Megnyugtató, szól az „érdekemben” a politikai tisztnek (aki rám üvöltött március 15. miatt), hogy egy darabig maradjak a laktanyában!... Nem tudom, végül megszánt-e, de sikerült időben leszerelni.

* * *

Ha összegzem a 11 hónap alatt történeteket, azt mondhatom, tanulságos volt! A túlélés, alkalmazkodás, egyfajta kreativitás középiskoláját jelentette, és óriási emberismeretre tettem szert. Az alapiskola számomra a kollégium volt, ezért a seregben az – „Itt nem vernek?... Hurrá!” – lett a kiindulópontom a kollégiumi testi fenyegetésekre gondolva.

Emiatt nevetni tudtam abban a században, ahol egyik társam föbe lőtte magát, egy másikat idegösszeroppanással szereltek le. Az élet főiskoláját a Hunyadiban jártam és járom, s hogy hogyan, az a nyugdíj után fog kiderülni.

Remélem, megélem!

Színes fotógaléria

„Mezőkovácsháza és környéke élővilága”

Habsburg Ottó (jobbról), és Habsburg György a kiállításon, a Hunyadi János Közoktatási Intézményben

220 db természetfotót láthatnak az érdeklődők

A csoportosítás élőhelyek szerint történt

*Négy doboz lepke, a kilencből
(350 fajukat fogtam környékünkön, ezek 90%-a éjjel repül)*

Bihar-hegység

„Csodavár” (Padis-fennsík)

Vízkelet (izbuc) a Galbena-szurdokban

Ponor(víznyelő)-rét (Padis-fennsík)

Cornu-barlang (Szegyesdi-völgy)

*„Szamosbazár”
(Padis-fennsík)*

*Schmidl-kőköz
(Szegyesdi-völgy)*

Nagy-hagymás

Az Egyesző előtt

A Nagy-Hagymás csúcsa felé

Erdély virágai

Tárnic (Gentiana sp.)

Havasszépe (Rhododendron sp.)

Nószirmom (Iris sp.)

Ragadós szegfű

Szegfűféle

Csomós harangvirág

Páring

A vf. Pietrii felé

Hógolyózás 2000 m-en

2155 m magasan, a vf. Pietrii-n

Népművészet

*Székelykapuk Orbán Balázs
síremlékénél (Szejkefürdő)*

*Domonkos Reni, mint
torockói menyasszony*

Moldvai csángók

Ida néni magánmúzeuma Torockón

Aranyos-Torockó

A Vércsorog vízesésnél

Táborunk a Székelykő lábánál

A Tordai-hasadékbán

Retyezát

Cheile Butii (szurdokvölgy a „Kis-Retyezátban”)

*A Retyezát nagyjai előtt:
háttérben balról a Peleaga (2508 m) és a Papusa (2408 m)*

Tartalomjegyzék

Mezősas	7
Emlékezet	55
Ház-táji állatok	71
Havasokban	83
Sítalpakon	125
Jeles napokra	137
Színes fotógaléria	169